

9400(4)

1984 OKT 1 5

Könyvtáros

'84 | 9

Kölcsönözhető

**Képek a Pásztói Városi Könyvtárról
(Cikkünket lásd az 527. oldalon)
Bencze Péter felvételei**

34. évfolyam, 9. szám
1984. szeptember

K

Könyvtáros

TARTALOM

Takács Miklós	Véleményem szerint	507
Cziegler Mária — Maurer Péter	Az állományvédelem helyzete és kérdőjelei Kitüntetések	508 512, 516
Németh S. Katalin	„Nem szeretem a szájbarágós könyvtarakat”. Beszélgetés R. Várkonyi Ágnessel (<i>Beszélgetések a könyvtárról</i>)	513
	Az országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének júniusi ülése (<i>P. I.</i>)	517
	A statisztikai adatokat évente szolgáltató 122 szakkönyvtár 1983. évi fontosabb adatai	518
	Reprográfia — cédula-sokszorosítás. K. K. R. (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	521
Ferenczy Zsuzsanna — Murányi Péter	Tájékoztatási kérdés vagy rejtvényfejtés? (<i>Műhelykérdések</i>)	522
Fazakas Zsigmondné	Szerény lehetőségek — ígéretes jövő (<i>Új városok könyvtárai</i>)	527
	Kérdezz — felelek	531
Augusztinyi Béla	Kistelepülések körzeti könyvtárai (<i>Fórum</i>)	532
	Láttuk	534
Nagy Eszter	Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók a könyvtárban (<i>Iskola és könyvtár</i>)	535
Dr. Bálint Andrásné — Dömötör Lajosné dr.	Online dokumentumrendelés Veszprémben (<i>Könyvtári élet</i>)	539
	Olvastuk	540
HÍREK		541
LÁTÓKÖR		
Kiglicsné Katona Rita	Technikai felszerelések Dánia könyvtáraiban	543
Bajor Nagy Ernő	Esti olvasmányok	546
Vértesy Miklós	Százéves bibliográfiai folyóiratok (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	548
Györe Pál	Konvergencia, divergencia (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	550
	Lapozgató	552
Szabó Ernő	A néha kerülendő -andó, -endő (<i>Helytelenül — helyesen</i>)	553
Németh Pál	Képeslap-múzeum és exlibris-gyűjtemény Szerencsen (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	554
BIBLIOGRÁFIÁK		
Futala Tibor	Az Állami Gorkij Könyvtár új bibliográfiai sorozata	555
Péter László	Magyarország honismereti irodalma 1527—1944	557

Tóth András	A Ráday Gyűjtemény kéziratkatalógusa	558
Ramháb Mária	Könyvtári kis tükör. Gyermek- és ifjúsági irodalom 1976—1980	559
Fülöp Katalin	Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom	562
SZAKMAI FOLYÓIRATOK — HÁLÓZATI HÍRADÓK		563
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		567

A lapunk e számában közölt kisgrafikák a szerencsi Zempléni Múzeum anyagából valók

Из содержания

Циглер Мария — Маурер Петер: Состояние и задачи хранения библиотечных фондов в библиотеках (508);
Сводные статистические данные 122 важнейших венгерских специальных библиотек о 1983 г. (518);
Дьёре Пал: Конвергенция, дивергенция (Малая энциклопедия журнала *Кönyvtáros*) (550).

From the contents

Mária Cziegler — Péter Maurer: Situation and tasks of preserving collections in Hungarian libraries (508);
Comprehensive statistical data of the most important 122 special libraries in Hungary for 1983 (518);
Pál Györe: Convergence and divergence (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (550).

Aus dem Inhalt

Mária Cziegler — Péter Maurer: Die Lage und die Aufgaben des Bestandsschutzes in den ungarischen Bibliotheken (508);
Die Zusammenfassenden statistischen Daten der 122 wichtigsten ungarischen Fachbibliotheken vom Jahre 1983 (518);
Pál Györe: Konvergenz, Divergenz (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (550).

Cikkeink szerzői

Augusztinyi Béla, az Edelenyi Nagyközségi Könyvtár munkatársa; *Dr. Bálint Andrásné,* a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Cziegler Mária,* a Vasuti Tudományos Kutatóintézet könyvtárosa; *Dömötör Lajosné dr.,* a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Fazakas Zsigmondné,* a Hatvani Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Ferenczy Zsuzsanna,* a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanára; *Futala Tibor,* az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója; *Fülöp Katalin,* a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Györe Pál,* a KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója; *Kiglicsné Katona Rita,* az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Maurer Péter,* az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár munkatársa; *Murányi Péter,* a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanársegédje; *Nagy Eszter,* a Mezőcsáti Nagyközségi Könyvtár gyermekkönyvtárának vezetője; *Németh Pál,* ny. könyvtáros, Szerencs; *Németh S. Katalin,* az ELTE aspiránsa; *Péter László,* a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadója; *Ramháb Mária,* a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Szabó Ernő,* a *Népművelés* olvasószerkesztője; *Tóth András,* a Petőfi Irodalmi Múzeum ny. osztályvezetője; *Vértessy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847636/09)

Petőfi Nyomda — 84/40081 Kecskemét, 1984

Felelős vezető: Ablaka István igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkezelő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külföldkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

TAKÁCS MIKLÓS
a Szombathelyi
Megyei Könyvtár
igazgatója

kitartóbban és hatásosabban kellene a közművelődési könyvtárosok figyelmét a gyermekkönyvtári tennivalókra irányítani. Beszélünk róla, hogy hevesebb és rámenősebb lett a verseny a gyermekek érdeklődésének felkeltéséért és megtartásáért. 20—25 évvel ezelőtt, a mozin — esetleg a focin — kívül, alig volt olyan „attrakció”, amely egy jól felszerelt gyermekkönyvtárral tartósan versenyezni tudott volna. Igaz, ritkábban akadt jól felszerelt gyermekkönyvtár is, de a hasznos időtöltés ilyen-olyan listáin vitathatatlanul az első helyeken állt az olvasás.

Ma az általános iskolai korosztály tagjai csaknem olyan elszántsággal birkóznak az idővel, mint a felnőttek, százféle művelődési és szórakozási lehetőség vonzza őket is. Nyilván mindezzel szorosan összefügg a gyerekek könyvtárhasználati szokásainak alakulása. A helybéli tapasztalatok és az országos statisztikák egybevégezően mutatják a változások irányát.

Az utóbbi, csaknem másfél évtized alatt minden évben több volt a 14 éves és a fiatalabb olvasók száma a tanácsai közművelődési könyvtárakban, mint a megelőző esztendőben. Ennek megfelelően az olvasók családján belül lényeges arányváltozások történtek a legfiatalabbak javára.

Az állandó és folyamatos növekedés láttán azt hihetnénk: diadalmenet részesei vagyunk. Valójában azonban mindenféle diadaltól messze állunk. Egyrészt a fiatal olvasók számá-

nak növekedése a 60-as évek demográfiai megélődéséből ered, hisz az akkor született gyerekek az említett időszakban jutottak „olvasóképes” korba. Másrészt az olvasói létszám emelkedése semmiképp sincs harmóniában a könyvtárhasználat egyéb mutatóival. A látogatók számának szeszélyes fordulatait még csak elkeresztelhetjük stagnálásnak, de a kölcsönzött kötetek számának milliós csökkenése teljesen ellentétes irányú a beiratkozott olvasók számának növekedésével.

Azoknak van igazuk, akik — az ellentmondások láttán — siránkozás helyett legelőbb saját kölcsönzőpultjuk körül keresik állhatatosan az okokat, s van erejük ismételt megújulásra. Személyes tapasztalataim szerint a magyar gyermekkönyvtárosok döntő többsége ezek közé a szakemberek közé tartozik.

A nagyobb gondot nem is az ő illetékességi körükben érzem. Nem felejthetjük el ugyanis, hogy a majd 700 ezer gyermekolvasónak jóval több mint a fele olyan intézményekben váltja ki az olvasójegyét, amelyekben a gyermekkönyvtári munka egy a sok közül. Nagyon sok községi könyvtárban nem kapják meg a gyerekek azt a tiszteletet, figyelmet és érdeklődést, amelyet akár számarányukra, akár különlegesen fogékony korukra való tekintettel megérdemelnének. Ez az állománygyarapítás tétováságán és következtelenségein, a nyitvatartási idő laza kezelésén, az enervált és fantáziátlan foglalkozásokon egyaránt megfigyelhető. Úgy gondolom, hogy a türelmes ösztönzésben, a hatásosabb követelésben, a körülmények javításában az eddigieknél nagyobb szerepet kell vállalniuk a fenntartóknak, a hálózati központoknak és valamennyi közművelődési könyvtárosnak.

Ha mi elkötelezetten hisszük, hogy a képernyő lefegyverző világában is a könyv és az olvasás az első a művelődéshez vezető úton, és ha továbbra is hittel valljuk, hogy a gyermekkori könyvélményeknek sorsokat vezérlő jelentősége lehet, ebben a szerepvállalásban egy percig nem lehetünk tétlenek.

Az állományvédelem helyzete és kérdőjelei

Az állományvédelemmel való nagyobb mérvű foglalkozást tulajdonképpen egy sajnálatos esemény, a Széchényi Könyvtárban a közelmúltban történt nagy értékű könyvlopás hozta felszínre. Ez az esemény mélyen megrendítette társadalmunk könyvszerető, kultúránk értékeit őrző embereit, olyannyira, hogy a rádió 168 óra című műsora is foglalkozott e témával. Sajnos, nemzeti könyvtárunk körülményei nem olyanok, hogy állományvédelmi feladatait teljességgel el tudná végezni. Mint az említett riportban *Ferenczy Endréné* nyilatkozta, „a Széchényi Könyvtárban az utolsó, teljes gyűjteményre kiterjedő állományellenőrzés 1967-ben ért véget. Ezt követően — az eredeti tervek szerint — a Várba való beköltözésünkkor került volna sor a következő állományellenőrzésre. Mivel a jelenlegi elhelyezésünkben az itteni, nemzeti múzeumi épületen kívül még öt másik raktárhelyiségben, tehát öt másik épületben van az állományunk, ebben a szétosztásban nem is lehetett megfelelő ellenőrzést végrehajtani.” A költözködés pedig egyre később. Mint arról értesültünk, sok-sok határidő után talán jövőre mégis megnyitja kapuit nemzeti könyvtárunk épülete a budai várban.

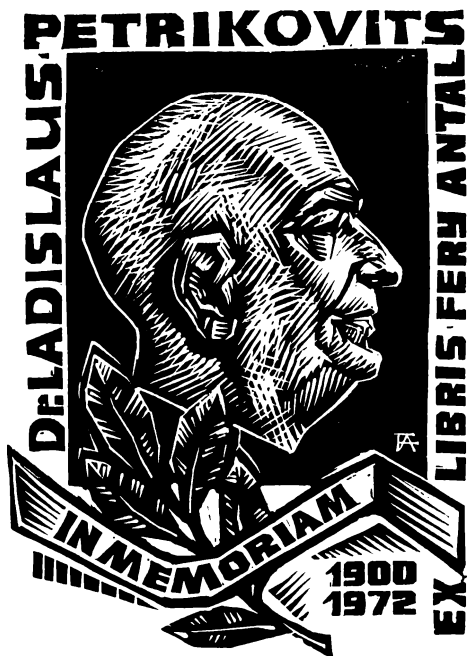
E kis helyzetelemzés célja azonban nem az, hogy a Széchényi Könyvtárban történt esetet boncolgassa, inkább az, hogy úgy „nagyjából” megvizsgálja, milyen fontossággal bírnak, mekkora hangsúlyt kapnak az állományvédelemmel kapcsolatos kardinális kérdések könyvtáraink életében. Ahhoz, hogy érdemleges véleményt nyilváníthassunk, nem látogatunk meg elegendő számú könyvtárat. Inkább csak a nagyobbakat, így a Budapesti Műszaki Egyetem, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, a Magyar Tudományos Akadémia központi könyvtárát, valamint az Országgyűlési, a Gorkij, az Egyetemi, a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtárt és az Országos Műszaki Könyvtárat. Úgy gon-

doljuk, hogy az a kép, amely ezekben a könyvtárakban élénk tárukt, többé-kevésbé tükrözi az ország nagykönyvtárainak helyzetét. A kisebb — vállalati, kutatóintézeti — könyvtárak állományvédelmében csak szűk körű tapasztalatainkra és hallomásra alapozhatjuk véleményünket. Azt hisszük, hogy ezen a területen igen eltérő a helyzet.

A felsorolt könyvtárak mindegyikében a következő gondolatkörökhöz kapcsolódva próbáltunk információkat gyűjteni: a raktári helyzet, az állományellenőrzés módszere, gyakorisága, a leltári nyilvántartás, a kölcsönzés, az állományvédelemmel összefüggő kérdések fontossága a könyvtár életében. Továbbá arra is kíváncsiak voltunk, hogy maguk a könyvtárosok mennyire védik az állományt.

Raktári helyzet

Nem véletlenül érdeklődtünk elsőként a raktári helyzet milyensége felől, hisz a zsúfolt, helyhiánnyal küszködő raktár melegágya az állomány rongálódásának, eltűnésének, ellenőrzése ugyanis szinte megoldhatatlan. A nagykönyvtárak raktári helyzetének megvilágítására — és a magunk tapasztalatainak kiegészítésére — hadd hozzuk fel egy másik, *Kastaly Beatrix* által készített felmérés eredményeit. Az általa meglátogatott 16 könyvtárból mindössze hatnak nincsenek raktározási nehézségei, háromnak viszonylag elfogadható a helyzete, hétben viszont a legsúlyosabb gond a raktározás. Többségükben rossz, nedves pinceraktárakban kénytelenek tárolni állományukat. E téren kiemelkedik — sajnálatos módon — a Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, második nemzeti könyvtárunk. Az általunk megkérdezett 9 könyvtárból 5 szintén raktározási gondokkal küzd. A jó helyzetben levő könyvtárak közül az Országos Műszaki

Fery Antal ex librise

Könyvtárnak hosszú távon csak akkor nem lesznek raktározási gondjai, ha törökbálinti raktárának eddig fel nem használt felét szintén raktári célokra hasznosítja. A 9 könyvtárban maguk a raktári terek a méretek és a klíma szempontjából — a lehetőségekhez mérten — elfogadhatók. Az Országgyűlési Könyvtár olvasótermében és a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában klímaberendezés is működik. A raktári személyzet az állomány nagyságához és a forgalomhoz képest — egy könyvtár kivételével — megfelelő, ha minden álláshelyet betöltöttek tekintünk. Igen nagy viszont a raktárosok cserélődése. E téren csak a Gorkij Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár „ülhet nyugodtan babérjain”. A könyvtárak raktárai többségükben zártak, s általában meg is tartatják az illetéktelen személyek belépési tilalmát. Egy-két könyvtár azonban következetesebb fellépéssel javíthatna helyzetén.

A megfelelő nagyságú raktár hiányán kívül nagy gondjuk a könyvtáraknak a raktárosi állások betöltése. Eltűntek a társadalomból azok, akiknek felemelkedést, rangot jelentett, hogy egy könyvtárban raktárosok lehettek. Ma — főként anyagi hiányában — jobbra csak olyan érettségizett fiatalokat alkalmazhatnak e

munkára, akik munkahelyüket ugródeszkanak tekintik az egyetemi felvételhez. Negyven év körüliek csak ritkán tudnak alkalmazni a könyvtárak, hiszen e korosztályból a — sok esetben kvalifikált — könyvtárosok 4—5 ezer forint között keresnek, és a hasonló korúak a mai viszonyok mellett a raktárosi munkakört is csak ennyiért vállalnák. Ez pedig bérfeszültséget teremt.

A raktári állást ugródeszkanak tekintő fiatalok között rendet tartani nehéz, hiszen mire elsajátítják e nagy precízséget és lelkiismeretességet követelő munkát, már tovább is állnak, s nem érdekük a pontosság — hacsak nem lényükből fakad —, mert a hibákat már úgyszem nekik kell helyrehozniuk. A könyvtárak többségében a raktárosok nem érzik magukénak a raktárat, munkájukat pedig elismertnek. Ezen a téren továbblépésre volna szükség, nehogy a most még csak lappangó nehézségek a felszínre törve a könyvtárak szolgáltatásainak ellátását is akadályozzák.

Állományellenőrzés

Az állományellenőrzéssel kapcsolatos kérdéskör szinte minden könyvtár elevenébe vágott. Hiszen a revízió nem mondható éppen könnyű feladatnak, s néhány intézmény éppen előtte áll e sziszifuszi munkának. Az utolsó ellenőrzések a meglátogatott könyvtárakban kedvező eredménnyel zárultak: a hiány az engedélyezett mérték alatt volt.

Tekintettel arra, hogy a nagykönyvtárak esetében — a muzeális értékek kivételével — 12, sőt 16 évenként kell leltározni, nem tudni, mit hagyott örökölni az előző leltározó. Minden második időszaki ellenőrzés részleges is lehet — erre szintén lehetőséget nyújt a 3/1975. (VII. 17.) KM—PM sz. rendelet —, így 24, illetve 32 év is eltelhet, míg valamennyi dokumentum ellenőrzésen esik át.

Az egymilliós ellenőrizendő állomány, főleg, ha az régi sajátosságok alapján nyilvántartásba vett dokumentumokat is tartalmaz, szabályos útvesztőnek bizonyulhat a revíziót végzők számára. A könyvtárak többsége, hogy a kötelező ellenőrzéskor ne jöjjön zavarba, illetve állományából tisztességes szolgáltatást tudjon nyújtani, körülbelül évente helyszám-revizíót végez. Sőt az Országgyűlési Könyvtár például kézikönyvtári állományát évente szabályszerűen ellenőrzi.

Az említett rendelet lehetővé teszi ugyan a

folyamatos állományellenőrzést, s a leltározás akár tíz évig is elhúzódhat, de mi lesz a sorsa a revízió első évében nem talált dokumentumoknak? Kartonjaikat azonnal kiszedik az olvasói katalógusokból vagy csak az ellenőrzés végén? Mikor törlik az elveszett dokumentumokat? Mindezek a kérdőjelek azt sugallják, hogy a folyamatos állományellenőrzést célszerű viszonylag szűk határok közé szorítani, hogy legalább megközelítőleg tisztázott állapotok uralkodjanak a könyvtári állományban és a nyilvántartásokban.

Mint annyi más területen, az állományellenőrzésben is segítséget jelenthet a számítógép. Ilyen elképzelései vannak például az OMK-nak, ahol már folyik a leltárkönyvek megfelelő adatainak rögzítése. E módszer rengeteg manuális munkát és sok tévedési lehetőséget küszöböl ki, s a már rögzített adatok alapján további lehetőségeket kínál a hasznosításra: például a számítógéppel nyilvántartott leltárkönyvet, kölcsönzégpesítést stb.

Ismereteink szerint állományának egy részét a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára is számítógép segítségével szándékozik nyilvántartani, s azt többcéluan felhasználni, egyebek között állományellenőrzésre, sőt a Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára szintén kacérkodik valami hasonló gondolattal. Igaz, hogy e munka mind anyagiakban, mind szellemiekben nagy befektetést igényel, de a többféle hasznosítás lehetősége kárpótlást nyújthat a könyvtáraknak.

Véleményünk szerint a leltári számok „behasonlításán” alapuló ún. *lengyel módszerrel* végzett állományellenőrzést kerülni kell, mert manipulációra ad lehetőséget, valamint a revízióknak nemcsak az a feladata, hogy a dokumentum meglétének tényét igazolja vagy hiányát feltüntesse, hanem az is, hogy az állomány feldolgozása során adódó következtetéseket feltárja, s egyúttal kiigazítsa.

A leltári nyilvántartások a 9 könyvtárban általában korrektek, gondok ott vannak, ahol sok a régi feldolgozású dokumentum. Ezek újrafeldolgozása szinte lehetetlen.

Az értékmegállapítás módja több szempontból is kényes helyzet elé állíthatja a könyvtárat, részben az állományellenőrzéskor, részben az elveszett dokumentumokért fizetendő összeg meghatározásakor. Gondoljunk csak arra, hogy egy, az ötvenes években 5 forintért vásárolt könyv ma mennyit ér. Ha ez a könyv elvész, s az olvasó xeroxmásolattal pótolja, milyen értékkel szerepeljen a leltárkönyvben? Ha

a könyv csak 20 oldal terjedelmű, s a másolat oldalanként 4 forint, a hajdan 5 forintos könyv a kötetéssel együtt már 100 forintnál is többbe került. A káló, vagyis az elfogadható hiány számításához kapcsolódva — sarkítva fogalmazva —, mikor nagyobb a rend egy könyvtárban: ha egy ezer forint értékű könyv vész el, vagy száz, egyenként 10 forintos? A beszerezhetetlen dokumentumok törlése esetén milyen értéket kell szerepeltetni (például leltárkönyvi érték szerint), és milyen kártérítést kérünk az olvasótól, ha azt elvesztette? Ezeknek a kérdéseknek a megoldásában ahány könyvtár, annyi a gyakorlat. Ezeket az ellentmondásokat immár célszerű volna feloldani, és egységesebb módszereket alkalmazni.

Kölcsönzés

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a kölcsönzőszolgálat munkája mennyire fontos állományvédelmi szempontból, hiszen bármilyen jól feltárt is a könyvtár állománya, bármennyire megfelelő is a raktári rend, a kölcsönzési eljárás gyengeségei mindezt romba dönthetik. Gondot okozhatnak a könyvtári szolgáltatásokban, esetünkben az állományvédelmi feladatok megfelelő ellátásában is. A jó kölcsönzési nyilvántartás viszont nagymértékben hozzájárul a könyvtári állomány megfelelő gondozásához is.

A meglátogatott könyvtárak kölcsönzési szolgálatai és nyilvántartásai nem tartoznak a neuralgikus munkaterületek közé. A vezetők nagyobb figyelmet fordítanak erre a szolgálatra, mert ez a „kirakatban” van. A kölcsönzést végző dolgozók szoros kapcsolatban állnak az olvasókkal, akik viszont általában az olvasószolgálatban szerzett tapasztalataik alapján „állítják ki a bizonyítványt” a könyvtárról.

E könyvtárakban a kölcsönzési szolgálat létszáma a forgalomnak megfelelő, s az ott dolgozók képzettsége is megfelel a kívánalmaknak. A cserélődés sokkal kisebb mértékű, mint a raktárakban.

Amikor a behajthatatlan, illetve a megtérített könyvek, lopások ügyében érdeklődtünk, hasonlóan kedvező helyzet tárult elénk, mint a kölcsönzőszolgálat értékelésekor. Behajthatatlan követelést alig-alig tartanak számon a könyvtárak. Ugyanez vonatkozik az elvesztett, majd megtérített könyvekre is, bár a három egyetemi könyvtár esetében ez utóbbiak száma kicsit magasabb az átlagnál. Könyveltulajdo-

nítás, amelyet bizonyítani tudtak volna a könyvtárakban, nem történt.

A könyvtári dokumentumok rongálására, csonkítására mindegyik könyvtárban bőven akad példa, de a tettenérés ez esetben is nehéz. A rongálások számának csökkentését az érdekeltek a gyors, jó, olcsó (például önkiszolgáló) másolási lehetőségek megteremtésében látják. Ismerünk olyan egyetemi, illetve főiskolai könyvtárat, ahol a hallgatóknak a tanulmányukhoz szükséges szakirodalmat — főként folyóiratcikkeket — ingyen lemásolják. Az olvasótermi felügyelet megszigorítása, illetve az áttekinthetőbb olvasótermi elhelyezés szintén növelheti e téren a megelőzés hatékonyságát.

Állományvédelem

Az állományvédelem megfelelő értékelése egy-egy könyvtár életében szemléleti kérdés. Van olyan könyvtár, ahol ez fontos, van ahol átlagos figyelmet kap, de bizony nem egy könyvtárban utolsó a rangsorban, s ott csak időleges, tűzoltó munka folyik. Pedig a védelem minősége nem mindig az anyagiakon múlik. Jó volna végre-valahára belátni, hogy ha a könyvtáros a gyors, pontos (uram bocsá' netán számítógéppel előállított) információ fontosságát hangsúlyozza, akkor azt is szavatolnia kellene, hogy az eredeti dokumentumokat kézbe tudja adni. Az az intézmény, amely erre nem áldoz, bizony csak légvárakat épít.

Vannak olyan állományvédelmi feladatok, amelyek anyagiak nélkül megvalósíthatatlanok, hiszen meg kell oldani a kötetést, portalanítást, restaurálást, a megfelelő raktári terek kialakítását.

A mendemondák hallatán megpróbáltunk utánajárni annak, hogy valóban az olvasó károsítja-e legjobban a könyvtári vagyont vagy netán a könyvtáros. Esetleg az a vezető, illetve főhatósági dolgozó, aki nem tartja magára nézve kötelezőnek a belső kölcsönzési szabályzatot? Az ún. tartós kölcsönzésen levő — belső dolgozók, egyetemi tanárok stb. munkájához szükséges — dokumentumok hozzáférhetőek-e az olvasók számára? Ha e művek netán elvesznek, pert indít-e a könyvtár, vagy csak törli állományából a hiányzó dokumentumot? Mindezeket a kérdéseket vizsgálva nincs okunk a vigalomra. A meglátogatott könyvtárak belső dolgozóikkal, vezetőikkel még csak-csak betartatják a házi kölcsönzési szabályzatot, ha ez nem megy is felhőtlenül. Nagyobb

Haranghy Jenő ex librise

fejfájást okoz a külső „kötelezettségek” teljesítése. Például a szerkesztőségek elvisznek bizonyos dokumentumokat fordíttatásra, de azokat tőlük visszaszerezni szinte lehetetlenség.

Az egyetemi könyvtáraknak sok veszélyeset okoznak a tanszéki könyvtárak. Ezek többségében nincsenek meg a kellő tárgyi és személyi feltételek, minden a tanszékvezetőktől függ, akiknek magatartása, „hozzaállása” perdöntő. Amennyiben anyagilag felelősek a könyvtári állományért, s ez a felelősség nemcsak formális, a tanszéki könyvtárak állományvédelme is javulhat. Az említett anomáliákon határozott, de udvarias fellépéssel úrrá lehet a könyvtáros, s nem kell „tiszteletben tartania” a feljebbvalókat sem, a kölcsönzött dokumentumok tőlük is visszakérhetőek. Annak érdekében viszont következetesebb fellépésre volna szükség, hogy a munkahelyi hierarchia különböző szintjein elhelyezkedő emberek ne kölcsönözhessek ki könyvek tömkelegét tartósan barátiknak, ismerőseiknek, vagy esetleg csak hiúságból. A tapasztalatok szerint a forgalomból ily módon kivont dokumentumok szinte elveszettek tekintetűek az olvasók számára. A könyvtárosok próbálják meg nagyobb felelősségre szoktatni magukat és kollégáikat, s ha egy olvasótól megkövetelik az elvesztett könyv pótlását vagy árának megtérítését, ugyanazt követeljük meg önmaguktól is.

Bár az állományvédelemnek még sok összetevője és részterülete van — mint például a muzeális értékek, a gyorsan romló papírból készült dokumentumok, újságok megóvása, mikrofilmzése, a restaurálás, a xerox károsító hatása stb. —, amelyekkel mi nem foglalkozunk, talán sikerült rávilágítanunk e kérdés fontosságára. Bevezetőnkben említettük, hogy a vállalati könyvtárakban rosszabb a helyzet mint a nagykönyvtárakban. Tapasztalataink szerint a helyi szakkönyvtárakban az állomány védelme egyrészt a személyi és a tárgyi feltételektől, másrészt a fenntartótól függ. A tartósan kölcsönzött könyvek itt számtalan esetben nem kerülnek vissza a könyvtárba. Olykor a könyvtáros kénytelen elfogadni fenntartója engedélyét is az eltulajdonításra. Persze, akadnak itt is kivételek, lelkiismeretes könyvtárosok.

Néhány javaslat

Bár gondolataink leírása közben már éltünk pár javaslattal, végezetül kiemelünk néhányat. Elsőként kell említenünk a könyvtárak raktári

helyzetének javítását. Úgy gondoljuk, lényeges javulást hozna a tárolókönyvtárak megvalósítása. Ezek ugyanis sok elavult vagy ritkán használt dokumentum őrzésétől mentesítenék a könyvtárakat, s ezáltal raktári férőhelyet is felszabadítanak a gyarapodás számára.

Sok szó esett már a könyvtárosok megbecsüléséről. Ehhez hozzátartozik munkájuk anyagi elismerése is. Feltétlenül javítani kellene a raktárosok bérezésén, de egyúttal erkölcsi megbecsülésük terén is feljebb kellene léptetni őket a könyvtári munka alsó lépcsőjéről.

Említettük már a számítógép felhasználását is az állományvédelemben. Tudjuk, hogy a könyvtárak többsége még nem rendelkezik komputerrel, de előbb-utóbb hazánkban is tért hódít e technika. Nem ártana itt sem az együttműködés, a tapasztalatok átadása.

Utoljára, de nem utolsósorban: mi, könyvtárosok óvjuk gondosabban, védjük még lelkiismeretesebben a kultúra fontos közvetítőit, a könyvtár dokumentumvagyont, s ne feledkezzünk meg az általunk kölcsönzött könyvek visszajuttatásáról sem!

Cziegler Mária—Maurer Péter

Kitüntetések

A művelődési miniszter nyugállományba vonulások alkalmával, eredményes munkájuk elismeréseként *Hargitai Nándornénak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főosztályvezető-helyettesének; *Kerekgyártó Ferencnének*, az FSZEK könyvtárvezetőjének, *Király Lászlónénak*, az FSZEK főosztályvezetőjének, *dr. Németh Sándornénak*, az FSZEK Budapest Gyűjtemény főmunkatársának, *Sipter Gézánnak*, a Tolna megyei Levéltár könyvtárosának és *dr. Spira Györgynének*, az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést;

dr. Nyáry Gálnének, az OSZK szakalkalmazottjának és *dr. Szénássy Barnánének*, a Debreceni Egyetemi Könyvtár önálló osztályvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; az 1984. évi ünnepi könyvhét alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Jenei Pálnak*, a Könyvértékesítő Vá-

lalat mintaterem vezetőjének; a Kőszegi Városi Könyvtár elkészítése érdekében kifejtett magas szintű szakmai munkája elismeréseként *Vincze Csabának*, a Vas megyei Tanácsi Tervező Vállalat csoportvezető tervezőjének; eredményes munkájáért *Kurinka Pálnak*, a Gagarin Hőerőmű Fűtőerőműve társadalmi munkás könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; Kecel nagyközség fennállásának 250. évfordulója alkalmából *Szedres Károlyné* könyvtárvezetőnek A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT, *Ugron Gyuláné* könyvtárosnak pedig a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; az 1984. évi ünnepi könyvhét alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *dr. Frey Tamásnének*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára osztályvezetőjének és *Tözsérné Vágó Sarolta Zsuzsannának*, a Gondolat Kiadó dokumentáció- és könyvtárvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

„Nem szeretem
a szájbarágós könyvtárakat”

**R. VÁRKONYI
ÁGNES**
tanszékvezető
egyetemi tanár

R. Várkonyi Ágnes történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem középkori magyar történeti tanszékének vezetője. Elsősorban a 16–17. századi magyar történelem kutatásával foglalkozik, de értékes tanulmányokat publikált a magyar történetírás történetéről is. Főbb művei: Thaly Kálmán és történetírása (1961), A pozitivistá történetészlelet a magyar történetírásban (1–2. köt., 1973), Török világ és magyar külpolitika (1975), II. Rákóczi Ferenc (Köpeczi Bélával közösen, 2. kiad. 1976), Magyarország keresztútjain (1978). Az érdeklődő fiatal olvasók az ifjúságnak szóló könyveit is kedvvel forgathatják: a Móra Kiadónál a közelmúltban jelent meg a Buda visszavívása 1686 című kötete.

— *Mi jut eszedbe először, ha ezt a szót hal-
lod: könyvtár?*

— Nagyon sok minden, de közülük talán a legfontosabb: otthonomnak érzem a könyvtárat. Azt mondhatom, szinte könyvtárban nőttem fel, ott készültem valamikor a vizsgáimra, első könyveimet olvasótermekben írtam, munkámhoz ma is nélkülözhetetlenek a könyvtárak. Nagyon fontosnak tartom a könyvtárat, legyen az tudományos vagy közkönyvtár, tan-

széki vagy magángyűjtemény. A legfrissebb élményem a könyvtárral kapcsolatban, sajnos, kedvezőtlen. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete gazdag szakkönyvtárával szinte elkényezteti a kutatót. Mióta az egyetemen vagyok, sajnálattal tapasztalom, hogy mennyire hiányzik a jól felszerelt tanszéki könyvtár. Egy tanszéki könyvtárnak olyannak kell lennie, mint egy tűzhelynek, amely maga köré gyűjti a hallgatókat, akik ott-hon érzik magukat a könyvek közelében. Így volt ez az én diákkoromban — és, sajnos, nincs így ma. A lelegkeserítőbb élményem, hogy tanszékünk könyvtára milyen hiányokkal küszködik. A méltatlanul sivár anyagi lehetőségek között is nagy gonddal fejlesztett történeti könyvtár vagy a kari könyvtár, sajnos, nem helyettesítheti a tanszéki könyvtárat. Már látom, hogy évek kellene csak a legkiáltóbb hiányok pótlására is. Nemcsak muzeális értékű kotekék hiányáról van itt szó, hanem az elmúlt évtizedek legfontosabb tudományos eredményeit összegző szintézisekről és szövegkiadásokról. Megdöbentő, hogy tanszékeinkről kerül ki a történész képzettségben részesülő értelmiségnek jó része, és úgy, hogy a tanszéki könyvtárban nem jut hozzá a legfontosabb alapművekhez. Hogy csak a hozzám legközelebb eső területről hozzak példát: hiányzott a tanszéki könyvtárból II. Rákóczi Ferenc *Emlékiratainak* 1978-ban megjelent kritikai kiadása. Számos, az elmúlt évtizedekben kiadott mű ma már csak antikváriumban szerezhető be, nagy utánjárással. Az új tudományos kutatások eredményei egyszerűen nem jutnak el a hallgatókhoz. És ez nyomot hagy felkészültségükön is. Ebben az évben voltam először államvizsgaelnök, és szomorúan tapasztaltam, hogy a végzős hallgatóknak milyen hiányos a könyvkultúrájuk. Mintha az ifjúság könnyű szívvel veszni hagyná mindazt az információt, amit a könyv nyújtani képes pusztá megjelené-

sével is, mintha kevésbé tisztelné a könyvet, mint apái vagy nagyapái. Azt még sejtik, hogy valaki írt egy könyvet a szóban forgó kérdésről, de már a szerző neve, a könyv címe elfelejtődik, s hogy az is fontos lehet, mikor jelent meg és hol, eszükbe sem jut. És ugyanez a helyzet írásbeli munkáik esetében is. A hivatkozások nagy része pontatlan, sok hallgató nem ismeri a könyv- vagy folyóirat-címleírás alapjait. Gyakran megkérdem, van-e saját szakkönyvtárunk — nem nagyszámú, hanem jól válogatott alpművek kis gyűjteményére gondolok —, a legtöbbször azonban — sajnos — ilyenkor is tagadó választ kapok.

— *Nem lehet ezt anyagi okokra visszavezetni?*

— Azt hiszem, csak részben. Persze, a kérdés rendkívül összetett. Közrejátszanak benne anyagi okok és nem kis mértékben a lakáviszonyok is, mindezek mellett azonban inkább értékrendszerbeli zavarokról lehet szó. Vannak kivételek, de általában mintha könnyebben kiadnák a pénzt öltözködéssre, rock-zenei rendezvényekre, mint könyvekre. A gondolkodásban a látszatérték lépett az igazi érték helyére.

— *Volt már szó diákkorod könyvtáráról. Vannak-e meghatározó gyermek- vagy ifjúkori élményeid a könyvvel, könyvtárral kapcsolatban?*

— Szüleimnek nem volt különösen nagy könyvtárunk, mégis könyvek között nőttem fel. Sok verseskötetünk volt, a nagy klasszikus sorozatok, és sokat olvastak nekünk, főleg verseket. Nem volt külön felnőttkönyv és gyerekkönyv, a klasszikus magyar költészet legjavát gyerekként ismerhettük meg. Ilyen nagy élményem volt Babits összes műveinek megismerése — az 1945-ös kiadás —, vagy *Az ember tragédiája*, amit úgy olvastam először, hogy takarítás közben rám bízta a könyvek lerakását. Kezembe került a Madách-kötet, és nem tudtam letenni. Aztán szinte hihetetlen történelmi kontraszt: 1944. október 15-én, a Horthy-proklamáció és a nyilas hatalomátvétel napján a *Quo vadis?*-t olvastam. Jól emlékszem, délután már hangszórókat szereltek Salgótarján Fő utcáján a villanyoszlopokra, és a nyers indulók erőszakos áradása és a könyv tiszta humánuma ma is éles ellentétként villan föl bennem. Azóta is érzem, hogy aki a könyvek világában él, furcsa, ambivalens érzésekkel éli át a külvilág eseményeit. Nem én mondom ki először, hogy a könyv hatása többdimenziós: megvilágítja a realitások lényegét, segíti a

korélmény tudatos átélését, de ugyanakkor elvonatkoztat, távolságtartást teremt.

Voltak persze iskolai könyvélményeim is. A cinkotai intézetben történelemtanárnak úgy tanított, hogy nagyon sok korabeli metszettel és képpel tette elevenné, közelivé a régmúlt korok eseményeit. Egy másik tanáromnak az antik kultúra és a modern francia irodalom megismerését köszönhetem.

— *Milyen hatások nyomán lettél mégis történész, tudatos volt-e az elhatározás?*

— Kezdetben nem volt tudatos, szinte véletlen, hogy így adódott. Orvos akartam lenni, de közbejött a háború, a háború utáni nehéz anyagi viszonyok, és a bölcsészkarra nagyobb eséllyel pályázhattam. Persze itt az is közrejátszott, hogy mindig nagyon erős filozófiai, elméleti érdeklődés volt bennem. Az egyetemen — történelem — levéltár szakos voltam — harmadévből kiemelték a történelem szemináriumából, és a Történettudományi Intézet megbízásából „bedolgozhattam” a Tóth Zoltán-féle bibliográfiába. A bibliográfiai munka — ami nagyon hasznos mindenki számára — ismét sok könyvtári bűvárkodással járt együtt.

— *Egyetemi tanáraid közül kikre emlékezel vissza szívesen?*

— *Horváth János* előadásai mindig élményt jelentettek, azután *Domanovszky Sándor*, *Kumorowitz Bernát*, *Váczy Péter*, *Hajnal István* voltak azok, akiktől igazán sokat tanultam. Szívesen gondolok vissza *Léderer Emma* szemináriumaira, ahol a ma ismert nevű történészek még nem is sejtették, mire készülnek heves vitáikkal.

— *A történész melyik könyvtárban érzi igazán jól magát?*

— Vulgárisan fogalmazva, a történész minden könyvtárban jól érzi magát, ahol szabadon „garázdálkodhat”. Tehát nem szeretem a szábarágós könyvtárat; sokkal nagyobb élmény, ha valamit nekem sikerül megtalálni, és ezt az örömet a szabadpolc, a raktár vagy a katalógushasználat is megadhatja. Egy példa az utóbbira. Az ötvenes években kaptam azt a feladatot, hogy *Thaly Kálmán* történetírásáról írjak könyvet. Mivel Thalyt az akkori felfogás közvetlen elődnek, történetiszemléletét haladó hagyománynak minősítette, lelkes, pozitív írásra számított mindenki. Miután beleástam magam a témába — nagyon hasznos volt egyebek között a Déry Múzeumban levő Thaly-könyvtár maradványainak átbúvárlása —, rá kellett jönnöm, hogy itt nem lehet pozitív képet rajzolni. Ellenkező értékelésű könyv szüle-

Nagy Árpád grafikája

tett tehát, objektív hangú, de nagyon kritikus munka, bebizonyítva, hogy a mai történetírás nem kapcsolódhat Thaly vonalához. Ez lett a kandidátusi disszertációm. Egyik bírálóm teljes joggal kevesellte, amit Thaly történetiszemlélete ellenében a pozitívizmusról írtam. Akkor bementem a Parlamenti Könyvtárba, és a katalógus segítségével egy-kettőre áttekintettem a pozitívizmus nemzetközi és hazai irodalmát. Meglepetéssel láttam, hogy az általánosan elterjedt nézet nem igaz, a magyar történetírásban is kialakult a 19. században a pozitívista történetiszemlélet korszerű, társadalomtörténeti igényvel áthatott, racionális módszerekkel dolgozó irányzata. Tehát ez a háromórás könyvtári *sokk*, ami akkor ért, indította el az én pozitívizmus-kutatásaimat, és ebből született *A pozitívista történetiszemlélet* című könyvem.

Nagyon érdekes könyvtári élmény számomra megfigyelni a könyvtártörténet korszakait. Azt, hogy mikor milyen könyvek jutottak el a könyvtárakba. Külföldi kutatásaim közül talán a British Museumban vagy a bécsi Nationalbibliothekban végzett munka a leginkább emlékeztet. A leningrádi Szaltükov-Scsedrin Könyvtárban, a raktárban dolgozva, a könyvek rendszeréből olyan összefüggésekre következ-

tethettem, amelyeknek feltárásában a katalógus nem igazított volna el. Ugyanilyen nagy dolog volt, hogy Bloomingtonban szabadon mozoghattam a raktári polcok között, ahol a kutató bármit levehet, használhat, az ellenőrzést, a könyvek védelmét a kötetekbe helyezett mágneses jelzőcsik szavatolja.

Talán nem megvalósíthatatlan követelmény a könyvtárral szemben, hogy a könyvek jó állapotban legyenek. Ez nem mindig pénzkérdés. A könyvön meglátszik a gondozás, az, hogy nem poros, piszkos, gyűrött, szakadozott kötésű, vagy éppen szétesik az olvasó kezében. Bloomingtonban például szinte ereklyeként védik a régi könyveket. A vastag, régi nyomtatványokat vagy kéziratos köteteket kispárnára helyezik az asztalon, hogy kinyitásakor a könyv gerince ne törjön meg. Ez a gondosság mintha hiányozna hazai könyvtárainkból.

— *Könyvtárosok és történészek együttműködése milyen újabb segédletek vagy tudományos kiadványok (források, szintézisek) létrehozását tehetné lehetővé?*

— Elsősorban itt is a történeti, könyvtártörténeti kutatásokat emlitem. Fontos volna, hogy minden jeles történeti személyiség könyvtára és minden korszak könyvkultúrája fel legyen dolgozva. Ez egyaránt szükséges a politikátörténeti és a művelődéstörténeti kutatások számára. Hosszú ideig a 16—17. század történelmét csak mint csaták, háborúk, látványos katonai események sorozatát értékelték, és háttérbe szorult ugyanennek a korszaknak a művelődéstörténete. *Vitnyédi István*ról például mindenki azt tudja, hogy önző köznemes volt, de hogy könyvtárban a kor legjobb színvonalú európai irodalma volt meg, az nem került be a köztudatba. Az ilyen szempontok háttérbe szorulása miatt kissé elrajzolt a nemesség történeti képe is, vagy feltáratlan a mezővárosi polgárok könyvkultúrája és ezzel művelődéstörténeti arculata.

— *Van-e kapcsolata a történésznek a kisebb, iskolai vagy közkönyvtárakkal?*

— A mostani közkönyvtárak nagyon sokat tesznek a történelemkutatás eredményeinek népszerűsítéséért, főleg a gyerekek körében. Legnagyobb élményeim közé tartoznak azok a meghívások, amelyek az ifjúságnak írt műveimmel kapcsolatban író-olvasó találkozókra hívnak, vagy amikor rendhagyó történelemórákat tartok az iskolák és a könyvtárak közös rendezésében. Az első könyvem — a *Vak Bottyán* — megjelenése után meghívtak a Szóltó utcai átmeneti fiúotthonba, elvadt, alig

kezelhető kamaszok közé. A beszélgetés során annyi okos, érdekes, izgalmas kérdést tettek fel, olyan eleven beszélgetés kerekedett, hogy legmaradandóbb emlékeim közé tartozik az ott töltött délután. Ugyanakkor rájöttem arra is, hogy a gyerekeknek ugyanúgy kell írni, mint a felnőtteknek, tehát nem gügyögve, hanem felelősséggel, a tényeket tiszteletben tartva, csak éppen a gyerekek szellemi színvonalához alkalmazkodva.

Az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban inkább kérdéseim vannak, mint tapasztalataim. A 19. században a gimnáziumok megkapták az Akadémia kiadványait. Mit kapnak meg, vagy mit tudnak megvenni ma? És ugyanígy a falusi iskolai vagy községi könyvtárak? A nagykönyvtárakba beolvasztott régi gyűjtemények possesszorjegyei, pecsétjei alapján látható, hogy a hajdani falusi olvasóköröknek milyen nívós anyaguk volt. Milyen lehet a helyzet ma?

— *Visszatérve a könyvtártörténeti kutatások fontosságára, szeretnénk valamit hallani arról, milyen szerepük van ezeknek a kutatásoknak a Gondolat Kiadónál megjelenő művelődéstörténeti sorozatban, amelynek egyik szerkesztője vagy?*

— A sorozat két kötete van előkészületben,

a *Németh G. Béla* szerkesztette 19. századi és a *Fügedi Erik* által gondozott középkori művelődéstörténeti kötet. Hatmadikként a *Reneszánsz udvari kultúra Magyarországon* címmel 1984 májusában Pápán rendezett tudományos ülésszak anyagát jelentetjük meg. Szerepel a tervek között egy 18. századi kötet is, ebben nagyobb szerepük lesz a könyvtáraknak.

A *Magyarország története* című szintézis negyedik kötete (1686—1790) számára én írtam meg az 1686 és 1711 közötti korszak művelődéstörténetét. Eredetileg részletesebben, nagy dokumentációval dolgoztam ki, az összefoglaló műbe ennek csak rövid kivonata kerülhet bele. A Gondolat Kiadó vállalta az önálló megjelenítést. Itt részletesebben foglalkozom a korszak könyvkultúrájával is, azt vizsgálom, hogy a magyarországi gyűjtemények állománya mennyire volt modern, a kor színvonalával lépést tartó. Ehhez nagy segítséget nyújtanak az örvendetesen megindult könyvtártörténeti kutatások, a Zrínyi-könyvtár feltárására tett erőfeszítések és a szegedi fiatalok *Könyvtártörténeti füzetei*, amelyek a 17. századi könyvjegyzékek regisztrálását és feldolgozását kezdték meg.

Németh S. Katalin

Kitüntetések

A művelődési miniszter hazánk felszabadulásának 39. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *dr. Csepregi Pálné*nak, a MÉM Információs Központ csoportvezetőjének; *Fodor Magdolna*nak, az Országgyűlési Könyvtár főkönyvtárosának; *dr. Kulcsár Péter*nek, az Egyetemi Könyvtár főigazgató-helyettesének; *Sipos Márta*nak, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének és *Torbágyi Tiborné*nak, az Egyetemi Könyvtár főmunkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Csucs Dalmán*nak, az OSZK szakalkalmazottjának, *Dallos Antal*nak, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gazdasági igazgatójának, *Jónás László*nak, az OSZK ügyintézőjének, *Kis-Horváth Béláné*nak, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének, *Kurecz Antal*nének, az OSZK betanított munkásának, *Molnár Attilá-*

nak, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat könyvtárosának, *Szücs Zoltán*nének, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem csoportvezető könyvtárosának és *dr. Zách Alfréd*nének, a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat osztályvezető-helyettesének a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta; *Béres Deák Lászlóné*, az OSZK szakalkalmazottját, *Csák Csabáné*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tanszéki könyvtárosát, *Debreczeni Károlyné*, az OSZK portását, *Erdélyi Frigyesné*, az Állami Gorkij könyvtár könyvtárosát, *Kozákovics Endréné*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjét, *Papp Andrásné*, az OSZK szakalkalmazottját, valamint *Pozsár Katalin*t, az Állami Gorkij Könyvtár nyelvi referensét MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének júniusi ülése

Az 1984. június 15-én tartott elnökségi ülés napirendjén három téma szerepelt. Az OKT 1984. május 10-i, kibővített plenáris ülésén elhangzottak nyomán (*Könyvtáros*, 1984/8. sz.) az elnökség visszatért az országos műszaki szakirodalmi ellátás kérdéseire, s különösen arra a tervezetre, amely az érdekeltek társulásával kívánja előmozdítani ezt a fontos ügyet. Úgy vélte, mielőtt sor kerülhetne a társulás jogi, gazdasági stb. kereteinek kialakítására, előbb a tartalmi kérdéseket kell tisztázni. Pillanatnyilag a legfontosabb tennivaló a hazai könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy számítógépes fejlesztési koncepciójának kialakítása annak érdekében, hogy a fejlesztés irányai és szükségletei helyet kaphassanak az elektronika, az informatika elterjesztésére, hatékony és széles körű alkalmazására irányuló központi gazdaságfejlesztési programnak a VII. ötéves tervidőszakra vonatkozó terveiben. Az elnökség úgy vélte, ha sikerül az ágazati határokat átszelő, tárcaközi fejlesztési koncepciót kidolgozni, akkor egyben sikerül azokat a tartalmi feladatokat is körvonalazni, amelyek végrehajtására a könyvtárak és a tájékoztatási intézmények társulhatnak. Ezért a leginkább érdekelt intézmények vezetőiből munkabizottságot alakított azzal a feladattal, hogy ez év szeptemberéig a Központi Statisztikai Hivatal útmutatója alapján készítse el az Állami Tervbizottság elé terjesztendő dokumentumot. A bizottság 1984. július 3-án meg is tartotta első ülését, a kijelölt munkacsoportok pedig augusztusban nyújtották be tervezeteiket, amelyeket egy szövegező szerkesztőség önt végső formába. A munkálatban természetesen részt vesz az az OKT-munkabizottság, amely *Szönyi Katalin* vezetésével a számítógépes hálózat szervezésének lehetőségeit vizsgálja.

Az OKT 1983—1985-re szóló programjában

szerepel a *pedagógusképző főiskolák könyvtári helyzetének felmérése* és fejlesztésükre javaslatok kidolgozása. A feladatot *Tóth Gyula*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtári tanszékének vezetője vállalta el, s most számolt be végzett munkájáról. Bár az elnökség, kisebb módosítási javaslatoktól eltekintve, egészében elfogadta az előterjesztést, mielőtt az OKT dokumentumaként illetékes fórumok elé terjesztené, kikéri az OKT-tagság véleményét is: lehetőséget nyújt az írásbeli hozzászólásra. (*Tóth Gyula* a *Könyvtáros* és a *Könyvtári Figyelő* hasábjain — más-más megközelítésben — ki fogja fejteni idevágó nézeteit.)

Drucker Tibor, a Könyvértékesítő Vállalat igazgatója azzal a kéréssel fordult az OKT elnökségéhez, hogy tájékoztatást adhasson a vállalat legégetőbb gondjairól. Az elnökség eleget tett a kérésnek, s meghallgatta *Drucker Tibor* drámai beszámolóját a vállalat szinte válságos helyzetéről, amelynek legérzékenyebb pontja az eladatlan, súlyos pénzügyi szankciókat maga után vonó könyvtömeg. A felhalmozódásnak az az oka, hogy jelenleg a kiadói tervek alapján nem lehet pontosan felmérni a könyvtárak várható igényeit egy-egy kiadvány iránt. A vállalatnak megvannak a tervei, miképpen lehetne úrrá lenni a gondokon (számítógépesítés, az imprimatúra-példányokra alapozott munkaszervezés, új telephely vásárlása, a kötetzeti és a nyomdakapacitás fejlesztése, az expedálás ismét saját kézbe való vétele), ám ehhez erőforrásai nem elegendők. Az OKT elnökségétől azt kéri, a maga eszközeivel is hasson oda, hogy kedvező megoldás szülessen a magyar könyvtárügy érdekében. Az OKT elnöksége munkabizottságának jelentése után visszatér e problémára. (*P. I.*)

A statisztikai adatokat évente szolgáltató 122 szakkönyvtár 1983. évi fontosabb adatai

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
HÁLÓZATBA NEM TARTOZÓ KÖNYVTÁRAK				
1. Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	6 289 000	2 852	133 504	367 256
2. Állami Gorkij Könyvtár, Bp.	290 571	6 422	49 876	128 798
3. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp.	884 879	18 350	117 522	375 466
4. Hadtudományi Könyvtár, Bp.	155 151	432	4 896	14 174
5. A Konjunktúra- és Piackutató Intézet Könyvtára, Bp.	19 625	—	6 000	44 000
6. A Magyar Állami Földtani Intézet Könyvtára, Bp.	187 967	542	5 447	18 572
7. A Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchivum Könyvtára, Bp.	24 290	62	4 167	7 856
8. A Magyar Írók Szövetségének Könyvtára, Bp.	112 747	403	4 366	12 984
9. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára, Bp.	44 108	345	3 620	17 650
10. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	282 083	620	22 100	47 048
11. A Magyar Színházi Intézet Könyvtára, Bp.	51 206	843	4 494	20 052
12. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Párttörténeti Intézetének Könyvtára, Bp.	162 412	131	3 927	9 365
13. A Népművelési Intézet Szakkönyvtára, Bp.	52 202	411	3 084	5 220
14. Országgyűlési Könyvtár, Bp.	604 150	6 157	73 161	231 509
15. Az Országos Mérésügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	11 068	235	247	5 900
16. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	42 881	—	2 965	10 750
17. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Bp.	1 301 032	15 651	77 844	254 200
18. Az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtára, Bp.	20 724	154	1 800	3 100
19. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.	408 775	4 068	20 683	58 896
20. Az Országos Találmányi Hivatal Könyvtára, Bp.	45 726	129	1 314	11 413
21. Az Országos Tervhivatal Könyvtára, Bp.	39 607	—	5 364	11 345
22. A Szakszervezetek Országos Tanácsa Központi Iskolájának Könyvtára, Bp.	145 593	2 886	16 602	49 689
23. A Szövetkezeti Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	17 638	161	957	10 329
24. Az Országos Vezetőképző Központ Könyvtára, Bp.	51 096	306	1 927	8 175
ÖSSZESEN	11 244 531	61 160	565 867	1 723 747
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
25. Az MTA Könyvtára, Bp.	1 673 363	3 346	51 950	175 493
26. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	41 306	125	7 500	35 000
27. Az MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára, Debrecen	48 943	251	6 629	1 547
28. Az MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézetének Könyvtára, Tihany	8 098	—	45	8 098
29. Az MTA Csillagvizsgáló Intézetének Könyvtára, Bp.	29 129	22	—	450
30. Az MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára, Bp.	18 852	225	1 809	3 998
31. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	61 398	220	1 503	1 284
32. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Sopron	28 772	84	4 356	4 536
33. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	141 416	289	4 735	9 052
34. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	16 014	60	2 150	11 720
35. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	39 356	285	2 800	15 700
36. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	154 226	1 408	17 748	22 738
37. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	34 328	240	—	—
38. Az MTA Központi Matematikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	48 856	474	1 800	3 280
39. Az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Martonvásár	17 902	103	—	—
40. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	20 470	250	—	2 448
41. Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának Könyvtára, Bp.	45 359	—	1 420	24 800
42. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	33 698	140	200	1 600
43. Az MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára, Bp.	15 234	87	3 984	9 606
44. Az MTA Régészeti Intézetének Könyvtára, Bp.	28 504	124	2 936	19 922
45. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	41 975	460	15 560	48 120
46. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának Könyvtára, Szeged	19 998	161	—	—
47. Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	27 475	78	5 084	31 657
48. Az MTA Történettudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	93 375	322	—	8 203
49. Az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	57 853	229	—	20 080
50. Az MTA Zenetudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	123 294	69	251	5 366
ÖSSZESEN	2 869 194	9 052	132 460	464 698

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
BELKERESKEDELMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
51. A Belkereskedelmi Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	36 285	2 293	6 045	43 021
52. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára, Bp.	51 032	881	15 820	20 066
ÖSSZESEN	87 317	3 174	21 865	63 097
EGÉSZSÉGÜGYI-ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
53. Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Bp.	54 447	564	2 380	11 275
54. A Heim Pál Gyermekkórház és Poliklinika Könyvtára, Bp.	15 712	201	3 738	15 427
55. A László Kórház Orvosi Könyvtára, Bp.	11 487	182	2 114	5 903
56. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	13 975	285	2 659	8 147
57. Az Országos Korányi Tbc- és Pulmonológiai Intézet Könyvtára, Bp.	13 802	222	2 143	6 961
58. Az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Bp.	28 737	270	4 925	20 608
59. Az Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Bp.	12 877	170	1 247	7 548
60. Az Országos Reuma- és Fizioterápiás Intézet Könyvtára, Bp.	17 346	943	2 379	8 524
61. Az Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára, Bp.	2 526	211	8 288	7 265
62. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Levéltár, Bp.	103 013	197	616	2 530
ÖSSZESEN	273 922	3 245	30 489	94 188
ÉPÍTÉSÜGYI ÉS VÁROSFELJESZTÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
63. Az Építésügyi Tájékoztatói Központ Könyvtára, Bp.	108 445	161	10 608	32 174
64. A Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	31 781	416	—	—
ÖSSZESEN	140 226	577	10 608	32 174
IPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
65. Az Ipari Informatikai Központ Könyvtára, Bp.	33 760	880	10 576	65 372
66. Az Alumíniumipari Tervező- és Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	66 876	1 120	7 577	22 829
67. A Bőr- és Cipőipari Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	14 715	108	1 320	6 800
68. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Könyvtára, Bp.	79 286	1 031	4 606	15 144
69. A Méréstechnikai Fejlesztő Vállalat Könyvtára, Bp.	46 811	315	2 132	40 710
70. A Nyomdaipari Egyesülés Műszaki Könyvtára, Bp.	8 788	77	521	5 162
71. A Papíripari Vállalat Kutatóintézetének Műszaki Könyvtára, Bp.	24 609	238	2 300	17 000
72. A PRODINFORM Műszaki Könyvtára, Bp.	55 612	143	2 317	22 952
73. Az INNOVATEX Műszaki Könyvtára, Bp.	37 232	226	2 835	10 546
ÖSSZESEN	367 689	4 138	34 184	206 515
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
74. A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Szakkönyvtára, Bp.	6 534	150	5 600	2 800
75. A KPM Vasúti Főosztály Szakkönyvtára, Bp.	8 013	—	6 000	11 000
76. Közúti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Bp.	70 190	540	11 000	21 000
77. A Közlekedési Múzeum Könyvtára, Bp.	91 244	28	812	5 409
78. Magyar Hajózási Rt. Hajózási Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központ, Bp.	15 765	613	4 210	10 955
79. A Magyar Légiközlekedési Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	12 971	1 721	4 210	12 735
80. A Posta Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központ Szakkönyvtára, Bp.	19 812	1 094	1 552	6 368
ÖSSZESEN	223 899	4 146	33 384	70 267
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMÉZÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
81. A Mezőgazdasági és Élelmézésügyi Minisztérium Információs Központja (AGROINFORM), Bp.	390 584	3 434	17 267	61 177
82. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	30 835	210	4 820	16 170
83. A Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára, Bp.	37 681	132	210	3 852
ÖSSZESEN	459 100	3 776	22 297	81 199
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
84. Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	44 631	167	898	5 108
85. A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	101 724	252	—	10 224
86. A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	128 860	620	1 866	5 003
87. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, Bp.	121 185	—	429	1 509
88. A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	89 757	293	3 355	7 313
89. A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	300 365	946	1 014	12 724
90. A Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára, Bp.	72 087	124	3 214	2 265
91. A Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára, Bp.	73 435	—	2 427	5 200
ÖSSZESEN	932 044	2 402	13 203	49 346

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár- látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
STATISZTIKAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
92. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	570 825	3 336	19 183	37 139
93. A Számítástechnika Alkalmazási Vállalat Szakkönyvtára, Bp.	52 168	1 901	8 836	35 648
ÖSSZESEN	622 993	5 237	28 019	72 787
VÍZÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
94. A Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet (VIZDOK) Könyvtára, Bp.	49 704	2 671	3 838	21 624
FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
95. Az ELTE Egyetemi Könyvtára, Bp.	1 333 394	8 248	76 681	193 545
96. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Könyvtára, Bp.	53 555	715	13 102	7 035
97. Az ELTE Bölcsészettudományi Karának Történeti Könyvtára, Bp.	101 154	728	6 830	16 445
98. Az ELTE Természettudományi Karának Matematikai Tanszékek Könyvtára, Bp.	27 443	—	—	—
99. A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	673 825	5 442	96 976	270 443
100. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen	3 277 453	4 772	147 235	375 646
101. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai Intézetének Könyvtára, Debrecen	24 578	966	5 472	49 963
102. A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára, Pécs	452 696	3 263	51 714	89 712
103. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	108 726	1 199	6 449	11 711
104. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	285 045	2 476	55 409	67 828
105. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely	92 130	1 346	22 984	46 298
106. Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	119 587	867	11 646	11 866
107. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	204 076	1 692	38 125	94 104
108. A Kertészeti Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	234 304	1 174	20 624	73 906
109. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára, Debrecen	129 047	1 200	23 500	17 500
110. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Pécs	182 937	1 948	28 140	30 908
111. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	219 462	6 124	31 063	125 178
112. A Szegeci Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Szeged	155 870	1 353	36 117	20 057
113. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	515 679	6 008	88 000	45 796
114. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	615 478	11 071	178 887	433 224
115. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	557 014	3 591	68 842	34 190
116. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém	119 276	932	8 532	18 734
117. A Közlékedési és Távközlési Műszaki Főiskola Könyvtára, Győr	139 239	2 998	26 143	36 629
118. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	164 535	1 600	31 200	56 200
119. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	41 351	1 358	33 580	73 410
120. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	44 752	588	5 767	21 092
121. A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	65 875	1 604	13 148	27 902
122. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Politikai Főiskolájának Könyvtára, Bp.	239 490	1 587	44 463	106 656
ÖSSZESEN	10 177 971	74 850	1 170 629	2 355 978
EGYÜTT	27 448 590	174 428	2 066 843	5 235 620

A 122 SZAKKÖNYVTÁR FONTOSABB ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATAI 1982—83.

Megnevezés	1982.	1983.	Index 1982. év = 100
	év		
A könyvtárak száma (kijelölt könyvtárak)	121	122	100,8
A könyvtári állomány december 31-én	27 485 367	27 448 590	99,9
Ebből: könyv	13 553 030	13 806 439	101,9
Állománygyarapításra fordított összeg (Ft)	214 187 455	217 024 859	101,3
A beiratkozott könyvtári olvasók száma	169 815	174 428	102,7
A könyvtárlátogatók száma	1 944 699	2 066 843	106,3
A kölcsönzött könyvtári egységek száma	1 723 917	1 742 747	101,1
A helyben használt dokumentumok száma	3 235 459	3 492 873	108,0
A könyvtárosi munkakörben dolgozók száma	2 530	2 508	99,1

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.:424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

Reprográfia — cédula-sokszorosítás

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Sok könyvtárban hiányzik a leíró és sokszorosító tevékenység fontos technikai eszköze, a katalóguscédula-sokszorosító készülék. A tőkés importból származó *Mini-Graph* elektromos, stenciles készülék, a vállalatok 1000, a tanácsi intézmények 1300 dollár devizafedezet igazolásával vásárolhatják meg. Sajnos, akadozik a gépekhez szükséges stencilpapír és festék utánpótlása. Az egységcsomagok ára 10 ezer forint. Az importkorlátozások miatt a könyvtáraknak fokozottabban ki kellene használniuk a már meglévő *Mini-Graph*-gépparkot. Jó lenne, ha minél több könyvtár tenné lehetővé a hálózatába tartozó könyvtáraknak a készülékek használatát, esetleg bér munkában is.

A hazai fejlesztésű, *Vizigráf* fantázianevet viselő mechanikus, stenciles cédulasokszorosító további gyártása nem várható. Az illetékes hazai üzem a gyártást nem vállalja, a forgalmazó MIGÉRT pedig csak az elektromotoros, automatikus festékezővel felszerelt berendezések forgalmazására vállalkozik.

Felhasználható a katalóguscédulák sokszorosítására a Robotron cég (NDK) S 6011 jelű *memóriás írógépe*, amely azonban elsősorban szövegszerkesztésre alkalmas. Körlevelek, tájékoztatók sokszorosíthatók, vagy kiadványok szövegeredetije állítható elő vele, gyakran előforduló szövegrészek tárolhatók memóriájában. Az írógép egyszerűen cserélhető margaréta-keres kiíróval, kazettás írógép-szalaggal és javítószalaggal dolgozik. A memóriatár kapacitása: 1024 jel. A szövegszerkesztő funkcióhoz a négy formátumtárolóban összesen 360 jel tárolható. A memóriatárban és a formátumtárolóban rögzített jelek, műveletek, szövegek bármikor visszahívhatók és papírra írathatók. A készülék kikapcsolása után 17 napig tárolja az adatokat. Az írógépnek javítótárolója is van: a tárolt szövegben az utolsó 200 jelet, műveletet a gép tárolja, és a gépelés közben észlelt

hibás betűket a javítóbilleentyű lenyomásával automatikusan törli. A javítótárolón kívül ún. céljavítás is végezhető a szövegben. A hibás betűnek megfelelő billeentyűt lenyomva a gép automatikusan visszaáll a hibás jel utáni pozícióra, ezután a hiba törölhető. Az írógép sorkezárást nem végez, a sorvégeket a jobb oldali margó előtti 8. jelnél csengővel jelzi. A gép legfőbb jellemzői: vízszintes és függőleges tabulálás előre, illetve hátra, bekezdés, centrozás, központosítás, ritkított és sűrített írás, automatikus aláhúzás, a papír elejének és végének felismerése, másodpercenként 12—17 jel írássebesség. Mérete: 200 × 590 × 550 mm, súlya: 22 kp, irányára: 32—34 ezer forint. Megrendelhető a MIGÉRT író- és számológép osztályától (Bp. IX., Dimitrov tér 14. 1093. Tel.: 175—163, ügyintéző: Nemes Ferencné). A karbantartást és a betanítást az Információ-technikai Vállalat végzi.

Az írógép megrendelését elsősorban azoknak a könyvtáraknak ajánljuk, ahol lehetőség van arra, hogy egy vagy két munkatársat kiképezzenek a gép kezelésére, mivel nem egyszerű elektromos írógépről van szó, hanem olyan elektronikus, programvezérelt, memóriás, szövegszerkesztő funkcióra képes írógépről, amelynek működtetéséhez gyakorlat szükséges.

Az írógépet kipróbáltuk katalóguskartonok sokszorosítására. A szabványos 75 × 125 mm méretű katalóguskartonra 10 sort tudunk gépelni, majd a tárolóból a szöveget ismételtlen kiírni úgy, hogy a cédulákat egyenként tettük be a készülékbe. A memóriatárban kb. 2 bibliográfiai tétel rögzíthető. Célszerűbb, ha cédulasokszorosításkor 250 × 300 mm méretű kartonra gépelik a leírásokat, és utólag vágják fel a szabványos méretre.

K. K. R.

Tájékoztatói kérdés vagy rejtvényfejtés?

Avagy hol bukkott Manno Miltiades, s hol bukkatunk mi?

A *Könyvtáros* szerkesztőségétől 11 kérdést kaptunk, melyeket városi és megyei könyvtárakban tettek fel az olvasók. Bármennyire komolyan foglalkoztunk is velük, bizonyos, hogy nem adunk rájuk pontos választ, nem is adhatunk, mert sajnos, e kérdések jobban hasonlítanak rejtvényekre, illetve vetélkedőkön feltett — rossz — kérdésekre, mint problémákra. Ennek az az oka, hogy *minden esetben* hiányzik a referenzinterjú leírása, tehát annak megállapítása, hogy kinek, mihez és miért van szüksége a válaszra; a kérdező hol hallotta, olvasta az eredeti kérdést kiváltó közlést. Így nemcsak a válaszok lehetnek bizonytalanok, sőt félrevezetők, hanem némely esetben megtízszereződik a keresésre fordított idő is. A második ok, amiért elengedhetetlen a referenzinterjú lefolytatása az, hogy a kérdés megválaszolásán felül is szüksége lehet az olvasónak például irodalomra vagy arra, hogy más könyvtárhoz irányítsuk.

1. Ki építette (feltételezhetően a tervezőre kíváncsi a kérdező) a Lomonoszov egyetemet?

A kérdés távolról sem egyértelmű, mert az egyetemnek több épülete volt, így több tervezőről, kivitelezőről is szó lehet, de talán a kezdeményező is szóba jöhet. Feltételeztük, hogy az új és sok reprodukcióról ismert jellegzetes épületről van szó. Mivel a Lomonoszov egyetem a Szovjetunióban „nemzeti téma”, a legmegbízhatóbb és leggyorsabb válasz szovjet kiadványtól várható. A Bolsaja Szovjetszkaja Enciklopédiája 3. kiadásának 17. kötetében, mely 1974-ben jelent meg, azt olvassuk, hogy L. V. Rudnyev, P. V. Csernjüsev, P. V. Avroszimov, A. F. Grjakov és V. H. Naszonov voltak a tervezők. Ugyancsak őket említi az 1980-ban megjelent Moszkva Enciklopédiája is. Más úton is megtalálható a válasz, például a *Szovjetunió útikönyv* alapján megállapítottuk, hogy az egyetem (vagy legalábbis egy ré-

szé) 1949 és 1953 között épült. E korszakra vonatkozó összefoglaló mű Major Máté *Építészettörténet. Tőkés és szocializmust építő társadalmak építészete* című, 1960-ban megjelent könyve, mely az előbb említetteket szintén megnevezi.

2. Mennyi Magyarország védett madarainak értéke egyenként és összesen?

Emlékeztünk rá, hogy egy védett madár véletlen lelövéséért súlyos büntetésre ítétek valakit. Ez arra enged következtetni, hogy jogszabály foglalkozik a védett madarakkal. Időben visszafelé kezdtük a keresést a *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteményében*, és az 1982-es kötetben az 1185—1202. oldalakon megtaláltuk az 1/1982. (III. 15.) OKTH rendeletet, melynek 1. és 2. sz. melléklete tartalmazza a tételes felsorolást. Az olvasót kérjük meg, hogy adja össze a tételeket.

Kissé eltérő megoldás: a katalógusban a környezetvédelem szakcsoportban megtaláltuk Csapody István *Védett növények* című, 1982-ben megjelent művének leírását. A könyv előszavában azt olvastuk, hogy 1980-ban még folyt a védett növényekre és állatokra vonatkozó jogszabály előkészítése. Tehát a rendelkezés megjelenését 1980 után kell keresnünk. (Ellenőrzendő a *Magyar Közlöny* alapján, hogy nem helyezték-e hatályon kívül a rendeletet!) Más kiindulású megoldás: emlékeztünk rá, hogy az *Új Tükör* című hetilapban 1983-ban foglalkoztak a kérdéssel. A hátsó borítón levő állatfénykép alapján kerestük ki a számat, amelyben szó volt a védett madarokról, értékükről és utalás történt a rendeletre.

3. Védett növények értéke tételesen.

A feleletet az előző kérdésre adott válasz foglalja magában.

4. Német, bolgár, szerb-horvát, mongol, vietnami és albán népviseletek, tájegységeké is.

Súlyos nehézséget okoz, hogy nem tudjuk,

ábrázolásra vagy leírásra van-e szükség, s arról sincs adatunk, hogy milyen célból szeretné tanulmányozni a népviseleteket az olvasó. Egészen más, ha összehasonlító néprajzi tanulmányokat folytat valaki; ha jelmeztervező; ha gyermekének akar ruhát készíteni álarcosbálra; vagy ha dekorációs célból van szükség a népviseletekre stb.

Tételezzük fel, hogy az olvasó képes ábrázolásokat szeretne látni, némi szöveges magyarázattal. Áttekintve a magyar nyelvű irodalmat (Sándor István néprajzi bibliográfiáit, a *Néprajzi Hírek* kurrens bibliográfiáit), azt kellett látnunk, hogy a magyar néprajztudományt viszonylag kevésbé foglalkoztatta más népek viselete. Bár találtunk egy-két cikket, mégis más utat kellett választanunk, idegen nyelvű kiadványokat kerestünk. Megnéztük egy nagy megyei könyvtár katalógusait, ott rábukkantunk néhány alkalmas műre: Doren Yarwood: *The encyclopaedia of world costume* (London, 1978. Batsford) (albán, bolgár népviseletek), Max Tilke: *Trachten und Kostüme aus Europa, Afrika und Asien in Form, Schnitt und Farbe* (Wien, 1978. A. Schroll) (albán, macedón, szerb, bolgár); *Bild der Völker. Die Brockhaus Völkerkunde* (Wiesbaden, 1974. Brockhaus) 9. köt. (mongol), 6. köt. (vietnami). Tapasztalataink alapján szükségesnek látszik átnézni a *Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek* című gyarapodási jegyzéket, s így is jó néhány alkalmasnak látszó mű címét találhatjuk meg. A lelőhelyek alapján könyvtárközi kölcsönzéssel hozzáférhetők a könyvek. A válasz megadásakor figyelembe vehetünk általános lexikonokat is, melyekben vagy az illető ország nevénel, vagy a népviselet címszónál találunk ábrázolást. Csak a példa kedvéért említjük a *Der neue Brockhaus* 5. kötetét, mely 1975-ben jelent meg, és a 446—448. oldalon albán, német, macedón és egyéb népviseletekről közöl színes képeket.

Jó néhány könyvtárba járnak az egyes országok propagandalapjai (*NDK, Mai Bulgária, Lengyelország* stb.) is, ezekben szintén láthatók népviseletek ábrázolásai. A nagyobb könyvtárakban található jól illusztrált földrajzi, néprajzi, művelődéstörténeti folyóiratok is. Ezek közül például a *National Geographic Magazin*, a *Geo*, vagy a *Merian* egy-egy száma ismerteti valamelyik országot, szép illusztrációkkal. (A válasz keresése közben ismét tapasztaltuk, hogy a könyvtárak idegen nyelvű könyvbeszerzése nem mindig okszerű: 10—15, főleg azonos reprodukciókat tartalmazó albu-

mot találhatunk például az impresszionizmusról, de a magyar könyvkiadás hiányainak következetes feltérképezése és külföldi kiadványokkal való pótlása nem tapasztalható.)

5. Honnan ered a ballagás szó, és milyen ballagási szokásokat ismerünk?

A kérdés első felére a megkérdezett könyvtár tudott válaszolni a *Magyar nyelv történeti-etimológiai szótárából*, a másik felére nem talált irodalmat. Pedig a hivatkozott szótár is ad — bár a rövidítéseket nem egyszerű feloldani. Az etimológiai szótárból megtudtuk, hogy a diáknyelvi értelmezésre — búcsú az iskolától — 1898-ból van az első adat. A szócikk végén található bibliográfia közli Faller Jenő idevágó tanulmányának adatait (*A ballagásról. = Soproni Szemle, 1966/1. sz.*) Mi úgy jutottunk a cikkhez, hogy a *Magyar Pedagógiai Információ* (illetve elődje) évfolyamait néztük át. Így megnyugodhattunk, hogy nem került el figyelmünket semmi lényeges adat, hiszen a ballagás diákszokás, tehát a pedagógiai bibliográfia tartalmazza a vonatkozó anyagot. Ezen az úton jutottunk Gyárfás Endre és Kecskés András közös művéhez (*Avatástól ballagásig. 1977.*), melyet, illetve gyér hivatkozásait (például H. Kovács Mihály: *Élő hagyományaink, diákszokásaink*. Miskolc, 1960.) is felhasználandónak ítéltük. Faller cikke időben visszafelé haladva áttekinti a téma irodalmát. Padisák Mihálynak az *Ifjúkommunista* 1963/4-es számában megjelent, *Ballagásról ballagóknak* címmel közölt írása — budapesti, győri, pécsi, sárospataki stb. diákok és tanárok közlései alapján készült. E cikk jó néhányat felsorol a selmecebányai ballagásra vonatkozó írások közül (Pipifax [sic!]: *Ballag már. = Selmecebányai Híradó, 1896. 32. sz.*; Bevilaqua Borsody Béla: *Magyar Gaudeamus. Régi magyar diákdalok*. Bp. 1932; Aradai János: *Egy öreg bányász visszaemlékezése. = Bányászati és Kohászati Lapok, 1910. 50. köt. 249. l.*; Róth Gyula: *A selmeci diákéletéről. = Bástyánk, 1943. 12. sz.*; Hoffmann Géza: *A valéta. = Selmecebányai Híradó, 1890. 1. sz.*; Dzsida József: *Képek a selmecebányai diákéletből. = Selmecebányai Híradó. 1908. 47. sz.*) Ugyanő utal a téma idegen nyelvű anyagára is.

Az irodalomból kiderül, hogy legelőnkebben a Budapesti Műszaki Egyetemen, Sopronban (selmeci eredet!), Gödöllőn és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen élnek e hagyományok. Ha tudnánk, hogy mihez is kell a ballagás történetének irodalma, esetleg e szokásokra is kereshetnénk anyagot.

6. A Thököly-kiáltvány teljes szövege magyarul melyik műben található?

A kérdés — egybeként — azért érdekes, mert áttekintve a *Magyarország történeti kronológiája* 2. kötetét, mely 1982-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál, azt olvassuk, hogy Thököly 1682. július 26-án a felsőmagyarországi megyéknek közfelkelést hirdet (ez lehet kiáltvány is), 1684. október 19-én szerencsi kiáltványában a kudarcokért az árulókat okolja, és 1685. március 20-i tokaji kiáltványában az elpártolástól óvja híveit. A kérdés megoldásához tehát feltétlenül tisztázni kellett volna, hogy melyik kiáltvány szövegére van szükség, mert bizonytalan kérdésre a válasz sem lehet teljesen jó.

Angyal Dávid 1888-ban megjelent Thököly-monográfiájában a szerencsi kiáltvány jegyzetében az Országos Levéltárra hivatkozik, Kosáry Domokos bibliográfiájában azt olvassuk, hogy az 1684-es kiáltványt közölte Prónay Dezső az 1905-ben megjelent Magyar Evangélikus Egyháztörténeti Emlékekben *Thököly-émlékek 1678—1684* címmel. E kiadványt nem tudtuk kézbe venni, de a kiáltvány magyar fordítását megtaláltuk a *Magyar történeti szöveggyűjtemény 2/2.* című egyetemi segédkönyvben (Szerk. Sinkovics István. 1968, Tankönyvkiadó). Ez a 14 oldalas szöveg — bár nem teljes — a kiáltvány lényegét tartalmazza.

Teljesebb fordítást nem találtunk, noha utánanéztünk nemcsak bibliográfiákban (A magyar történettudomány válogatott bibliográfiája, a *Századokban* közölt történeti bibliográfia stb.), hanem a Thököly-évforduló irodalmában is.

7. Hol bukkott Manno Miltiades?

Talán a legszélsőségesebb példája annak, hogy a referenzsinterjú elmaradása mennyire akadályozza a keresést. Milyen minőségben bukhat meg valaki? Művészként, tudósként, politikusként, diákként, stb.? Ráadásul a név nem árulja el, hogy magyar vagy idegen személyről van szó. (Sőt esetleg versenylőe is lehet az említett név!) A *Magyar életrajzi lexikon* közlése szerint sportember és képzőművész volt, aki 1880 és 1935 között élt. A kor szokásainak megfelelően sokoldalú működést fejtett ki: evezett, kerékpározott és korcsolyázott. Mindhárom sport olyan, amelyikben elképzelhető a bukás. Sajnos, a kisszámú sporttörténetben nem találtunk adatokat pályafutására, s nem voltak összefoglaló művek sem az evezés, a korcsolyázás, kerékpározás történetéről. Ezért fordultunk Antal Zoltán 1974-ben

megjelent, *Világ- és Európa-bajnokságok 1893—1973.* című adattárához. Itt a 269. oldalon azt olvashatjuk, hogy Manno Miltiades az 1903-as szentpétervári gyorskorcsolya világ-bajnokságon „bukott”. E közlés ugyan ellentmondásban van a Magyar életrajzi lexikkal, mely szerint ott bronzérmert nyert, de az ellentmondás feloldásához feltétlenül szükségünk volna az olvasóval való beszélgetésre. Többet foglalkozunk ezzel a kérdéssel, mint amennyit valójában megérhet, bízunk azonban abban, hogy a láncreakcióként felvetődő kérdések nem tekinthetők csak magánügynek.

El kell mondanunk, hogy ez a kérdés, bár önmagában sok információt nem tartalmazott, mégis felkeltette az érdeklődésünket. Ennek az az oka, hogy emlékeztünk Manno Miltiadesnek, mint az első magyar labdarúgó-bajnokságok gólkirályának nevére. A kérdéssel való foglalkozás tehát lehetőséget teremtett arra, hogy felelevenítsük Manno Miltiadeszel kapcsolatos eddigi ismereteinket, s újabakat szerezzünk róla. (Hozzá kell tenni, hogy az itt leírt eset teljesen véletlenszerű, s nem lehet azt követelményként állítani, hogy a könyvtárosnak feltétlenül előzetes ismeretei legyenek a kérdéssel kapcsolatban.)

Az ilyen kevés információt tartalmazó kérdés nem teszi lehetővé, hogy a könyvtáros is magáénak érezze az olvasó problémáját. Különösen, ha úgy tűnik, hogy ez magának az olvasónak sem lehet igazán problémája, hanem inkább valami megoldandó kérdés volt, amire választ kellett adnia, hogy érte jutalmat, pontot vagy valami mást kaphasson.

Ezt az elképzelésünket meg kell magyarázni. Ha az olvasó pontosan csak ennyit tudott, akkor feltételezhető, hogy a kérdés nem tőle származik, mert benne ilyen formában nem vetődhetett fel. Lehetséges azonban, hogy jóval többet tudott a dologról, csak meglevő ismereteit nem osztotta meg a könyvtárossal. Ez természetesen nem az ő hibája, úgy is lehet fogalmazni, hogy a könyvtáros nem próbálta meg kiszedni belőle ezeket az ismereteket, szaknyelven szólva nem folytatta le a referenzsinterjút. Helyette buzgón és lelkesen nekilátott a keresésnek, nem lehet azonban csodálni, hogy végül nem jutott eredményre.

Pedig ha valóban az olvasó problémája volt a kérdés, ő tudhatta volna, ki volt Manno Miltiades, hol olvasott róla, olvasott-e esetleg a bukásáról is, csak annak a részleteire nem emlékszik, s azért kíváncsi rá; ha viszont nem, honnan tudja egyáltalán, hogy bukkott valahol,

valamikor és miben. Nem feltételezzük azonban a kérdést felvevő könyvtárosról, hogy mindebből semmit sem kérdezett meg, valószínűbbnek látszik, hogy az olvasó is csak ennyit tudott (vagyis gyakorlatilag semmit), s valamilyen vetélkedőről vagy rejtvényből származik a kérdés.

Térjünk azonban vissza a labdarúgó Manno Miltiadesre. (Meglevő ismereteink és érdeklődésünk miatt nem indulunk ki általánosabb eszközökből.) Hoppe László *Labdarúgó-bajnokságaink 1901—1969* című könyvéből (1970) szerencsére nemcsak a labdarúgót ismerjük meg. Labdarúgóként Manno a BTC sportolója volt. 1901-ben 6 mérkőzésen 17 gólt szerzett, 1902-ben pedig 7 mérkőzésen 10-et, mindkét évben a bajnokság legjobb góllövője volt. Ennek ellenére Hoppe László nem minősíti az év játékosának egyik évben sem, a válogatottba sem került be. Sőt már 1901-ben abba akarta hagyni a labdarúgást, pedig Hoppe László adatai szerint ebben az évben még csak 21 éves volt. (Már itt is érdemes megjegyezni, hogy az életkornál jóval biztosabb adat a születési dátum, szerencsés volna ezt — vagy ezt is — megadni ilyen összeállításokban.) „A legtöbb gólt ebben az évben is (1902) Manno Miltiades, a BTC középcsatára lötte, bár a labdarúgást (elsősorban az evezés mellett) már szinte csak kiegészítő sportként űzte. Manno Milti 1901 karácsonyán be is jelentette, hogy ezentúl csak gyorskorcsolyázó és evezős versenyeken indul, a labdarúgással, kerékpározással felhagy.”

Labdarúgásban ugyan sokszor buknak a játékosok, Manno csapatában, a BTC-ben is a következő elv érvényesült: „A labdát vedd el az ellenféltől, ha nem adja — döntsöd föl!”, épp emiatt azonban ezeket a bukásokat a sporttörténet bizonyosan nem jegyzi fel.

Ha a sport területén keressük a megoldást, a többi sportágat kell megnéznünk. A sport területére utal a bukik szó is, más területeken inkább megbukni, lebukni, elbukni szoktak. A *Magyar értelmező kéziszótár*ban olvashatókból is erre lehet következtetni. Milyen bukásokat jegyezhetnek fel a sporttörténetben? Minél nagyobb versenyen történik ez, annál emlékezetesebb marad. A sportban a legnagyobb események az olimpiák, ezt követik a világbajnokságok, Európa-bajnokságok, nemzetközi versenyek, országos bajnokságok, egyéb versenyek. Ezért először az olimpiák történetét, eredményeit kellett megnézni. Manno Miltiades 1912-ben evezésben indult az olimpián

(nem egypárevezősben), itt kiestek, de ezt bukásnak nem lehet venni, 1932-ben pedig a művészeti versenyeken a szobrászati kategóriában 2. lett. A magyar versenyzők szereplését a többi világversenyen legjobban Antal Zoltán említett adattárából tudjuk nyomon követni. Bár a nagyszámú adat miatt névmutató nincs a kötethez (rendkívül megnövelné a terjedelmet), mivel tudjuk, melyik sportágakról lehet szó, nincs nehéz dolgunk. A gyorskorcsolyázásnál a következőket olvashatjuk: „11. VB 1903. február 20—21. Pétervár. Nem avattak bajnokot.” Utána jönnek az egyes számok legjobbjai, s ezt követően a magyar eredmény: „Manno M. (50,3, 3.05,6, bukott, nem indult) helyzetlen”. Mivel a versenyszámok sorrendje: 500 méter, 1500 méter, 5000 méter, 10 000 méter, ezek szerint 5000-en bukott, utána 10 000-en már nem indult.

Most sajnáljuk csak igazán, hogy nem tudjuk ezt közölni a kérdés feltevőjével (azzal, aki a könyvtárban tette fel), bizonyára nagyon örülne neki. (Ha még érdekli a dolog.) Hiszen egyszerűnek látszik minden. A kérdés feltevője (a rejtvényben vagy a vetélkedőn) ezt a könyvet vagy más adattárt lapozgatva figyelte erre a tényre, elég érdekesnek és ismeretlennek találta ahhoz, hogy kérdésként feltegye.

De vajon csak egyszer bukhatott Manno Miltiades? A kérdés fogalmazásmódja szerint igen. 1903 után nem is találkozunk Manno nevével a gyorskorcsolyázó VB-k résztvevői között, 1925-ig más magyar versenyzőével sem. De mint már korábban utaltunk rá, nemcsak olimpiák és VB-k vannak a világon. Antal Zoltán könyvét tovább lapozgatva elérkezünk a gyorskorcsolyázó EB-khez. „1905 Stockholm. Manno (50,0, 2.52,4, feladta, nem indult) helyzetlen.” Ha feladta, hát feladta, ez még nem bukás. De nézzük a folytatást: „1908 Klagenfurt. Manno M. (47,6, 2.38,1, bukott) helyzetlen, 10 000 m-en egyikük sem indult.” (Három magyar versenyző indult összesen, rájuk vonatkozik ez a megjegyzés.) Már újra 5000 méter, újra egy bukás. Úgy látszik, a rövidebb távok jobban mentek Mannónak. S valóban, 1909-ben már csak 500 méteren indult az EB-n. Most tehát már két bukásunk is van. Immár nem bizonyos, hogy ennek anynyira örülne a kérdés feltevője (a könyvtári). Honnan tudhatja ő azt, hogy a kérdés feltevője (a rejtvényé) melyik bukásra gondolt. (A kérdés megfogalmazási módja szerint csak egyre.) S így neki valójában már nem azt kell kitalálnia, hogy hol bukott Manno Miltiades, hanem

azt, hogy melyik bukásra gondolt a kérdés feltevője. A VB fontosabb verseny ugyan, de hátha ő az EB-t vette észre, nézte ki. S ha már két bukása volt Mannónak, lehetett több is, más sportágban is, volt ő olyan sokoldalú sportoló, ahogyan az az előzményekből kiderült.

S hogy nemcsak sportoló volt, arra olimpiai szereplése (az 1932-es) is utal. Valószínű, hogy a Magyar életrajzi lexikonba sem elsősorban mint sportoló, hanem mint képzőművész került be. A *Művészeti Lexikon* esetében pedig ez természetes. Ezekben bukásról nincs szó, ha csak mai megítélés szerint, erkölcsi értelemben nem vesszük annak 1919 utáni művészi tevékenységét, amiről az életrajzi lexikonból értesülhetünk.

Vizsont olyan eredményeket tulajdonít neki gyorskorcsolyázásban (1903-ban Krisztiániában az EB-n második, a szentpétervári VB-n bronzérmes, 1905-ben Davosban az EB-n újra ezüstérmes), amivel idáig nem találkozhatunk. Mi lehet ennek a forrása? A lexikon egyetlen cikket ad meg irodalomként: Lyka Károly: *Manno M. Magyar Műv. 1935*. A Lyka Károly-émlékkönyv szerint ez *In memoriam: Manno Miltiades* címmel a *Magyar Művészet* 1935-ös évfolyamában található, tehát halála utáni, viszonylag kis terjedelmű megemlékezés róla. A szerző, Lyka Károly valószínűleg elsősorban nem mint sportolóval foglalkozott vele.

Hogyan szerzett vajon bronzérmes Szentpéterváron, mikor Antal Zoltán könyve szerint helyezetlen volt, sőt még bajnokot sem avattak, mivel a szigorú szabályok szerint akkoriban csak az nyerhette az összetett versenyt, aki a négy versenyszámból legalább háromban az élen végzett. Könnyen kiszámítható, hogy két versenyszám után már csak maximum két versenyzőnek lehetett erre esélye, három után legtöbbször egynek sem. Nézzünk meg azonban más adattárakat is. Antal Zoltán — Sass Tibor — László István *A magyar sport kézikönyve* című könyvükben felsorolják a magyar sportolóknak az olimpiákon, világbajnokságokon, EB-ken elért összes helyezését (a 6. helyig), itt sem szerepelnek Manno Miltiadesnek azok az eredményei, amelyekre az életrajzi lexikon utalt. Megtudjuk azonban, hogy gyorskorcsolyázásban 1903-ban, 1907-ben 1908-ban és 1909-ben magyar bajnok, evezésben 1902-ben Ausztria és Csehország bajnoka, egyptávevésben magyar bajnok 1902-ben, 1903-ban, 1904-ben és 1906-ban. Bukásokról itt nincs szó. Van-e egyáltalán alapja annak, ami az élet-

rajzi lexikonban szerepelt? Talán többet megtudunk olyan forrásokból, amelyeknek a keletkezési ideje nem esik olyan messze az eseményektől.

Az 1928-ban megjelent *A sport enciklopédiája. A testnevelés és testgyakorlás kézikönyve* (Szerk. Pálffy György) részletesen foglalkozik a századelő gyorskorcsolyázó-életével: „A magyar versenyzőknek nem igen volt alkalmuk idehaza állandó tréninget tartani és ezért Manno Miltiades a BKE tréning céljából Davosba küldte. Ezen próbálgatásoknak igen szép eredménye lett. Manno az 1903. évi Európa-bajnokság 500 m-es futamában második lett és az ugyenezen évben megtartott világbajnoki versenyen (Szent-Pétervár) 500 m-en 3-ik, 1500 m-en 7-ik helyre küzdötte fel magát.” (Bukásokra nincs utalás). (Antal Zoltán könyvében Mannót az 1903-as EB résztvevőjeként sem említik meg.) Valamilyen alapjuk tehát van az életrajzi lexikonban olvashatóknak. De ha valaki egy összetett verseny valamelyik versenyszámában a harmadik helyre küzd fel magát, nem azonos azzal, hogy világbajnokságon bronzérmet szerez.

S ha már idáig jutottunk több lexikon, kézikönyv lapozgatása közben, újabb kérdés vetődött fel bennünk. E kérdés sokkal egyszerűbb, mint az volt, amelyikből kiindultunk: Mikor született Manno Miltiades? Míg bukni többször is bukhat az ember, születni csak egyszer szokott. Másrészt míg a bukásokat ritkán jegyzik fel a lexikonok, a születési dátumokat annál gyakrabban. S mégsem tudjuk teljes bizonyossággal megállapítani Manno Miltiades születésének adatát. Az életrajzi lexikon szerint 1880. március 3-án, a *Művészeti Lexikon* szerint 1879. márc. 13-án született. Magától értetődő a következő kérdés: Kinek higgyünk, melyik lexikont vegyük megbízhatóbbnak, melyik lexikon bukott, melyik vette a gátat?

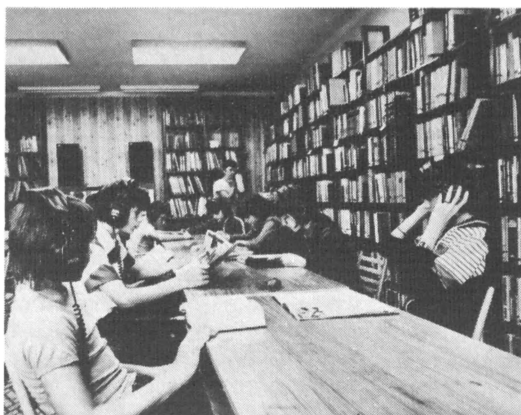
De térjünk vissza az eredeti helyzetre, a referenzkérdésre. Bármennyire rossznak mondhatjuk is a kérdést, hasznos volt, már csak azok miatt a kérdések miatt is, amiket felvetett. S általában a referenzkérdés megoldását is felfoghatjuk olyan versenyként, amelyben bukni is, nyerni is lehet. S minél jobban fel vagyunk készülve, annál nagyobb az esélyünk arra, hogy elkerüljük a bukást. S a felkészülésben sok egyéb mellett elsőként azt kell megtanulni, hogy ebben a versenyben az olvasó, kérdésfeltevő nem ellenfél, nem paszszív néző, hanem csapattárs. (*Folytatjuk*)

Ferenczy Zsuzsanna – Murányi Péter

Szerény lehetőségek — ígéretes jövő

Pásztó a Nyugati Mátra bejáratánál, nagyon szép természeti környezetben fekvő település. A Cserhát és a Mátra övezi, innen a gyalogszerrerrel kiránduló is igen hamar beér a hegyek közé. A Budapest felől érkezőnek az útja a Selypi medencén keresztül vezet, amely iparosított terület, sűrűn lakott, a községek szinte egymásba épülnek. Igazi falusias kép erre a tájra nem jellemző. A Pásztóhoz közeledő ennek ellenére érzékeli, hogy az előbbieknél nagyobb, városiasabb település következik, lakótelepek, üzemek tűnnek szemébe.

Pásztó, amely a magyar történelem korábbi századaiban jelentős település volt, ebben az évben másodszor kapta meg a városi címet. Már *Anonymus* is megemlíti *Gesta Hungarorum*-ában. Múltjáról árulkodnak az Árpád-kori templom és kolostor maradványai. 1407-ben, Zsigmond király uralkodása idején vált mezővárossá, és ezt követően kulturális és gazdasági élete a korabeli városokéhoz hasonlóan fejlődésnek indult. A török uralom alatt ez a fejlődés megtorpant. A városi rangot 1901-ig őrizte meg, ekkor lemondott róla, nem bírván vállalni a vele járó terheket.

1950-től járási székhely. Kórháza, gimnáziuma, számos közintézménye volt 1984 előtt is, és talán ezért is nem tudta volna gondolkodás nélkül eldönteni a környékbeli megkérdezett, hogy város vagy község-e Pásztó. Hangulatos, kisvárosias főutcáján egymást érik a kis üzletek, szolgáltatóhelyek, s korszerű, nagyon jól ellátott áruháza van. Minden arra mutat, hogy az itt lakók szeretnék maguknak megszerezni mindazt, ami a városi életnek velejárója.

Lakosainak száma 12 164. Ebben benne van Mátraszöllös, Hasznos, Mátrakeresztes lakossága is. A várossá válás mindenképp fontos lépcső egy település fejlődésének útján, ezért a vezetők a lakossággal együtt sokat tettek ennek érdekében. A feltételek megteremtésében nagyon fontos láncszem volt az ipartelepítés. Számos gyár helyezett ki üzemet Pásztóra a fővárosból és más városokból. Így üzemel itt szerszám- és készülékgyár, élelmiszeripari gépgyár, nyomda, kötöttárugyár, kézműipari, tejipari vállalat, kenyérgyár. Pásztón van a központja a Mátraalji Állami Gazdaságnak és a Béke Termelőszövetkezetnek is, amelyek mezőgazdasági nagyüzemek. Az ipartelepítés nagymértékben hozzájárult a város és városkörnyék lakosságának foglalkoztatásához. Pásztóról ennek ellenére sokan járnak dolgozni a közeli Nagybátonyba és Salgótarjánba.

A város kulturális, oktatási intézményhálózatát a már említett gimnázium — pontosabban a Mikszáth Kálmán Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola, amelybe az egész országból lehet jelentkezni — és diákotthona, a két általános iskola, az óvoda, a gyógypedagógiai intézet, a mozi, a művelődési központ és a könyvtár alkotják. A művelődési központ 1968-ban épült, és az elmúlt évben újították fel. A város most tervezi múzeum és galéria létesítését is, ezeknek a volt cisztercita kolostor ad helyet. Ide kerül Pásztó szülőltének, *Cso-*

hány Kálmánnak életműve és a város sok más muzeális emléke is.

Könyvtári szempontból — a közművelődési könyvtáron kívül — még egy jól működő általános iskolai könyvtár és a gimnázium-kollégium könyvtára érdemel említést. Ez utóbbinak — közös — főfoglalkozású könyvtárosa, 6—7 ezer kötet könyve, 20 ezer forintos könyvbeszerzési kerete van. A szakkönyvtárak nem jelentősek.

Működési feltételek

A könyvtár jó helyen, a város főutcájában van. Külső képe nagyon szerény, sőt előnytelen. Az utcafront egy kirakat és egy bejárat. Első látásra inkább könyvesboltnak tűnik, mint könyvtárnak. A látogatót akkor éri kellemes meglepetés, ha az udvar felé kerül. Itt ugyanis az történt, ami több, kényszerhelyzetben levő magyar könyvtárban: az udvarban építkeztek, hozták létre a különféle funkcióknak megfelelő helyiségeket. A könyvtár alapterülete most 450 négyzetméter, ezzel a volt nagyközségi könyvtárak között a jobb elhelyezésekhez tartozik. 1982-ben a régi épülethez új, 200 négyzetméteres rész épült, és megoldották az egész épület központi fűtését. Ez együtt 1 millió 800 ezer forintba került, amelyből egymilliót a megyei tanács adott.

A kibővített épületben minden könyvtári funkció helyet kapott. Az utcafronttól nyílik a *felnttek szabadpolcos kölcsönzője*, az ajtó mellé helyezett ellenőrző ponttal. Közvetlenül mellette található, belőle nyílik a *gyermekkönyvtár*, amelynek az udvarról is van bejárata, és külön ellenőrző ponttal működik. A gyermekkönyvtárban 3—4 ezer kötetet tudnak szabadpolcra tenni, az itt elhelyezett kézikönyvtári állomány nagyon szűkre szabott.

Az *olvasóterem*, amely egyben *zenei könyvtár* is, nem csatlakozik közvetlenül az előbbiekhez. Bejárata az új épületrész folyosójáról nyílik. A közös elhelyezés nem tűnik szerencsés megoldásnak. A korszerű berendezéssel ellátott zenei részleg rendeltetésszerű használata — a csendes, fülhallgatós zenei szórakozás kivüli programok, a közös zenehallgatás — ugyanis nehezen egyeztethető össze az olvasótermi csend igényével. Arra a gyakorlatból is ismert jelenségre gondolok itt, hogy a városlakók gyakran a csendért, a tanuláshoz szükséges nyugalomért keresik fel a városi könyvtár olvasótermét, nemcsak az ott elhelyezett köny-

vekért. A kölcsönözhető állománytól, a szabadpolcos tértől való elszigeteltség sem kedvez a használatnak. Egyébként a helyiségben jelenleg még van hely a könyvek és a hanglemezek állományának gyarapodásához. A mellette levő 70 négyzetméteres raktár már most is elég zsúfolt. A könyvtár *irodákkal* és szociális helyiségekkel jobban el van látva, mint a városi könyvtárak többsége. Az igazgatói irodán kívül külön irodája van az igazgatóhelyettesnek, a módszertanosoknak, a feldolgozóknak. Egy étkezőnek, pihenőnek alkalmas helyiségből korszerű melegvizet zuhanyozó, mosdó nyílik.

Ez lesz az ezredfordulóig Pásztó könyvtára. A mostani körülményeket a fenntartók sem érzik véglegesnek. A nyolcadik ötéves tervben közművelődési centrum kialakítását tervezik, amelyben a művelődési ház mellé korszerű könyvtárt kívánnak építeni. Ennek a könyvtárnak a normák alapján legkevesebb 720 négyzetméter alapterületűnek kellene lennie.

A fenntartó megfelelően gondoskodik a könyvtári munka feltételeiről. A 160 ezer forintos könyvbeszerzési keret 13 forintot jelent lakosonként. Ez jobb az azonos kategóriájú könyvtárak átlagánál. A 20 ezer forintos hang- és 80 ezer forintos folyóirat- és -beszerzési keret is lehetőséget nyújt a sokoldalú állománygyarapításra. Rendkívüli támogatásban is több alkalommal részesült a könyvtár.

Állománya 66 ezer kötet könyv, 1504 bekötött folyóirat, 910 hanglemez és -kazetta, 3 mikrofilm és 200 egyéb dokumentum. 260-féle folyóirat jár a könyvtárba, ebből 110-félét évenként bekötetnek.

A zenei könyvtár felszereltsége nagyon jó. Az új berendezés 300 ezer forintba került. A műszerfal és a 8-féle készülék mindent tud, ami a zenei szolgáltatásokhoz ilyen nagyságrendű könyvtárban szükséges. 20 ember hallgathat egyszerre 5-féle programot. A sokszorosítási munkákhoz alkalmazott CYKLOS stencilgép felhasználási lehetősége eléggé korlátozott. A könyvtárnak különféle vetítő berendezései is vannak, és szívesen venne egy mikrofilm-olvasó készüléket. Néhány mikrofilmet már ennek reményében be is szerzett. Az idén egy Skoda-mikrobuszt kapott, amely megkönnyíti a hálózati munkát.

A személyi ellátottság — a könyvtárosok létszámát tekintve — a hasonló könyvtárak között a jobbak közé tartozik. Ez szintén a fenntartói gondoskodás következménye, mert fokozatosan, saját erőből alakult ki a jelenlegi helyzet. Most 11 főfoglalkozású könyvtáros

dolgozik a könyvtárban. Az igazgató, *Szöllősi Miklós* 1957 óta van itt, és egyetemen szerzett könyvtárosi képesítést. Rajta kívül még egy munkatárs rendelkezik felsőfokú szakképesítéssel, de ő éppen szülési szabadságon van. Négyen könyvtárkezelői tanfolyamot végeztek, ketten gimnáziumban, fakultáció segítségével szereztek képesítést. A hálózati—módszertani munkatárs szaktanfolyammal és sok évi gyakorlattal rendelkezik. Az újonnan létesült zenei részlegben ének—zene tanári képesítésű munkatársnő tevékenykedik, aki most kíván könyvtárosi szakképesítést szerezni. A felsoroltakból hatan vannak gyeseen, és helyük vagy üres, vagy szakképzetlen, illetve frissen képesített könyvtárkezelők helyettesítik a hiányzókat. Az itt leírtakból következik, hogy a könyvtár nehéz napokat él át, a szolgáltatás színvonala veszélyben van. A jelenleg üres státusz megfelelő képesítésű szakemberekkel történő betöltése érdekében az igazgató pályázatot hirdetett, amelynek eredményességét talán elősegíti a szolgálati hely, később pedig a lakás juttatása. Ettől a tanács nem zárkózik el.

A munkaszervezetben körülhatárolt munkakörök vannak. A felnőttek olvasószolgálatában két könyvtáros dolgozik, naponként váltják egymást az este hétig tartó munkaidőben. A gyermekkönyvtárban szintén ketten vannak. A feldolgozó munkát három, a módszertani tevékenységet két könyvtáros végzi. A zenei könyvtáros feladata az olvasótermi tájékoztatás is. Az olvasószolgálati munkában csak a szombati ügyeletben és helyettesítések esetén segítenek a többi könyvtárosok. A feldolgozók

a körzeti ellátásra szolgáló anyagot is feldolgozzák.

Szolgáltatások

A könyvtárnak 8 szolgáltatóhelye van. Ebből a városhoz csatolt községekben működők könyvtárak, a többi száz olvasónál kevesebbet szolgáló kölcsönzőhely. Az olvasók száma összesen 2501, a város lakosságának 20 százaléka. Az elmúlt évben a 27 362 látogató 77 375 kötet könyvet kölcsönzött, a központi könyvtárban 1909 beiratkozott olvasó volt. 1984-re is majdnem ennyit terveztek, és a 19 ezer látogatónak 54 ezer kötetet szeretnének kölcsönözni a könyvtárosok.

A központi könyvtár olvasóiból a 14 éven aluliak száma 772. A 14 éven felüli olvasók közül 353 munkás, 43 paraszt. A szellemi dolgozók száma 287, és 131-en tartoznak az egyéb kategóriába. 223 gimnazista, 50 szakmunkás-tanuló és 50 főiskolás alkotja a tanulók csoportját. Ez az arány kedvező képet mutat a felnőtt generáció javára. Az érdeklődésre, az igényre utal az említett magas kölcsönzési szám mellett a 174 könyvtárközi kérés is.

Az állomány hiányai a korábbi évekből adódnak. A kézikönyvtár kiegészítésére most tesznek lépéseket. A dezideráta-jegyzéket körözik az antikváriumokban. A legbővebb és legjobb a pedagógiai, a történelmi és a filozófiai állomány. Idegen nyelvű kézikönyvek és folyóiratok nincsenek a könyvtárban. A városi színvonalú szolgáltatás megvalósításában nem az állomány hiányai okozzák a legnagyobb gondot. A csaknem 60 ezer kötet könyv és a 110-féle bekötött folyóirat már megfelelő adatbázis lehetne, ha fel volna tárva. Az igazgató szavaival élve „most még községi könyvtár ez”. A községi könyvtári szintnek viszont a könyvtárosok, a könyvek és folyóiratok száma ellentmond.

A betűrendes katalógust az olvasói térben, a felnőtt részlegben helyezték el, ebben van feltárva a gyermekkönyvtár anyaga is. Szakkatalógust csak 1978 óta szerkesztenek, ez a feldolgozó irodában van. A raktári katalógus teljes. A folyóirat-állományt a Szabó Ervin Könyvtár társadalomtudományi kartotékjának segítségével hasznosítják, de nem foglalkoznak az irodalomtörténeti, közismert neven recenzió-katalógus szerkesztésével. Ennek feltételei pedig jórészt megvannak, hiszen a megyei könyvtár visszamenőleg megküldte a pásztoí-

Bencze Péter felvételei

aknak a felvágatlan lapokat – ha tehát energiájuk engedné, össze tudnák állítani belőle. Van hozzá üres katalógusszekrényük is.

A zenei könyvtár állománya szintén feltáratlan. Ennek pótlását szintén a közeli jövő feladataként tartják számon a könyvtárosok. A helytörténeti gyűjtemény kialakítása és feltárása most kezdődött el. A könyvtár folyóirat-figyelést végez, és külön rendezi azokat a dokumentumokat, amelyekben helyi vonatkozások találhatók.

A használók részéről volna igény a teljesebb körű városi, vagy – ha úgy tetszik – „B”-típusú könyvtári szolgáltatások iránt – erre az olvasói összetételből következtethetünk. Az 50 főiskolás vagy egyetemista olvasó és a mintegy háromszáz szellemi dolgozó könyvtárhasználata – nem beszélve a középiskolásokról – kellően teljes tájékoztató apparátust tenne szükségesé. A diákok szakdolgozati témájuk kapcsán irodalomkutatási igénnyel jelentkeznek, s ezeket a kéréseket nem kielégítő eredmény esetén a megyei könyvtárhoz továbbítják, és segítségével adják meg a választ.

Hálózati munka — ellátórendszer

A pásztói könyvtár mint volt járási könyvtár 24 községi könyvtár hálózati alközpontjaként működik. Területén elvégezték a körzetesítést, és a könyvtár ellátórendszert hozott létre. Al-sótoldot és körzetét — 6 község —, valamint a közvetlenül Pásztóhoz csatolt — már említett — három község, Mátraszöllös, Hasznos, Mátrakeresztes könyvtárait a városi könyvtár látja el. Négy község, Ecseg, Kálló, Palotás-halom, Szirák — körzeti könyvtárként — ellátó központja a hozzá tartozó három-négy könyvtárnak. A körzet 11 településén összevonták a tanácsai és az iskolai könyvtárakat, aszerint, hogy hol jobbak a működés feltételei. Ebből ötöt tart jó megoldásnak a könyvtár igazgatója, a többi kissé elhamarkodott lépésnek itéli.

Januártól saját művelődési autó segíti a hálózati munkát. A szorosan vett ilyen jellegű tevékenység mellett a könyvtár vállalja programok szolgáltatását is: rendhagyó irodalom-órák, játékok, vetélkedők szervezését az iskolákban. A klubkönyvtárak közművelődési programjaihoz is segítséget nyújt a művelődési autó, például a vetítések lebonyolításával, TIT-előadók utaztatásával stb.

A körzet kilenc könyvtárában dolgozik fő-

foglalkozású könyvtáros, közülük három klubkönyvtár lévén, a könyvtáros megosztva végzi a könyvtári és az egyéb közművelődési teendőket. A függetlenített könyvtárosok többségének van valamilyen szakképesítése. Legtöbbjük a pásztói gimnáziumban könyvtári fakultációt végzett. A kis településeken tiszteletdíjas könyvtárosok működnek. Minden községben van raktári katalógus. Palotáson és Szirákon elkezdtek a szerzői betűrendes katalógus építését is. A hálózati munkatársak a Könyvtárellátó megrendelőjegyzékeit ellenőrzésre csak azokból a községekből kérik be, amelyekből szükségesnek ítélik.

A kapcsolatok

A könyvtár jó kapcsolatot épített ki a város üzemivel, oktatási és művelődési intézményeivel. Ennek egyik formája az *üzemekbe kihelyezett letét*. Ezenkívül velük gyűjtőköri együttműködési szerződést kötött, ennek értelmében vagy megvásárolja a dokumentumot, vagy felhívja rá az üzem figyelmét. Hasonló a gyűjtőköri együttműködés az iskolákkal: az iskolai könyvtárak csak a tanításhoz szükséges munkákat veszik meg. Az iskolai könyvtárak rendezéséhez segítséget és szakmai tanácsot ad a városi könyvtár.

A gyermekkönyvtár és a zenei részleg olyan programokat állít össze az általános iskolával közösen, amelyek jól csatlakoztathatók a tanmenethez, és egyben a könyvtárhasználatra is ösztönöznek. A gyermekkönyvtárban kedvelt forma az évfordulókra és az egyéb alkalmakra szervezett vetélkedő. A zenei könyvtár a zenei nevelés kiegészítését célzó előadás-sorozatokat részesíti előnyben. Ezt már az óvodásokkal kezdi, és a középiskolásokkal fejezi be. Néhány cím a programból: Az évszakok a zenében és a művészetben, Utazás zeneországban, A magyar zene századaiból, Zenei műfajok stb. A könyvtáros, ének-zene szakos tanár lévén, szakavatottan műveli az ismeretterjesztésnek ezt az igényes formáját. A könyvtárban kevés kiscsoport működik. A gyermekrészlegben könyvbarát-kör tartja foglalkozásait. A zenei részleg lehetőségeit kihasználva nyelvtanfolyamok alakultak: angol és német, kezdő és haladó fokon. A tanfolyam hallgatói a részleg gyakori látogatói és a gyűjtemény használói.

A könyvtár gyakran szervez a művelődési központtal közös programokat. A helyszínen többnyire a művelődési ház. Ugyancsak közös

sok TIT-előadás. A könyvnapok szervezésében a helyi könyvesbolttal is együttműködnek a könyvtárosok. Az olvasómozgalmak és a pályázatok sikeres lebonyolítása érdekében szintén közösen tevékenykednek, kiterjesztve az összefogó munkát a hálózat könyvtáaira is.

*

Összegzésül elmondhatjuk: a könyvtár lehetőségeihez mérten jól szolgálja a várost, de

ahhoz, hogy valóban városi könyvtárként városi igényeket elégítsen ki, még vannak pótolnivalói. A szakmai színvonal emelése sarkalatos pont. A szakmailag jól felkészült könyvtárosok ugyanis képesek lesznek a jelenlegi könyvtárat előkészíteni arra, hogy ha az új könyvtár felépül, oda már „igazi” városi könyvtárként költözzenek be. Ennek minden feltétele megvan, hisz a fiatal könyvtárosok még felkészülhetnek erre a munkára.

Fazakas Zsigmondné

Kérdezz—felelek

Könyvtárigazgató kérdezi a külföldi szolgálatot teljesítő dolgozó házastársának munkaviszonyáról:

„Az egyik könyvtárosunk férjét tartós külföldi szolgálatra rendelték ki. A könyvtáros férjével együtt külföldre távozott, és a távollét idejére fizetés nélküli szabadságot kapott. A házaspár két hónappal ezelőtt hazatért, és a könyvtáros azonnal munkába állt. A napokban közölte velem, hogy munkaviszonyban töltött éveinek a száma rövidesen eléri a huszonötöt, ezért kérte, hogy intézkedjünk jubileumi jutalmának kifizetéséről. Tudomásom szerint azonban a harminc napot meghaladó fizetés nélküli szabadság ideje a munkaviszonyban töltött idő tartamába nem számítható be. A könyvtáros tehát – a csaknem három évig tartó fizetés nélküli szabadsága következtében – a jubileumi jutalomra nem most, hanem csak három év múlva lesz jogosult. Kérdezem, hogy ez valóban így van-e, vagy létezik olyan szabály, amelynek alapján a jubileumi jutalmat már most ki kell fizetnünk?”

Válasz:

A levélíró nem közölte, hogy a szóban forgó könyvtáros külföldön munkaviszonyban állt-e vagy sem. A munkaviszonnyal összefüggő egyes kérdésekről szóló 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 14. §-a ugyanis kimondja, hogy a munkaviszonyban töltött idő kiszámításakor *figyelembe kell venni a külföldön munkaviszonyban töltött és igazolt időt.*

A tartós külföldi szolgálatot teljesítő dolgo-

zó házastársának belföldi munkaviszonyáról szóló 36/1974. (IX. 29.) MT számú rendelet értelmében pedig a házastárs tartós külföldi szolgálata címén igénybe vett fizetés nélküli szabadság, ha a dolgozó — az illetékes magyar külképviseleti hatóság igazolása szerint — ez idő alatt nem tudott megfelelő munkaviszonyba lépni, *munkaviszonyban töltött időnek számít.*

Ha tehát a könyvtáros külföldön munkaviszonyban állt, és ezt igazolja, vagy ha a külföldi tartózkodása alatt — az említett igazolás szerint — nem tudott munkaviszonyt létesíteni, akkor a külföldi munkaviszony, illetve a fizetés nélküli szabadság időtartamát munkaviszonyban töltött időként kell figyelembe venni. Ha pedig az érdekelt így eléri a huszonöt éves munkaviszonyt, a jubileumi jutalmát ki kell fizetni.

Amennyiben a könyvtáros külföldön nem állt munkaviszonyban, illetve munkaviszonyát nem tudja igazolni, és a külképviseleti hatóság említett igazolását sem tudja bemutatni, akkor a fizetés nélküli szabadság időtartamát mint *szünetelési időt* a munkáltató — a 12/1967. (X. 20.) MüM számú rendelet 19. §-a szerint — *köteles bejegyezni a munkakönyvébe, és újbóli besorolása alkalmával (munkába lépésekor) is figyelmen kívül kell hagynia.* Ebben az esetben az említett könyvtáros a jubileumi jutalomra csak három év múlva, a ténylegesen munkaviszonyban töltött huszonöt év betöltésekor lesz jogosult.

Kistelepülések körzeti könyvtárai

A körzetek a kistelepülések életében mindig fontos szerepet játszottak, s játszanak ma is a közigazgatásban, az egészségügyben, a kereskedelemben és még sok más területen. Ahogy nem lehet minden kistelepülésen önálló egészségügyi ellátás, ugyanúgy megvalósíthatatlan ezeken a helyeken az önálló könyvtár is.

A hatvanas évek elején a falusi könyvtárak helyi tanácsi kezelésbe adása, intézményesítése, az ún. tanácsosítás s ezzel kapcsolatban pedig a hálózati (al-)központok által fenntartott letéti ellátás fokozatos felszámolása sürgetően vetette fel az ellátás rendkívül alacsony szintjére süllyedt kis könyvtárak — közülük is elsősorban a társközségiek — könyvellátási gondjainak megoldását. Ennek módját a szakma akkor a körzeti könyvtárak szervezésében látta. A jó elképzelés megvalósítása azonban — elsősorban az anyagi eszközök hiánya miatt — többnyire nem sikerült. Jó néhány megszervezett körzeti könyvtár a kellő személyi, tárgyi feltételek hiányában nem működhetett rendeltetésének megfelelően. Másokat a közigazgatási átszervezések bomlasztottak fel, sokszor pedig a meg nem értés.

Mi az egykori edelényi járásban szerencsésebbek s talán türelmesebbek is voltunk. Körzeti könyvtáraink ma is úgy működnek, ahogy elképzeltük, és még az 1984 elején bekövetkezett közigazgatási változások sem érintették őket. Időtállónak bizonyultak: könyvtári körzeteinket annak idején jól összehangoltuk az igazgatási, gazdasági, oktatási körzetesítéssel. Mi körzeti könyvtárnak csak a legalább két községi (közös) tanács területére kiterjedő hatókörű egységet tekintjük. Igaz, az egy tanácshoz tartozó könyvtárak száma lehet oly nagy, hogy gyakorlatilag ezek is a körzeti könyvtárak együtteséhez hasonlóan működnek, de a köztük fennálló kapcsolat a jogszabály szerint csak az önálló, illetve a fiók egységek viszonya lehet.

Az edelényi vonzáskörzetben három körzeti könyvtár van. Ma már mindhárom csak 2—2 közös tanács területét fogja össze: Bódvaszilas 9 fiókkönyvtárat és 4503 lakost, Boldva 4 fiókkönyvtárat és 5013 lakost, Perkupa pedig 12 fiókkönyvtárat, valamint 5668 lakost lát el. Huszonöt fiókkönyvtár — huszonöt település. Köztük a legkisebbek Teresznye és Tornakápolna 52—52 lakossal, a legnagyobbak Borsodszirák 1104 és Szalonna 1042 lakossal. A települések jó felében nincs iskola, s csaknem 65 százalékukban már pedagógus sem lakik. A művelődési hálózatnak 10 településen már nyoma sincs. Az alkotmány által szavatolt művelődési jog utolsó lehetőségét nyújtják itt a könyvtárak.

A körzeti könyvtárak 2, 1, illetve 1,5-es létszámmal működnek. Valamennyien szakképzettek, a három vezető közül kettő szakirányú főiskolát, egy pedig két és fél éves szaktanfolyamot végzett. A fiókkönyvtárak a körzeti könyvtáraktól 4—18 kilométer távolságra találhatóak. A körzeti könyvtárosok hetenként egy napot a fiókkönyvtárakban töltenek. Segítik a fiókkönyvtárosok munkáját a régi módszertanosok elve alapján: Amit nem tudok megcsinálni, azt magam csinálom meg. Rendszeresen tartanak gyermekfoglalkozásokat, szerveznek előadásokat, esetenként író-olvasó találkozókot. Kiszállási napjaikon vonattal, autóbusszal, havonta 1—2 alkalommal pedig az edelényi könyvtár művelődési autójával közlekednek.

A könyvtárosok közötti szakmai és emberi kapcsolatok az esetek nagy többségében jók. (A körzeti könyvtárak fiókkönyvtárosai között aránytalanul kisebb a cserélődés, mint a körzeten kívüli fiókkönyvtárosok körében. A legutóbbi két évben csak két könyvtárcsere volt, s a 25 fiókkönyvtárosból 15, azaz 60 százalék tíz évnél hosszabb ideje végzi munkáját.) A körzeti könyvtárvezetők felelősek a fiók-

könyvtárosok szakmai munkájáért, annak eredményességéért, tehát a fiókkönyvtárosokat hathatósan segítik, így a jó kapcsolat mindkét fél érdeke.

A körzeti könyvtárak raktári katalógusai feltárják a körzet teljes állományát. (Nem kis munka volt elkészítésük.) Jelzések (számozások) alapján ebből megállapítható, hogy egy adott könyv melyik fiókkönyvtár egykori állományába tartozik, illetve a körzeti könyvtár saját állományából melyik fióknak adta ki. A körzeti könyvtárak betűrendes olvasói katalógust csak saját állományukról szerkesztenek. A fiókkönyvtáraknak olvasói használatra alkalmassá tett raktári katalógusuk van. Az olvasók és a fiókkönyvtárosok tájékoztatását szolgálja az *Új Könyvek* egyes számainak szabad lapjaiból készített gyarapodási „jegyzék” is, mely a fiókkönyvtárakban is megtalálható. (Elegendő példányszámú *Új Könyveket* kapnak.)

Az 1975. és az 1983. évet összehasonlítva, az egyes körzetekben a könyvbeszerzési keret arányosan, összességében 43 százalékkal emelkedett. Az éves gyarapodás forintértéke 44 százalékkal nőtt. Az arányos emelkedés egyik oka az, hogy a körzetek kialakításakor nem vonattuk össze a beszerzési kereteket, hanem a tanácsszékhelyű fiókkönyvtárak önálló szerzeményezési jogát — a körzeti könyvtárvezető szoros ellenőrzése mellett — meghagytuk. Ez az egységes állománygyarapítás megvalósítását kissé nehezkesebbé tette, viszont a többletmunkáért kárpótlás, hogy a fiókkönyvtárakat fenntartó tanácsok változatlanul érzik felelősségüket a szükséges könyvbeszerzési keret előteremtéséért. A szerzeményező fiókkönyvtárosok (ma már körzetenként csak egy-egy) könyvrendeléseiket a körzeti könyvtárhoz küldik, ahol ezeket a központi katalógus alapján felülvizsgálják, esetleg módosítják, s így továbbítják. A fiókkönyvtárak könyvellátásáért a körzeti könyvtárvezetők felelősséggel tartoznak.

Az eltelt időszakban a feladat megoldásához az edelényi könyvtár szükség szerint a körzeti könyvtárak rendelkezésére tudta bocsátani művelődési autóját.

A körzeti könyvtárak 1975-ben 3178, 1983-ban 2993 kötetet vettek állományba. A fiókkönyvtáraknak 1975-ben 2927, 1983-ban 4375 kötetet adtak ki. A fiókkönyvtáraktól 1975-ben 2187, 1983-ban 2955 kötetet vettek vissza. Az állománygyarapításra fordított összeg a vizsgált időszakban 44 százalékkal emelkedett, a beszerzett kötetszám 5,8 százalékkal csökkent.

Ezekből az adatokból világosan kiderül, hogy a beszerzési keret jelentékeny növekedése sem volt elegendő a korábbi beszerzési kötetszám fenntartásához.

Az egy fióknak kiadott könyvek száma 49,6 százalékkal, a visszavett könyveké 35 százalékkal nőtt. Viszonylag hosszú idő telt el, míg a könyvellátás rendszeressé és hatékonyra vált. Az 1983-ban kiküldött könyvek száma egyébként az állományba vett kötetek számának 146 százaléka. Ez az irányított csereforgalom eredménye.

A három körzet fiókkönyvtárainak száma 25. Az 1972-es szakmai irányelvek szerint könyvtáranként évi 200, összesen tehát 5000 kötet friss könyvet kellene a fiókokba juttatni. Ezzel szemben 4375 kötetet kaptak a fiókok. Ez a 87,5 százalékos teljesítés is figyelemre méltó, hiszen minden nagyobb külső támogatás (például a közművelődési alapé) nélkül értük el. Ha a könyvtárak nem emelkednek az ismeretes mértékben, a nagyobb számban beáramló új könyvekből elérhető lett volna a 200 kötetes átlag. A körzeti könyvtárak egyik alapfeladata a könyvellátás. Ezért különös gonddal határoztuk meg a fiókkönyvtárak állományának összetételét. Az állomány két nagy részre tagolódik: az egyik az alapállomány — a községi könyvtárak törzsanyagának legfontosabb része — válogatás a törzsanyagból. Ezen belül egyebek közt: kézikönyvtári dokumentumok a törzsanyagjegyzék kínálata szerint; a termelést segítő irodalom; az általános iskolai teljes kötelező és ajánlott irodalom; a helyismereti irodalom. A másik nagy rész az úgynevezett forgóállomány. Összetétele: régebbi könyvek meghatározatlan időre, illetve új könyvek meghatározott időre kiadva (az irányított cserék), az olvasók eseti igénye alapján meghatározott időre átadott (könyvtárközi jellegű) könyvek. A könyvcserék nyilvántartása hasonló a régi letéti nyilvántartásához.

Álljon itt még egy adatsor annak illusztrálására, mennyire fontosnak tartják a fiókok könyvellátását a körzeti könyvtárosok:

1975-ben a teljes körzeti állomány 28,1 százaléka, 1983-ban pedig annak 26,9 százaléka volt a körzeti könyvtárban.

Az ezer lakosra jutó könyvállomány 1975-ben a körzeti központokban 3158, a körzetek fiókkönyvtáraiban 2946, 1983-ban viszont e két adat 4370, illetve 4916 kötet volt. Nyolc év alatt a központokban az ezer lakosra jutó állomány 38 százalékkal, a fiókokban 67 százalékkal emelkedett.

És mindez miért? Bármennyire vitatható is a könyvtári munka eredményességét számokkal mérni, jobbat még nem találtak ki: A három körzet 1983. évi statisztikai jelentése alapján a lakosság 32,5 százaléka volt olvasó, az olvasók 34,4 százaléka foglalkozását tekintve a munkássztyályhoz és a szövetkezeti parasztságához tartozott. Egy beiratkozott olvasóra 16,2 látogatás és 30,3 kölcsönzött kötet jutott.

Van miért tenni. Érdemes...

Végső fokon miért is jók a körzeti könyvtárak? Nemcsak a könyvellátásban játszott fontos irányító és ellátó szerepük miatt, hanem elsősorban a kisebb alkalmi cserék korlátlan lehetősége folytán. Kis községeket fognak össze, közvetlen módszertani tevékenységgel se-

gitik, irányítják őket. Ennek eredményeként itt ~~nek~~ csökkent az érdeklődés a könyvtárak iránt. Hatóképes, példás olvasószolgálatlall rendelkezők. Vonzóerejük van — olvasóik átlag 10 százaléka „vidéki”.

Véleményem szerint a kistelepülések könyvtári (nemcsak könyv-) ellátására a körzeti a legjobban megfelelő rendszer. Megemlítem még, hogy az egész edelényi vonzáskörzet könyvtárai hasonló elven szervezett ellátásban részesülnek. A községi központi (tanácsszékhelyű) könyvtárakban egy kivételével főfoglalkozású, szakképzett könyvtárosok irányítják az egy-egy tanács illetékességi területén működő több-kevesebb fiókkönyvtár munkáját.

Augusztinyi Béla

Láttuk,

milyen kitűnően szervezték meg a szegedi Somogyi Könyvtár alapításának centenáriuma-hoz, valamint a könyvtár új épületbe költözéséhez kapcsolódó propagandát.

A centenáriumi megemlékezésre 1983 októberében az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében került sor, ahol már a Somogyi Könyvtárról készített kiállítást is bemutatták, s Móra Ferenc *Somogyi Károly emlékezete* című emlékböszédének hasonló kiadásával kedveskedtek a résztvevőknek. Alapításának 100. évfordulóján két érmet is kiadott a könyvtár. Az érme Lapos András szobrászművész alkotásai. A könyvként kinyitható változat mindössze 40 példányban (1000 forintos áron), a kisebb méretű 1000 példányban (60 forintért) került forgalomba.

Az alapítás centenáriumával majdnem egy időben került sor az új épület átadására. Az építkezésről és a költözködés előkészületeiről a könyvtár folyamatosan tájékoztatta az érdekelteket és a közvéleményt. 1981 augusztusában *Épülünk* („100 évenként először”) címmel jelent meg közérdekű tájékoztató, majd azt három alkalommal is (1983. 1., 2. és 3. szám) követte a *Költözünk* című „hírharsóna”. A 250 példányban megjelent, 10—12 oldal terjedelmű tájékoztató nemcsak az építkezésről (annak nehézségeiről) szólt, de megfelelő illusztrációkkal ismertette az új épület helyiségekre osz-

tását is. Ezek az ismertetőök később nélkülözhetetlennek bizonyultak a sajtó munkatársai részére, pontos adat- és tényközléseikkel mindvégig segítették munkájukat.

Minthogy a centenáriumi ünnepek és az új épület birtokbavétele között majdnem nyolc hónap telt el, Szegeden mindvégig ügyeltek arra, hogy „ne aludjon el a téma”. A Délmagyarország és a Csongrád megyei Hírlap, a rádió, a televízió folyamatosan tájékoztattott a könyvtár helyzetéről, eseményeiről, hogy aztán ez év tavaszán még erőteljesebben hívják fel a figyelmet az intézményre.

1984 májusában a Magyar Újságírók Szövetségének székházában tartott sajtótájékoztatón a könyvtár munkatársa, Péter László mutatta be legújabb könyvtári kiadványaikat. Ezek közül is kiemelkedik *A Somogyi-könyvtár száz éve* című gyűjtemény. *Emlékek a Somogyi-könyvtárról* címmel minikönyvet állítottak össze, s felfrissített adatokkal ismét megjelent az *Ismertető a Somogyi-könyvtárról*, amely az intézmény történetén kívül a legfontosabb használati tudnivalókat tartalmazza. Ezek a kiadványok is méltóak Tömörkény és Móra könyvtárának nagy hagyományaihoz és az alapító emlékéhez, egyben nélkülözhetetlen forrásul szolgáltak az intézmény iránt az átadás időszakában különösen nagy érdeklődést tanúsító újságíróknak.

Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók a könyvtárban

A hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók száma évről évre növekszik. Ennek a ténynek tudatában felül kell vizsgálni az ifjúságvédelem terén végzett munkát. A körültekintő vizsgálódások nemcsak a tanulóra, hanem annak családjára, környezetére is kiterjednek. Ennek ellenére, ahogyan azt az *Észak-Magyarország* című Borsod megyei napilap egyik Leninvárosra vonatkozó cikke írja „késik a veszélyek időbeni felismerése, amelyek számos következménye: az erkölcsi, érzelmi zavar, az iskola- és a munkakerülés, a gyermek testi, szellemi fejlődésének elmaradása ... a gyermek- és ifjúságvédelemben tevékenykedők részéről szorosabb együttműködésre van szükség ... a hátrányos helyzetben levő gyermekek felkutatására.” Községünkben, a 6800 lakosú Mezőcsáton öt év alatt 3,9-ről 5,5 százalékra nőtt a veszélyeztetett gyermekek aránya. A gyámhatóság statisztikája szerint 1979 és 1983 között számuk 39-ről 118-ra emelkedett, közülük 30, illetve 105 cigány származású. Az utóbbiak körében a veszélyeztetett általános iskolai tanulók száma 28-ról 62-re nőtt. Bár a nagyközségi tanács megszüntette a cigánytelepet, megfelelő lakásokhoz juttatta a cigánycsaládokat, s a felnőtteknek munkavállalási lehetőséget teremtett, mégis igen sok cigánycsalád körében a „putri jelleg” tovább él, beilleszkedésük igen lassú. Sok közöttük az alkoholisták. A cigány származású tanulók közül kerül ki a legtöbb gyógypedagógiai eset. A kisegítő iskolába járó 40 tanulóból 32 cigány származású. A gyámhatóságtól kapott anyagi támogatás összege elég magas, sok családban azonban a pénzt nem a kiskorú érdekében használják fel, hanem elisszák.

Községünkben a társadalmi és a tömegszervezetek sokat tesznek a veszélyeztetett kiskorúakért, de igazi segítség csak az iskolától és a közművelődési intézményektől együtt várható. Az utóbbit talán kevés helyen vették figye-

lembe az ifjúságvédelmi munkát irányítók. Ebben a munkában a pedagógus főként a gyermekkönyvtárosra számíthat, aki az iskolát partnerintézménynek tekinti. Megtervezi az oktató-nevelő munkára alapozott segítő együttműködést — különös tekintettel a hátrányos helyzetű, veszélyeztetett tanulóokra.

Mit nyújthat a könyvtár?

Ahhoz, hogy a könyvtár betölthesse szerepét, a megfelelő könyvtári helyiségen és a jól összeválogatott állományon kívül alkalmas vezetőre is szükség van, aki képes az általános iskolával a gyakorlati oktató-nevelő munkára épülő munkakapcsolatot kialakítani. Fontos, hogy az iskola nevelőnek tekintse a könyvtárost és mindenben támaszkodjék a könyvtár szolgáltatásaira.

A továbbiakban, minthogy nagyközségi könyvtárunk gyermekkönyvtára a hátrányos helyzetű, illetve veszélyeztetett gyermekek körében folytatott tevékenység során — megítélésünk szerint — nem kevés módszertani jelleget tapasztalatra tett szert, ez utóbbiakat ismeretjük, megtévezve a továbblépést szolgáló javaslatainkkal.

A munka azzal kezdődik, hogy a gyermekkönyvtáros a pedagógus segítségével beszervezi olvasótáborába a veszélyeztetett tanulókat. Közösen kidolgozzák azokat a módszereket, amelyek egy-egy tanuló érdekében könyvtári eszközökkel megvalósíthatók. A könyvtáros különös gonddal foglalkozik a kisegítő iskolásokkal. A pedagógussal közösen bevonja a cigány tanulókat a könyvtár minden szolgáltatásába. Ez a tevékenysége sokszor azoknak a tanulóknak az olvasástanítására is kiterjed, akik az első osztályt sikertelenül végezték. A könyvtári tagság feltétele ugyanis az olvasni tudás, és mivel a könyvtár annyira vonzó

— ez alapfeltétel —, a cigány tanuló még olvasni is hajlandó megtanulni.

A könyvtáros a könyvtár légkörét alkalmassá teszi arra, hogy az ott-tartózkodó tanuló kultúráltan viselkedjék, akkor is, ha ez kézmosással kezdődik. Ha rongyosan kerül vissza kezükből a kölcsönzött könyv, nem hozza összefüggésbe cigány voltukkal. Dicsér, kitüntet, az iskolával minden sikeres mozzanatot közöl, amely eredményként jegyezhető fel a tanuló előmenetelében. A személyes kapcsolat révén megismeri a tanuló személyiségét, képet alakít ki róla önmagának, és így a legmegfelelőbb segítséget igyekszik nyújtani neki a tanulásban, képességei kifejlesztésében, a pályaválasztás nehézségeinek leküzdésében és számos problémájának megoldásában. Az írás, olvasás művészetének elsajátítása után, a második félévben már be is irakozhatnak és önálló olvasóvá válhatnak. A beiratkozás számukra ünnepszámba megy. Egy gyakorlott olvasó játékosan bemutatja a beiratkozás menetét, a könyvtárhasználat mikéntjét, és a könyvtáros segítségével tájékoztat a könyvek birodalmában való eligazodásról. A kis elsősök csoportos foglalkozásain a könyvtáros a pedagógus segítségével megismerkedik a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulók körülményeivel. Itt kezdődik el az úgynevezett segítő kapcsolat, amely az iskola befejezéséig tart a könyvtáros és a tanuló között. Ezeken a foglalkozásokon még sok a mese-elem, figyelemmel az életkori sajátosságokra, de már ismeretközlő is minden foglalkozás. A társasjáték, a diafilm, a meseposztócska igen népszerű körükben.

Az általános iskola 3., 4., 5. osztályos tanulóinak — mint azt korábban sokan leírták — már természetes, hogy igényeljék a könyvtár szolgáltatásait, tájékozódjanak a tankönyvön kívül más forrásokból is. A könyvtárvezető kapcsolata a napközis nevelőkkel tervszerűbbé és rendszeresebbé válik. Évente átlag 18—20 foglalkozáson mintegy 500—550 tanuló jelenik meg könyvtárunkban. A napközis nevelők év elején bejelentik igényeiket a könyvtárosnak, aki pontosan számon tartja a tervezett foglalkozások tárgykörét, és ezekből gondosan felkészül. A foglalkozások igen sokoldalúak, és elsősorban játékos formában kívánnak ismereteket nyújtani. A témák kapcsolódnak a soron következő évfordulókhoz, a hazafias nevelés alkalmaihoz, a helytörténeti ismeretekhez, az iskolai követelményekhez.

A foglalkozások legfontosabb eszköze mindig a könyv, amelyet különféle szemléltető

eszközök (film, térkép, emléktárgyak stb.) egészítenek ki. Nagyon érdekesek és izgalmasak a kisebb vetélkedők, szellemi játékok, amelyekben a tanuló kipróbálhatja erejét, szellemi teljesítőképeségét. A vetélkedőket mindig az irodalmi forrásanyag tanulmányozása előzi meg, ebből készül fel a versenyre. A versenyeken való részvétel teljesen önkéntes. A hátrányos helyzetben levő tanulók is indulhatnak, felkészülésükhöz a könyvtáros igyekszik a lehető legnagyobb segítséget nyújtani. A versenyeken sokszor érnek el jó eredményt közepes képességű — főleg hátrányos helyzetű — tanulók is.

Meghatározott feladatokat a tanmenet értelmében a könyvtárban kell megoldani, az úgynevezett könyvtári tanórákon. Ezeket az órákat a könyvtáros a pedagógussal közösen vezeti le. Könyvtárunkban évente 20—25 tanórát tartanak, 700—750 résztvevővel. A könyvtáros a szemléltetés gazdag tárát sorakoztatja fel, dicsér, jutalmaz, és nem „osztályoz”. A pedagógusok véleménye szerint a könyvtárban felszabadultabbak azok a tanulók is, akik a „tantermi” órákon meg sem mernek szólalni. Ugyanúgy igen sok segítséget nyújt a könyvtár azon tanulóknak, akik a szépkiejtés-versenyekre készülnek. Szövegkiválasztás, szöveghallgatás, korrigálás ilyenkor a feladata, s az iskola kérésére a könyvtáros zsűritagként minden esetben részt vesz a versenyeken.

Szünnidei foglalkozások

A téli, a tavaszi és a nyári szünnidőre változatos programot készít a könyvtár. A program minden tanuló előtt ismeretes, hiszen az iskola népszerűsíti. Ez a forma minden tanulónak lehetővé teszi a szabadidő hasznos, kulturált eltöltését, és a könyvtárossal létrejövő személyes kapcsolat révén a legjobban szolgálja a hátrányos helyzetű, veszélyeztetett tanulók nevelését. Nem direkt eszköz ez, hanem a tanuló által önként választott olyan időtöltés, ahol maga a környezet is nevel. Az a cigány tanuló például, aki nyár közepén még mezítláb, piszkosan állított be a könyvtárba és a könyvtáros mosatott vele kezét, bizonyos idő múlva tisztán kopogtat be a helyiségbe. Játék közben már ő figyelmezteti társait a csendre, rendre, hiszen itt „jönnek” kell lenni. Olykor az olvasni sem tudó tanuló sok biztatás és gyakorlás segítségével megkedveli a betűket, a könyvet és önként tanul meg olvasni, teljesítménye később az iskolában is nyilvánvaló lesz.

A foglalkozások felhívják a figyelmet a bal-
esetveszélyekre, a szárazföldön vagy a vízben
előforduló balesetekre. Ebben nagy segítség a
könyvtár filmállománya is.

A tanulókkal való személyes kapcsolat során
megdöbbentő családi tragédiákra derül fény.
Iszákos szülők durva magatartásáról beszél az
egyik tanuló: „De jó, hogy van a könyvtár, itt
pihenem ki magamat”. Az otthon sokak szá-
mára a rettegés, állandó félelem háza, és az itt
érett hatások olykor az egész életre kihatnak. Ha
már akadnak ilyen családok — és sajnos egyre
több akad —, környezetének kell védelmet
nyújtania a kiskorúnak, segítő kapcsolatot te-
remteni, akkor is, ha ezt nem írja elő semmiféle
szabály.

Az érzelmi és gondolati háttérnek mindig
szerepe van a segítő kapcsolat kialakulásában.
A segítőnek arra kell törekednie, hogy válto-
zást érjen el legalább a tanuló érzelmi életében,
gondolkodásvilágában, cselekvésében és ma-
gatartásában. Rá kell nevelni az önmagán való
segítésre, hogy nehézségeiből ki tudjon lábali-
ni. A segítő kapcsolat nyújtójának nagy sze-
rénységgel kell viselkednie, magát a kiskorúval
segítőként elfogadtatnia.

A felsőtagozatos tanulók foglalkoztatása Az iskola és a tanuló kapcsolata

E korosztály számára a könyvtár kellő pél-
dányban rendelkezésre bocsátja az előírt köte-
lező és ajánlott olvasmányokat. Annak érdeké-
ben, hogy a gyengébb képességű tanuló is fel-
fedezhesse az olvasmány nyújtotta esztétikai
élményt, értéket, a könyvtár csoportos foglal-
kozásokon levetíti a tanulóknak a könyvek dia-
film-változatait. Ha a gyermek nem olvasta a
könyvet, akkor is ízelítőt kap a cselekményről,
és talán rászánja magát a könyv elolvasására.
Ezenfelül minden esetben sor kerül a látottak
és az olvasottak feldolgozására, értékelésre is.
Megvitatják a tanulók, hogy a könyv vagy a
film emelte-e ki jobban a mondanivalót, mely-
lyik volt érdekesebb és értékeesebb számukra.

A felsőtagozatos tanulók részére évente 24
—25 tanórát tartanak könyvtárunkban a kü-
lönféle tárgyakból, a résztvevők száma mint-
egy 700—800. Az órákra való felkészülés és az
órák levezetése hasonló módon történik, mint
az alsótagozatosoknál. (Különösen az osztály-
főnöki órák érdekesekek.) A szép magyar beszéd

és kiejtés, a hangos olvasás, szövegértelmezés
terén különösen nagy segítséget nyújt a könyv-
tár az egyes tanulóknak. Ennek kibővítésére
már több éve működtet a könyvtár egy *gyerme-
kekből álló irodalmi színpadot*. A kiscsoport
tagjának lenni nem kötelező, bármikor ki lehet
lépni, de aki egyszer tagja lett, az az iskolai
terhek mellett vállalja ezt a feladatot is. Több-
nyire hátrányos helyzetben levő és cigány
származású tanulókból áll a kiscsoport, nekik
élményszámba megy a fellépés, és az elért sike-
rek újabb teljesítményre serkentik őket.

Az olvasótábor szervezett keretek közöt-
ti lehetővé a 6—8. osztályos, hátrányos hely-
zetű és veszélyeztetett tanulók iskolán kívüli
kulturált együttlétét. A cél a résztvevők közös-
ségi és egyéni jellemformálása, életük kitelje-
sedésének elősegítése. Az olvasótábori rendez-
vények, programok elsődleges szerepet szán-
nak a könyvnek, mint az ismeretszerzés még
ma is legfontosabb eszközének. Az olvasótábor
programjában teret nyújt a honismeretnek, se-
gít megismerni a szűkebb hazát, az otthon
múltját, jelenét és jövőjét. A képességek és
készségek fejlesztésére, a kreativitás kibonta-
koztatására különféle képzőművészeti foglal-
kozások szolgálnak. Fontos szerepe van az or-
szágháró kirándulásnak, az ott szerzett élmé-
nyek, ismeretek feldolgozásának, a művésze-
tek valamennyi válfajának. A táborozókat —
hátrányos helyzetükre való tekintettel — az
általános iskola segítségével teljesen ingyen fo-
gadjuk, és semmilyen szolgáltatásért sem fizet-
nek.

A pályaválasztás fontos döntésekor is igyek-
szik segítséget nyújtani a könyvtár a megfelelő
irodalom rendelkezésre bocsátásával, az erre a
célra szervezett foglalkozásokkal és nem utol-
sósorban a tanulókkal való személyes kapcsolat
révén is.

A felsoroltakon kívül még számos lehetőség
és mód nyílik arra, hogy a felsőtagozatos álta-
lános iskolai tanulók részére a könyvtár segít-
séget nyújtson, és a könyvtáros bizik abban,
hogy ez eredménnyel is jár.

Az általános iskolának, közelebbről a tanuló
osztályfőnökének, a gyermekvédelmi felelős-
nek kevés lehetősége van olyan személyes kap-
csolatot kialakítani a tanulóval, mint például a
könyvtárosnak. Anélkül, hogy egy pillanatra is
kérdésessé tennék az iskola szerepét, jelentő-
ségét a tanulók oktatásában, nevelésében, hát-
rányos helyzetük csökkentésében, meg kell ál-
lapítani, hogy az iskola a tanulók számára *isme-
retszámonkérő intézmény*. A pedagógusra ma

igen nagy feladat hárul az oktatásban. A nevelésre, a tanulóval való személyes kapcsolat kialakítására alig marad ideje. Az is köztudomású, hogy az önismeretre a legjobb tankönyvek sem tanítanak meg, ezt a társas helyzet teszi lehetővé. Nagy baj, ha a tanuló olyan szervezetnek tekinti az iskolát, amelybe kötelező járni, vagy a közművelődési intézményt, ahol előírások szabják meg részvételét, megjelenését.

Az iskola és a tanuló kapcsolatának létrehozója, irányítója elsősorban a pedagógus. A kapcsolat további átalakulása, a kedvező vagy konfliktusokkal terhes viszony szintén a pedagógustól függ. A tanuló — különösen a hátrányos helyzetű — a tanár és az osztály véleményének tükrében egyre inkább úgy érzi, nem tud megfelelni a követelményeknek, szorongóvá, majd rendbontóvá válik.

A közművelődési dolgozó — jelen esetben a könyvtáros — feladata elsősorban segítő kapcsolatot teremteni a rászoruló, hátrányos helyzetben levő tanulókkal. Kommunikációs hidat kell építenie, felkelteni a tanulóban az önkifejezés lehetőségeit, erősíteni, biztatni további teljesítményekre. Érje el a könyvtáros, hogy a tanuló el is fogadja a segítő kapcsolatot. Döbbenjen rá, hogy értékesebb lehet önmaga, környezete számára, mint eddig hitte.

A gyermek védelmét szolgáló tanácsai szervekkel, hatóságokkal, társadalmi és tömegszervezetekkel, az iskolával együttműködve tegyen a „lehetségesnél is többet” a veszélyeztetettek érdekében.

Végül az általános iskolás tanulók érdekében végzett gyermekvédelmi munka elismerése és hatékonyabbá tétele érdekében ajánlatos volna, hogy a készülöben levő új közoktatási törvény foglalkozzék érdemben a hátrányos helyzetű tanulók érdekében végrehajtandó intézkedésekkel; az iskola vezetése jelölje ki azokat a dolgozókat, akik ennek a feladatnak a felelősei, és az eddigi gyakorlattól eltérően ne egy ember végezze az iskolában ezt a munkát (csak olyan dolgozót jelöljenek ki, aki a feladatnak teljes mértékben meg tud felelni, teljesítményét legalább úgy ismerjék el, mint az oktatás más területein végzett tevékenységet); az 1976. évi közművelődési törvény értelmében és szellemében kötelezzék az iskolákat a közművelődési intézményekkel való együttműködésre, különös tekintettel a hátrányos helyzetű és a veszélyeztetett tanulók érdekében végzett közös tevékenység megvalósítására; a két intézmény az együttműködés végrehajtandó feladatait minden tanév elején foglalja írásba; az álta-

Fery Antal grafikája

ános iskola igazgatója a feladatok végrehajtásának alakulásáról év közben kérjen tájékoztatást a dolgozótól, munkáját kísérvé figyelemmel, és segítse a két intézmény együttműködését; az iskolavezetőség minden tanév elején kérje el a gyámhatóságtól a hatodik életévüket betöltött, veszélyeztetett gyermekek névsorát, különös tekintettel a védő-óvó intézkedésre utaltakra; az általános iskolák gyermekvédelmi feladatainak eredményesebbé tétele érdekében intézkedjék a művelődési kormányzat, hogy az általános iskolák mellett a közművelődési intézmények tevélegesebben kapcsolódjanak be ebbe a munkába; a közművelődési intézményekben folyó gyermekvédelmi munka módszereinek, eszközeinek kialakításában több feladatot vállaljon, nagyobb segítséget nyújtson az iskola már a tervezés időszakában, de a közös feladatok végrehajtásában is; a közművelődési intézmények a veszélyeztetett tanuló érdekében kifejtett tevékenységüket ugyanolyan felelősséggel végezzék, mint az általános iskolák; gondoskodjanak a végzett munka erkölcsi és anyagi elismeréséről; a tanács időközönként kötelezze beszámoltatásra mindkét intézményt a veszélyeztetettek érdekében végzett munkájukról; a gyámhatóság állandó bizottságának üléseire minden alkalommal hívják meg az iskola és a közművelődési intézmény—könyvtár gyermekvédelmi felelősét, javaslataikat, indítványait vegyék mindig figyelembe, és ha szükséges — hatósági eszközökkel is — segítsék munkájukat; teremtsék meg az anyagi alapot a közművelődési intézményekben folyó gyermekvédelmi munka eredményesebb folytatásához, a hátrányos helyzetű tanulók részére szervezendő olvasótáborokhoz, az intézményen belüli kiscsoportok létrehozásához és működtetéséhez, a részükre szervezett rendezvények szemléltető-eszköz-tárának bővítéséhez stb.

Nagy Eszter

Online dokumentumrendelés Veszprémben

A könyvtárközi kölcsönzésben bekövetkezett változásokról a *Könyvtáros* tavaly augusztusi számában megjelent cikk (Dömötör Lajosné: Új jelenségek a könyvtárközi kölcsönzésben) mint jövőbeli lehetőséget említette meg az online dokumentumrendelést. Azóta a lehetőség valósággá vált, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára ugyanis ez év februárjában feladta az első online dokumentumrendeléseket a *Dialog* információs rendszeren keresztül. A *Dialog* egyik szolgáltatása, a *dialorder* az eredeti dokumentumok teljes szövegének rendelkezésre bocsátását teszi lehetővé a felhasználó számára. A *Dialog* kézikönyve 70 szolgáltató intézményt sorol fel, közülük a felhasználó választhatja ki, melyiktől kívánja a szükséges dokumentumot megrendelni. A veszprémi könyvtár a *Chemical Abstracts Document Delivery Service* (CAS DDS) szolgáltatásait veszi igénybe, mert ez felel meg legjobban az általa ellátott szakterületnek. Mivel a könyvtárban folyó számítógépes szakirodalomkeresések főleg a *Chemical Abstracts Service* adattáráiból történnek, természetes, hogy számára a legtöbb keresett dokumentu-

mot a CAS saját dokumentumszolgáltató részlege teszi hozzáférhetővé.

A CAS DDS mindazokat a dokumentumokat elérhetővé teszi, amelyeket a *Chemical Abstracts Service* kiadványaiban, szolgáltatásaiban referáltak. Ezenkívül rendelkezésre bocsátja a szakterület szovjet dokumentumait tizenöt évre visszamenőleg, az amerikai szabadalmakat 1971-től máig, a legtöbb külföldi szabadalmat öt évre visszamenőleg, a *Referativnij Zsurnal* nyomán a CA-ban referált dokumentumokat 1980-tól máig, továbbá az *American Chemical Society* folyóirataiban megjelent cikkeket a megjelenéstől máig. A CAS DDS nem küldi meg a teljes terjedelmű gyűjteményes műveket, a konferenciai kiadványokat, disszertációkat, könyveket s — a szovjeteken kívül — az egyéb szekunder szolgáltatások nyomán referált műveket.

A CAS DDS-től történő dokumentumrendeléskor a kért dokumentumot vagy bibliográfiai adataival, vagy a CA-referátum számával kell meghatározni. A megrendelő azt is közölheti, hogy milyen formában kéri a dokumentum megküldését: másolatban vagy kölcsön. A megrendelő különleges üzenetet is közölhet a címre, a számlázásra, a dokumentum továbbítására vonatkozóan.

Az online dokumentumrendelés igen gyors, ugyanis a *Dialog*hoz befutó megrendelések szintén online módon jutnak el a szolgáltató intézményekbe. A CAS DDS 24 órán belül postázza a kért dokumentumot, vagy közli, hogy miért nem tudja szolgáltatni. A veszprémi tapasztalatok szerint az így rendelt dokumentum két héten belül megérkezik a CAS DDS-től. Sajnos, a gyors és jó szolgáltatás ára nem olcsó: egy dokumentum 50 oldalig 14 dollár; ha a megrendelő a referátumszámot feltünteti, akkor 12 dollár. A szolgáltató tételenként 1,75 dollár postaköltséget számít fel; 51 oldal felett az alapidj 24 dollár. Természe-

Andruskó Károly ex librise

tesen a CAS DDS-nek fizetendő összesen kívül az üzenetet közvetítő Dialognak is ki kell fizetni az időarányos használati díjat, a Magyar Postának pedig az adatátvitel költségét.

A CAS DDS igénybevételéhez letéti összeg szükséges, ennek előteremtése a jelenlegi devizahiányos időszakban különösen körülményes.

A fentiek megfontolásával könyvtárunk, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára csak akkor rendel online módon dokumentumokat a CAS DDS-től, ha a keresett dokumentum Magyarországon beszerezhetetlen; ha a dokumentumot a CA referálta; ha terjedelme 40 oldal körül van, illetve ha a dokumentum beszerzése a kutatónak, megrendelőnek sürgős. A felsorolt feltételekhez talán nem felesleges néhány magyarázó mondat. A CAS DDS-t, illetve bármely más külföldi forrást csak az itthon hozzáférhetetlen dokumentumok beszerzése érdekében veszi a könyvtár igénybe. A Chemical Abstractsben történt referálás a legfontosabb feltétele a CAS DDS keretében szolgáltatott dokumentumoknak. Célszerű a CA szám feltüntetése is, mert így tételenként 2 dollárral olcsóbb a szolgáltatás.

Könyvtárunk gazdaságossági számításai szerint a CAS DDS használata 40 oldalnál terjedelmesebb dokumentumok beszerzése esetén nem drágább, mint a gyakran igénybe vett *British Lending Library*-é, a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó brit nemzeti könyvtári részlegé. A CAS DDS tételenkénti 13,75 dolláros (referátumszámmal rendelt, 50 oldal terjedelemben alatti dokumentum) számlájának egyenértéke 947 forint. Egy 40 oldalas, a *British Lending Library*-től rendelt dokumentum ára az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által forgalmazott kuponok használata esetén 980 forintba kerül.

A veszprémi könyvtár az online módszert dokumentumbeszerzésre csak olyan esetekben használja, amikor a felhasználónak fontos, hogy a kért cikk, szabadalom stb. a lehető legrövidebb idő alatt a kezében legyen. Ha a dokumentum megfelel az első három felsorolt kritériumnak, de beszerzése nem sürgős, akkor is igénybe vehető a CAS DDS, de nem online módon, hanem postán, és ebben az esetben a Dialog használati díja és az adatátviteli költség nem merül fel.

Könyvtárunkban az online dokumentumrendelést a terminál kezelésében jártas, a számítógépes szakirodalomkeresést intéző vegyészmérnökök végzik, de a beszerzendő dokumentumok jegyzékét, a bibliográfiai adatokat természetesen a könyvtárosok készítik elő.

Bár most még kevés könyvtárban vannak meg az online dokumentumrendelés tárgyi feltételei (terminál, vonal, letét), mégis kívánatos, hogy a könyvtárosok megszerezzék az új lehetőség alkalmazásához szükséges szakértelmet. A könyvtárközi kölcsönzés tartalmi változásainak hangsúlyozásakor már említés történt arról, hogy mi mindenhez kell értenie a könyvtárosnak: nemcsak ki kell egészítenie az esetleg hiányosan beérkezett kérések bibliográfiai adatait, és meg kell állapítania a keresett mű lelőhelyét, de el kell végeznie azokat a gazdaságossági számításokat is, amelyek segítenek eldönteni, hogy melyik szolgáltatótól a legcélzerűbb, legolcsóbb a szükséges dokumentum beszerzése. Ezek a követelmények, az online dokumentumrendelés jövőbeli elterjedését figyelembe véve, még azzal egészülnek ki, hogy jó volna, ha a könyvtáros a terminál kezelését, a számítógéppel folytatandó párbeszéd módját is értené.

**Dr. Bálint Andrásné
Dömötör Lajosné dr.**

Olvastuk

a *Le Monde* című francia lapban, hogy április 3-án metrókönyvtárt nyitottak Párizsban. A *Metrolire* névvel a Nation megállónál létesített könyvtár a Léo-Lagrange Szövetség, a Kulturális Minisztérium és a Metro vállalat támogatásával működik. Jelentőségét az adja meg, hogy naponta ötmillió utas használja a metró, s minden párizsi életéből egy évet és négy hónapot tölt el a földalatti utazással.

Az újfajta könyvtár az állomás torkolatában van, s 7-től 11, illetve 16-tól 20 óráig tart nyitva. Mindössze 1200 kötetes állománya újdonságokat és ifjúsági könyveket tartalmaz. Személyi okmány felmutatása és az egy évre szóló 30 frank beiratkozási díj lefizetése ellenében esetenként három könyvet kölcsönözhet az olvasó.

(R.)

Kitüntetések. A SZOT-iskola keretében folyó könyvtárosképzésben végzett húszéves, magas színvonalú oktatói munkájáért *Horváth Tibor*, az ELTE könyvtár tudományi tanszékének munkatársa A szocialista kultúráért kitüntetést kapta; *Gerő Zsoltné*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtár tudományi és Módszertani Központ osztályvezetője és *Bereczky Lászlóné*, az OSZK KMK munkatársa a Szakszervezeti munkáért kitüntetést arany fokozatában részesült. Ugyancsak pedagógiai munkájáért *dr. Nagy Attila*, az OSZK KMK munkatársa a Szakszervezeti munkáért kitüntetés ezüst fokozatát érdemelte ki.

A felsőoktatási könyvtárak működtetéséről útmutatót adott ki a Művelődési Minisztérium egyetemi és főiskolai, illetve közgyűjteményi főosztálya. Az egyetemi és a főiskolai könyvtárak működésének szakmai követelményeit és fejlesztésük kívánatos tárgyi feltételeit meghatározó, 204/1984. (Műv. K. 14) MM számú útmutató a Művelődési Közlöny július 24-i számában jelent meg.

Theodor Kery burgenlandi tartományfőnök vezetésével júliusban Győrött osztrák küldöttség tárgyalta a Győr-Sopron megyei Tanács vezetésével. A megbeszélések során egyebek között elfogadták a Könyvtárosegyesület megyei szervezetének előterjesztését arról, hogy 1985-től kezdve a könyvtárak intézményesen kapcsolódjanak be a határmenti kapcsolatok fejlesztésébe, és szervezzenek tanulmányutakat egymás eredményeinek megismerése érdekében. (M. Gy.)

Színes képes levelezőlap kiadását kezdeményezte a Győri Városi Könyvtár az Adyvárosban felépített új épületének és környezetének bemutatására a Képzőművészeti Kiadónál. A tizezer példányban nyomtatott és 2 forintért árusított postai levelezőlapon a könyvtárnak darabonként 1,83 Ft-ba kerültek.

Batári Gyulát, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársát *Zsámboky János- emlékéremmel* tüntették ki. Ezzel az emlékéremmel — Borsos Miklós alkotásával — a kiemelkedő orvostörténeti vagy orvosi vonatkozású sajtótörténeti tevékenységet jutalmazták. A Magyar Orvostörténelmi Társaság tudományos ünnepi ülésén, amelyen a kitüntetést átadták, Batári Gyula előadást is tartott, *Az idegen nyelvű orvosi folyóiratok szakanyagának ismertetése a hazai gyógyászati időszaki kiadványokban 1857-ig* címmel. (H.)

Híres könyvtárak, híres könyvek Magyarországon címmel kiállítást rendezett az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtár tudományi és Módszertani Központ a Prágai Állami Könyvtárban. A magyar nemzeti könyvtárat, az országos szakkönyvtárakat, műemlékkönyvtárakat és a gyűjteményükben őrzött ritka kiadványokat, valamint a közművelődési hálózatok tevékenységét bemutató kiállítást április 18-án nyitotta meg *dr. Arató Antal*, az OSZK KMK osztályvezetője. A megnyitón — amelyet az első csehszlovák—magyar barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírásának 35. évfordulóján tartottak — megjelent *Kovács Béla*, hazánk prágai nagykövete is. (H.)

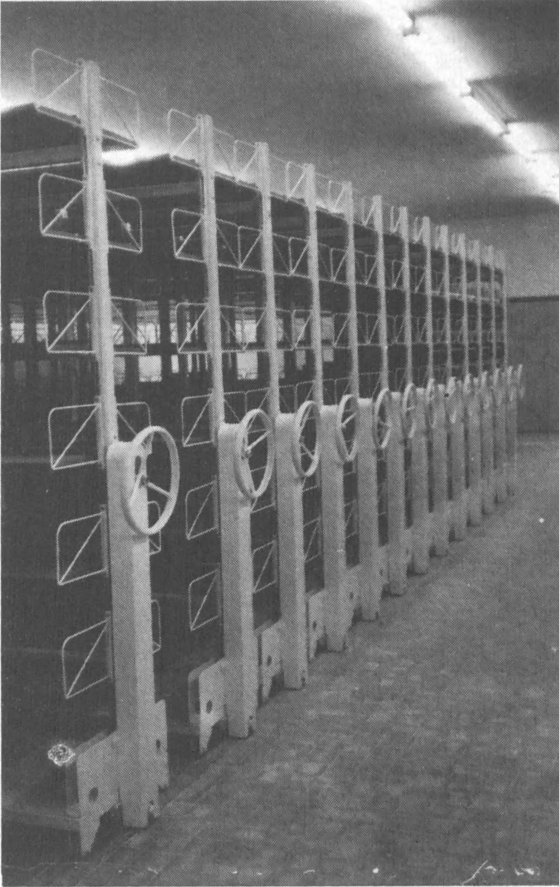
Halálozás. 74 éves korában elhunyt **dr. Takács József** kandidátus, az Országos Könyvtári Központ, az Országos Széchényi Könyvtár és az Országgyűlési Könyvtár volt munkatársa, több könyvtárjogi mű szerzője. Hosszú időn át szerepelt írásaival a *Könyvtárosban* is; életét, pályafutását a

könyvtárostársadalom részletesebben is megismerhette a lap 1980. évi 10. számában közölt interjúból, amelyet *Jog és könyvtár* címmel *Bereczky László* készített az akkor 70 éves Takács Józseffel.

Aug. 19-én Mosonmagyaróváron felavatták azt az új közművelődési épületegyüttest, amely a városi művelődési központnak, a Mosonyi Mihály Zeneiskolának és a Huszár Gál Városi Könyvtárnak ad otthont. Az alkotmány nap nagygyűléssel egybekapcsolt átadás ünnepi szónoka *Pozsgay Imre*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtákará volt, s ő vezette a szalagátvágást is. Az épületavató beszédet *Makkos Antalné*, a városi tanács elnöke mondotta. Az épület külön szárnyát alkotó, 1791 m² (a közös használatú terekkel együtt 2018 m²) alapterületű könyvtár nemcsak Győr-Sopron megye legnagyobb könyvtára, hanem nagyságát tekintve az ország „B”-típusú könyvtárai között is az első. Egyedül olvasószolgálati terei 967 m²-t foglalnak el. Az új épületben zenei részleg kialakítására is lehetőség nyílt. A könyvtár a 30 ezer lakosú város két történelmi településrészét, Mosont és Magyaróvárt összekötő, csaknem 20 ezres lélekszámú lakótelepen működik, a leendő városközpontban. Az új intézményben 13 könyvtáros és 2 főfoglalkozású szakalkalmazott tevékenykedik az eddigi 6 munkatárs helyett.

Júliusi értekezleti naptár: 3. Az Országos Könyvtárügyi Tanács munkabizottsági ülése az Országgyűlési Könyvtárban a számítógépes hálózat szervezésének kérdéseiről.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

Technikai felszerelések Dánia könyvtáraiban

A különféle technikai eszközök, berendezések gyakorlati alkalmazását ismerhettem meg kéthetes dániai ösztöndíjas utamon, amelynek során a tudományos és a szakkönyvtárakban, valamint a közművelődési könyvtárakban az automatizált katalógusépítés formáit, az állománybiztonság helyzetét és a kölcsönzési rendszereket tanulmányoztam.

Számítógép a feldolgozásban

A decentralizált dán könyvtári rendszerben a fejlődés a számítógépek alkalmazásának irányába halad mind a tudományos, mind a közművelődési hálózatban. A gazdasági életre jellemző visszafogottság azonban a könyvtárak fejlesztésében is megmutatkozik. A tudományos és a szakkönyvtárakban online feldolgozó, és számítógéppel támogatott offline kölcsönző rendszerek üzemelnek, és dolgoznak az integrált, párbeszédés könyvtári rendszerek építésén is. A közművelődési könyvtári hálózat számítógépesítési tervét, az úgynevezett FAUST-tervet 1974—76-ban dolgozták ki, de mivel abban az időben a számítástechnikai gépek árai magasak voltak, a terv pénz hiányában nem valósult meg. 1976-ban dolgozták ki a Biblioteksdata rendszert, amely online kereső rendszer. Ez 1978 óta él, de egyetlen közművelődési könyvtár sem tudja használni, mert a könyvtárakban még nincs számítógép. Két városi könyvtárban üzemel fényceruzás kölcsönzési rendszer, egyébként a dán közművelődési könyvtárakban a mikrofilmes kölcsönzési eljárások terjedtek el.

Dániában a könyvtári fejlesztés első állomásának a feldolgozó folyamatok automatizálását tekintették, ezért először a központi szolgáltatások rendszerét építették ki. A koppenhágai Királyi Könyvtár 1978 óta gazdája a tudományos és a szakkönyvtárak közös feldolgozó

rendszerének (SAMKAT), és itt gondolják a dán tudományos könyvtárak külföldi könyveinek lelőhelykatalógusát (ALBA), mintegy 150 könyvtár bejelentése alapján. A SAMKAT nevű rendszer közvetlen, online hozzáférést tesz lehetővé a rendszerben részt vevő tagkönyvtárak számára. Az ALBA lelőhelykatalógust 1981 óta COM (Computer output on microfilm = számítógéppel készített mikrofilm) mikrofilmlap formájában rendelhetik meg a könyvtárak. Mindkét adatbázis fenntartója a koppenhágai könyvtárosképző főiskolában levő RECKU számítóközpont. Itt a hallgatók közvetlen közelről tanulmányozhatják a számítógépek használatát is. Kevés a könyvtárosi állás, ezért olyan képzési formákat keresnek, amelyek a végzett hallgatók más területen való elhelyezkedését is lehetővé teszik.

A dán nemzeti bibliográfia előállítója a dán könyvtárellátó, a *Bibliotekscentralen*. Közvetlen kapcsolatban áll a SAMKAT adatbázisával és az ALBA szerkesztőségével. A Bibliotekscentralen gondozza a *Külföldi könyvek a dán közművelődési könyvtárakban* (ULF) nevű lelőhelykatalógust is. A Bibliotekscentralen elsősorban a közművelődési könyvtárak szolgálatában áll, itt dolgozzák ki ezek fejlesztési terveit is. A számítógépes adatbázisból fényszedéssel készítik az évi mintegy 6 millió katalóguscédulát. A jövőben lézeres nyomtatót fognak erre a célra használni. Kiadványaikat nyomtatott és COM-katalógus formájában állítják elő.

A Bibliotekscentralen számítógépes rendszerét egy állami számítógépes vállalattal, a *Kommunadátával* közösen fejlesztette ki. A SAMKAT-rendszer kifejlesztője az *I/S Datacentralen*, az ALBA-rendszert a *Kommunadata* fejlesztette ki. A könyvtárak saját könyvtári rendszereiket más-más számítógépes vállalatokkal közösen dolgozták ki. A dán műszaki egyetem és dokumentációs központja, amely

a Koppenhágától néhány kilométerre fekvő egyetemi város központjában van, számítógépes könyvtári rendszerét az I/S Datacentralenel közösen fejlesztette ki. A könyvtár jelenlegi rendszere az úgynevezett online—offline rendszer. Saját számítógépes adatbázisukat 1968 óta építik. A cédulakatalógust 1968-ban lezárták, és az 1968 után kiadott könyveket számítógép segítségével dolgozzák fel. A könyvtár tagja a SAMKAT-rendszernek. Az adatbázisba történő adatbevitel offline módon történik, vagyis a bibliográfiai tételeket lyukszalagra rögzítik, és azt beküldik a Datacentralenhez. Ott beépítik az adatbázisba, majd a mágnesszalagokról cím, szerző és ETO-szakszám szerint rendezett COM-mikrofilmplapos katalógusokat állítanak elő. Ezeket visszaküldik a könyvtárba, ahol a feldolgozó könyvtárosok és az olvasók a COM-katalógusok segítségével tájékozódhatnak a keresett dokumentumokról. A referenz-könyvtárosok viszont közvetlen adatátviteli vonalon keresztül létesíthetnek kapcsolatot a számítóközponttal, saját adatbázisukban pedig a STAIRS/CICS programrendszerrel cím, szerző, társszerző, a címben előforduló tárgyszó és ezek kombinációja szerint kereshetik ki a számukra fontos szakirodalmat. A könyvtárban jelenleg üzemelő rendszer az Automatikus Könyvtári Információs Rendszer (ALIS) első szakasza. Az integrált könyvtári információs rendszer második szakaszának, az online fényceruzás kölcsönzési alrendszernek a kiépítését ebben az évben tervezik elindítani. A kombinált rendszer mellett anyagi megfontolások miatt döntöttek. A könyvtár dokumentációs osztálya a felhasználók kérésére szelektív információterjesztést és retrospektív irodalomkutatót végez. A nemzetközi információs rendszerekkel való kapcsolatteremtés, az adatbázisok használata, a könyvtárosok képzése és továbbképzése tartozik még az osztály feladatkörébe. Nemzeti és nemzetközi információs központ lévén, a nemzetközi kommunikációs hálózatok és telefonösszeköttetés révén kapcsolatban áll a különféle amerikai és európai adatbázisokkal, mégpedig a Datacentralenen keresztül. Így például az ESA-IRS-en, az Európai Atomenergia Ügynökség olaszországi központján keresztül 45 adatbázisban tudnak információkat keresni, de a SCANNET-hálózat 40, az EURONET/DIANE 370, az ORBIT 70, a kaliforniai DIALOG 170 adatbázisában is kutathatnak, és a keresések eredményét azonnal vagy postán kapják kézhez.

A könyvtár országos feladatkörrel rendelkező szakkönyvtár. Állományába a hálózatába tartozó könyvtárak gyarapodását is beépítik, és az adatbázisban a bibliográfiai tételek a könyvtárak lelőhelykódjaival szerepelnek. E könyvtár érdekessége még, hogy teljes állománya szabadpolcon van, a könyvek ETO-szakszám szerint, a folyóiratok betűk és számok kombinációja szerint vannak rendezve.

Automatikus kölcsönzés

Szabadpolcos állomány jellemzi Roskilde egyetemi könyvtárát is. Az egyetemet és a könyvtárt 1971-ben építették. A könyvtári rendszert szintén a Datacentralen közreműködésével dolgozták ki. A könyvtár a SAMKAT-rendszer tagja. A feldolgozás menete azonos a műszaki egyetem könyvtárában látottakkal. Itt azonban már kezdettől fogva csak COM-katalógust építenek. A kari könyvtárakban automatizálták a kölcsönzést. A számítógéppel támogatott offline rendszerben az olvasói azonosító egy hajlékony műanyag lapocskába lyukasztott jel, a könyvazonosító pedig egy lyukkártya. A könyvek kivételekor ez visszahozatalakor az azonosítókat egy olvasóegységbe helyezik, amely a leolvasott jeleket lyukszalagra rögzíti. A lyukszalagot mindennap elküldik a Datacentralenhez, ott feldolgozzák az adatokat és a határidőre vissza nem hozott könyvek listáját az olvasók azonosítójával sornyomatatóval leprellő formájú lapra kiírják, és a könyvtárnak visszaküldik.

Az energia hasznosításával foglalkozó kutatóintézet könyvtára az intézeti számítógépet használja fel a könyvtári és a szakirodalmi tájékoztató munka automatizálására. A könyvtár szintén tagja a SAMKAT-rendszernek, azzal párbeszédés kapcsolatban áll. A könyvtár cédulakatalógusát a számítógéphez kapcsolt margarétakerekes nyomtatóval állítja elő, két szélén lyukasztott katalóguscédulákra, amelyeket végtelenített szalag formájában helyeznek a nyomtatóba. Az intézeti munkatársak részére témafigyelést, szelektív információterjesztést végeznek. Nemzetközi adatbázisokkal is kapcsolatot tudnak létesíteni. A skandináv országok periodika-adatbázisához, amelynek központja Helsinkiben van, ez a könyvtár adja a dán anyagot, de ezenkívül az INIS bécsi központjának is itt állítják elő a mágnesszalagos inputot. A könyvtár éves gyarapodása 1200 tétel.

A dán kötelespéldányok második példányát megőrző, kettős feladatkörű könyvtár Dánia második legnagyobb városában, Århusban van. (A kötelespéldányokat a koppenhágai Királyi Könyvtár őrzi, de egykori leégése után a városatyák úgy döntöttek, hogy Koppenhágától távol eső könyvtárban helyezték el a másodpéldányokat. Az akkoriban egyetemi könyvtár így vált kötelespéldány-megőrző könyvtárrá 1902-től, és ma a könyvtárközi kölcsönzések központi könyvtára. Egyetemi és közművelődési könyvtár egyben.)

Saját könyvtári rendszerét egy magánkézben levő számítástechnikai vállalattal, a Regnecentralennel közösen fejlesztette ki. A SOL (dánul napot jelent) szabadszöveges kereső rendszer; az olvasók és a könyvtárosok online módon kereshetnek információkat a könyvtár adatbázisából, amelyet 1981 óta építenek saját számítógépükkel. A porosz instrukció szerint szerkesztett cédulakatalógusuk van, az 1979 után kiadott könyveket azonban az új leirási szabványok szerint készítik. A cédulakatalógust ma is továbbépítik. A cédulákat saját nyomdájukban állítják elő. Az új leírásra való áttálláskor felmerült a COM mikrofilmlapos katalógus építésének gondolata is. A könyvtár-

ban a könyvek zárt raktárban vannak, és a katalógus az egyetlen közvetítő eszköz, amely az olvasók rendelkezésére áll. A naprakészséget csak a rendszeresen kumulált katalógusokkal tudták volna elérni, azok azonban a katalógusépítés költségeit nagyban megnövelték volna, tehát elvetették a COM-katalógus gondolatát.

A könyvtári kölcsönzés tasakos módszerrel történik. Érdekessége, hogy az olvasók egy domborított műanyag lapocskát kapnak, amelyre személyi adataikat Adréma-készülékkel bepréselik. Ezt a domborított lapocskát nyomják a kölcsönzőcédulára, amely egyébként ötpéldányos, átíró papír. Az öt példányból egy kíséri a könyvet, egy példányt egy műanyag tasakba téve a könyv helyére tesznek a raktárba, a harmadik, negyedik és ötödik példány kerül a tasakba. A negyedik példány figyelmeztető, az ötödik pedig már a 10 Korona befizetésére szolgáló büntetőcédula.

Az állomány biztonsága

A koppenhágai Királyi Könyvtárban 1979-ben nagy könyvlopást fedeztek fel. Mivel a könyvek zárt raktárban vannak, a mindmáig tisztázatlan tolvajlást feltehetően a könyvtárat jól ismerő személy vagy személyek követték el. Ettől kezdve a könyvtárban igen szigorú állománybiztonsági intézkedéseket vezettek be, és sokoldalú védelmi rendszert építettek ki.

Különös figyelmet szenteltek a muzeális értékű dokumentumoknak. A komplex védelmi rendszerbe tűzvédelmi, betörés elleni és állományvédelmi rendszerek tartoznak. Az irodákba hőmérséklet-érzékelőket, a raktárakba füstérzékelőket szereltek, és az egész könyvtárat úgynevezett tűzvédelmi cellákra osztották, tűzbiztos falakkal. A folyosókra ugyancsak tűzbiztos ajtókat szereltek fel. Az épületből kivezető folyosók padozatára nyilakat festettek, ezzel jelezvén a kifelé vezető utat. A könyvtár földszinti és első emeleti ablakaira és az ajtókra üvegtörés-, a raktárakba mozgásérzékelőket szereltek. A könyvtár zárása után hozzák működésbe a rendszert. A muzeális dokumentumok tárolására külön helyiséget szabadítottak fel, és az állományt újrajelzelték. A könyvtári dolgozók közlekedését is szabályozták oly módon, hogy csak azokhoz az ajtókhöz kaptak kulcsot, ahová bejárásuk indokolt. Az irodák közötti ajtók kulcs nélkül, a folyosói ajtók viszont csak kulccsal nyithatók.

Daniel Meyer ex librise

A dolgozók és az olvasók ellenőrzésére igen érdekes rendszerük van: A szolgálati kijárat ajtajának gombját megnyomva az ajtó fölé szerelt lámpa zöld vagy piros színben kigyullad. A piros jelzés esetében az ajtó zárva marad, és a távozni szándékozónak csomagját meg kell mutatnia az ott ülő munkatársnak, aki csak akkor nyitja ki az ajtót, ha mindent rendben talált. A lámpa kigyulladásának vezérlésére szolgáló kódszámot mindennap megváltoztatják. Így senki sem tudhatja, hogy aznap minden második, vagy csak minden tizedik személynek fogják-e ellenőrizni a csomagját.

A dolgozók ellenőrzésére szolgáló hasonló rendszert másutt nem láttam, de a könyvtárak mindegyikében tűzvédelmi és betörés elleni védelmi rendszereket szereltek fel. A muzeális dokumentumok tárolását és használatát mindenütt szabályozták. Érdekes, hogy az egyetemi könyvtárakban a teljes állomány szabadpolcon van, néhol az olvasók a duplumraktárakba is bemehetnek. Egyetlen egyetemi könyvtárban sincs a könyvlopást meggátoló berendezés. Véleményük szerint nem etikus ilyen rendszerek működtetése. A közművelődési könyvtárakban viszont két helyen is van: az odensei és a koppenhágai városi könyvtárban. Ez utóbbi 1979 óta az amerikai Checkpoint MARK II rendszert használja. Magas volt az éves könyv-

veszteségük, ezért kellett a rendszert bevezetni. A kezdet kezdetén a könyvtár 600 ezer kötetes állományának egy részét, mintegy 150 ezer kötetet szereltek fel érzékelőkkel. Azóta a könyvek kötésével együtt az érzékelőket is bekötik a könyvbe. Amióta a rendszer működik, egyáltalán nincs hiányuk. Megnőtt viszont a folyóiratok csonkítása. A bekötetlen folyóiratok címlapját a leleményes olvasók a polcon hagyják, a számot pedig elviszik. A címlapon van ugyanis az érzékelő, a jelzet alá ragasztva. Hibája a rendszernek, hogy azoknál az olvasóknál is jelez, akiknek szívritmus-szabályozójuk van. Volt például egy idős olvasójuk, aki azért maradt el a könyvtárból, mert ahányszor áthaladt az ellenőrző kapun, az minden alkalommal jelzett. Krimibe illő esemény is történt egyszer. Egy fiatalembernél jelzett a berendezés. Kérték, hogy mutassa meg a táskáját. Ő azonban a táska helyett revolvért kapott elő, és a könyvtárosra szegezte, majd hátrálva elmenekült a könyvtárból, de azért a táskáját futtában eldobta. Ha ez az incidens korábban történt volna, valószínű, hogy a könyvtárosok az amúgy sem kedvelt rendszer megszüntetését kérik. Ma már azonban valamennyien a könyvtári állományvédelem hasznos technikai eszközének tekintik.

Kiglicsné Katona Rita

Esti olvasmányok

A Szabad Föld című hetilap elérkezett legújabb olvasóprogramjának félidejéhez. Miért választottuk az *Esti olvasmányok* címet? Mit jelent ez a program? Mi is az a félidő?

A címet Krúdy Gyulától örököltük. Hatvanöt éve az ő tündértolla írt egy tárcát Esti olvasmányok címmel a betűszerető ember akkori lelkiállapotáról. A jeles szerző meditációja azt sugallta, hogy már abban az időben is jobbadán az este kínált alkalmat az ember és a könyv találkozására. Számunkra már annak tudata is vonzóvá tette a cím átvételét, hogy a tévé bizony sok család teljes estéjére igényt tart. Kis dac is rejtezett tehát választásunkban: csak azért is csipjünk le időt a vacsora utáni órákból az olvasásnak is... Miből áll a program? Mindössze annyiból, hogy hónapról hó-

napra más szerzőt ajánlunk a közönség szeretetébe. Magyar, külföldit, magyart, külföldit. Hogy az író mely művét? Azt, amihez otthoni könyvespolcán, a boltban, a könyvtárban, esetleg valamelyik ismerősének házi bibliotékájában hozzájut. A hónap leteltével mindössze egy postai levelezőlapot várunk a programhoz csatlakozóktól: olvasta ezt és ezt a munkát; örült neki vagy csalódott benne; ilyen és ilyen gondolatok ébredtek elméjében az olvasottak nyomán. Kedvcsinálónak havonta húsz olvasónak juttatunk el értékes jutalomkönyvet, s mivel sok szocialista brigád is benevezett erre a közös szórakozásra, havonta két brigádnak küldünk ötszáz forintos könyvvásárlási utalványt.

Az eddig ajánlott szerzők a következők vol-

tak: *Krúdy Gyula, Anatole France, Tersánszky J. Jenő, Heinrich Böll, Németh László és Alberto Moravia.*

A havi levelezőlapos beszámolók a szerzők népszerűségéről vagy arról tanúskodtak, hogy művészetük nem találkozik osztatlan tetszéssel. Vallanak — bárhogy kezeljük is őket — e kritikácskák arról, hogy még a kedvvel olvasó emberek körében is milyen nagy befolyása van az olvasmányok megválasztásában — például még a szerző jó vagy rossz hangzású nevének is. (Például többen megírták: Böll nevét csúnyának találták — ez tartotta eddig távol őket műveitől.)

Meglepett, milyen sok fiatal idegenkedik Krúdytól. Leggyakoribb kifogásai: alakjai álomfigurák, s általában véznának találják műveinek cselekményét. Érdekes, százan és százan éppen olvasóprogramunk révén ismerkedtek meg Tersánszkyval. Humora, társadalombírálata, harsány életkedve általában legyűrte a kezdeti idegenkedést.

Sokan írtak rajongva Anatole France-ról. De jó néhány olyan beszámolót is olvastunk, amely egyszerűen azt kifogásolta benne, hogy „idegen nevekkal dolgozik”, hogy „sok benne az okoskodás” és így tovább.

Igazi erőpróbank Németh László volt. Hisz — teszem azt — a falusi tehenész, akinek kezébe, mondjuk, a szerző dramaturgiai dolgozatainak kötete kerül, esetleg bosszankodva teszi le a könyvet az első oldalak után. Természetes, hogy a regényt, drámát, esszét egyaránt magas színvonalon művelő Németh László megismerése nehéz bizonyos olvasásbeli előzmények vagy éppen a könyvet ajánlók hozzáértő kalauzi munkája nélkül.

De nem panaszkodom. A résztvevők zöme egyetért velem abban: ahogy nem szerethetünk minden ételt, ami egy vendéglő kínálatában szerepel, azonképp botorság volna azt remélni, hogy az egyéves olvasóprogramnak mind a tucatszerű írója művével föltétlen tetszést vált ki minden olvasóból. Sokat és szerelmes vonzalommal olvasó embernek tudom önmagamat, mégis tucatokban volna kifejezhető azoknak a méltán neves íróknak a száma, akiknek a könyveitől idegenkedem. Kezdetben rösteltem ezt. Valamiféle szellemi fogyatékoságomnak véltem. Aztán egy tekintélyi példa oldozott föl szorongásom alól. Kezembe került Lev Tolsztoj egyik írása, melyben szinte megvetéssel nyilatkozott olyan szellemóriások munkáiról, mint Goethe és Shakespeare.

... És miért féldőnél tartunk most? Mert kereken egy esztendőre terveztük ezt az irányított, mégis szabadon kalandozó közös olvasást, melynek immáron a póre szórakozáson és ismeretszerzésen túl is van bizonyos haszna. Például az, hogy az olvasói levelek nem csekély hányadából kitetszett: a résztvevők közül jó néhányan azért is csatlakoztak programunk megvalósításához, mivel tartozni akartak egy könyvszerető közösséghez. Közülük a legaktívabbak már javasolták, rendezzünk találkozókat, melyek keretében magyar írókkal beszélgethetnének és személyesen megismerhetnék a Szabad Föld munkatársait. Nagy visszhangot keltett a lap közönségének körében egy másfajta ötlet is. Valaki azt tanácsolta, hogy az év elteltével néhány napos olvasótábort szervezzünk azok számára, akik végig tanújelét adták a könyv iránti érdeklődésüknek. Legyen ez a legjobbak jutalma, mivel a levélíró szerint az ügyszó méltatlan volna, ha végül esetleg valaki autót kapna, mert ügyesen megfogalmazott tizenkét kurta beszámolót (egyébként díjakat nem is ígértünk), mások pedig egy-egy jutalomkönyvvel tekinthetnék díjazottnak önmagukat.

*

Befejezésül az *Esti olvasmányok* és a könyvtárosok kapcsolatáról. Kétségtelen, a könyvtárak rengeteget tehetnének még féldőben is ennek a programnak a népszerűsítéséért. Azaz, hogy fölhívnák rá a kölcsönzők figyelmét, és hogy a hozzájuk fordulóknak tanácsot adnának, kiválasztanak az ajánlott íróknak az „olvasóra szabott” művét, s azzal is, hogy a szóbanforgó könyvet számukra előteremtenék, kezükbe adnák.

Szórványos, egyéni könyvtárosi jelentkezések és tájékoztatók mellett most egy szép reményekkel kecsegtető hír is eljutott hozzánk. A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár igazgatója fölhívta a megye könyvtárosainak figyelmét a Szabad Föld akciójára. Ösztönözte őket, hogy támogassák e kezdeményt. Köszönjük a megértést és a támogatást. Lapunkban örömmel adunk majd hírt a nógrádiak eredményeiről-tapasztalatairól, csakúgy, mint arról, hogy — remélhetőleg — az ország más tájain is fölkarolják ezt az ügyet az általunk oly nagyrabecsült könyvtárosok.

Bajor Nagy Ernő
a Szabad Föld kulturális rovatának vezetője

Százéves bibliográfiai folyóiratok

A száz esztendővel ezelőtt, az 1870-es, 1880-as években megindított bibliográfiai és könyvtári folyóiratok közül a mai nemzedék csak a *Magyar Könyvszemlé*t ismeri, amely — két rövid megszakítással — 1876 óta szolgálja a könyvtárügyet. Ezért érdemes — legalább röviden — a többiről is megemlékezni, nevükkel, céljaikkal, profiljukkal megismertetni a könyvtárosokat.

Az egyikről, *Dolinay Gyula* folyóiratáról, az *Iskolai és Népkönyvtár*ról, amelyből 1878—1879-ben tíz szám látott napvilágot, lapunk 1959. évi 5. számában már közöltünk ismertést. Vessünk egy pillantást a többire is!

Irodalmi Értesítő címmel három kis folyóirat is indult. Az elsőt *Márki Sándor* szerkesztette, és *Kókai Lajos* könyvkereskedő adta ki. 1874. január 1-től havonta jelent meg, és még abban az esztendőben meg is szűnt. Féléves előfizetési díja 1 forint 20 krajcár volt. Legfontosabb rovata, az *Irodalmunk 1874-ben* szakonként csoportosítva próbálta felsorolni a könyvpiacra került összes művet, de a legtöbb kiadó nem küldte meg a szerkesztőnek kiadványai jegyzékét, s így a felsorolás hiányos maradt. A jegyzék minden tétele feltüntette a szerző nevét, a címet, közölte az impresszumot, a vételárát, és a lap a legtöbbnek 2—20 soros annotációval ismertette a tartalmát, sőt bíráló megjegyzéseket is tett. Külön rovat hívta fel a figyelmet a hazánkról szóló külföldi művekre. A lap többi része is változatos volt; egyebek között összefoglaló ismertetéseket közölt a földrajz, a történelem, a zene stb. témakörében korábban megjelent magyar kiadványokról, s vegyes híreket és általános érdekű cikkeket publikált, például ilyeneket: *Szeneci Molnár Albert*, *A mennyiségtan története*, *Az Egyetemi Könyvtárban őrzött régi magyar könyvek...* Közérdekű, jól szerkesztett, hasznos lap volt. A kiadó,

Kókai Lajos csak szerényen reklámozta benne üzletét.

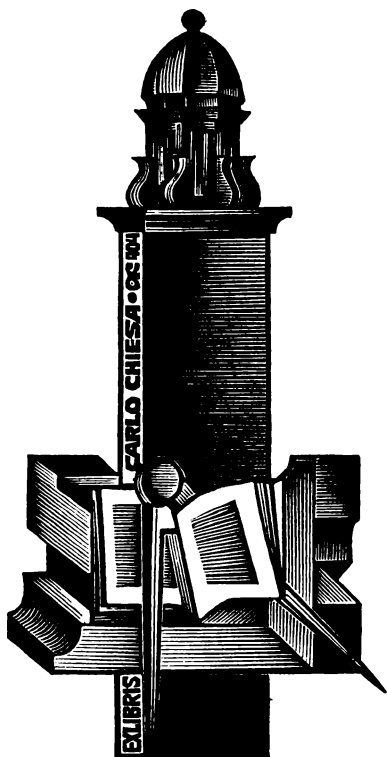
Ugyanez nem mondható el az 1875-ös *Irodalmi Értesítő*ről, amelynek címe a következőkkel egészült ki: *Buzárovits Gyula könyv-, zene- és műkereskedéséből Esztergomban*. A *Religio* című lap előfizetői és a kiadó antikváriumának vásárlói ingyen kapták havonta a 16 oldal terjedelmű reklámlapot. Rovatai felsorolták a Buzárovitsnál megvásárolható új és antikvár műveket, továbbá a hazai és a külföldi katolikus folyóiratokat. A tartalom kisebb-nagyobb irodalmi cikkekkal egészült ki. *Hornig Károly* teológiai tanár, a későbbi veszprémi püspök szigorúan katolikus szellemben szerkesztette. Összesen 10 szám jelent meg belőle.

A múlt század nyolcvanas éveinek közepén alakult meg a *Könyvvásárlást Előmozdító Bizottság*. Elnöke *György Aladár* művelődéspolitikus volt, az első magyar könyvtári statisztika összeállítója, titkára *Dolinay Gyula*, az *Iskolai és Népkönyvtár* egykori szerkesztője. Ez a bizottság indította meg a harmadik *Irodalmi Értesítő*t a következő alcímmel: *Könyvészeti folyóirat irodalom pártolók, könyvgyűjtők és könyvárusok érdekeinek előmozdítására*. *Szana Tamás*, a jónévű kritikus és író szerkesztette, s *Hornyánszky Viktor* nyomdája adta ki. Profilja a mai *Új Könyvek*éhez hasonlít. *Nincs olyan közlönyünk* — írta a szerkesztő az első számban —, *mely a nagy közönség figyelmének és érdeklődésének az irodalom újabb termékei felé fordítását tekintené főfeladatának*. Ezt a hiányt óhajtotta betölteni. Nem akart kritikai közlöny lenni, nem bocsátkozott az ismertetett művek beható boncolgatásába, megelégedett azzal, hogy *érdeklődést keltsen minden olyan munka iránt, mely érdemes arra, hogy a magyar ember könyvtárában helyet találjon*. Minden szám közölt egy hosszabb, folytatásos tanul-

mányt (*A könyv régen és most, Újabb elbeszélők stb.*), és szakok szerint csoportosítva átlagosan 40 mű 2—30 soros ismertetését. Az első szám 1887. december 1-én került ki a nyomdából, az utolsó 1889-ben. Havonta kétszer jelent meg, előfizetési ára alacsony, az egész évre mindössze 1 forint volt.

Ugyancsak havonta kétszer jelent meg 1876 júniusától az *Irodalmi Közlemények*, fejléce szerint: *Szaklap könyvtárosok, könyvtárak és a művelt közönség számára*. Évnegyedenként 50 krajcárért lehetett rá előfizetni. Ismert bibliográfusunk, *Petrik Géza* adta ki. Tulajdonképpen könyvkereskedésének a közlönye volt, többségében csak az általa és néha más könyvesboltok által eladásra felkínált antikvár könyveket sorolta fel, ezenkívül olyan munkák címét, amelyeket ő keresett megvételre. A kis lap címe 1877-től *Petrik Géza Antikvár Könyvtáros Havi Értesítőjére* változott, és az év közepétől ingyen és bérmentve kapták az érdeklődők. Utolsó száma 1877 novemberében hagyta el a sajtót.

A. J. Kalasnyikov ex libris

Az *Irodalmi Közlemények*hez hasonlított a *Neumann Gyula* által szerkesztett lapocská, amely a *Havi tudósítás az ódon könyvkereskedés és könyvészet teréről* címet kapta. 1879-től 1882-ig jelent meg 16—28 kisalakú oldalon. Ingyen küldték szét. Szakok szerint sorolta fel a kiadó, Rothbaum üzletében kapható antikvár műveket. Színesítésként apró, jelentéktelen híreket is közölt az irodalmi életéről.

Komolyabb célt tűzött ki *Kiszingstein Sándor*, aki ugyancsak könyvkereskedő volt. Ő állította össze az 1876 és 1885 közötti évek magyar könyvészetét. Ez a bibliográfiája 1890-ben jelent meg. Összeállításakor látta, milyen fáradtságos egy ilyen mű számára összegyűjteni az adatokat, valószínűleg ezért indította meg 1890-ben a *Könyvészeti Lapok. Bibliographiai folyóirat* című periodikumot. *Célm lesz* — írta az első számban — *a Magyarországon újonnan megjelenő könyvek-, folyóiratok-, hírlapok-, térképek- és műtárgyaknak, valamint a fontosabb külföldi munkáknak teljes és pontos jegyzékét közölni s irodalmunk mozgalmairól a magyar olvasó közönséget tájékoztatni*. Az első kettős szám körülbelül háromszáz, 1889. december 20. és 1890. február 20. között megjelent könyv címét közli az impresszum-adatokkal és az eladási árral együtt. Ezt kiegészíti 13 különféle folyóiratról készített, repertóriumhoz hasonló összeállítás a bennük megjelent cikkek címével, továbbá hírek az irodalom területéről, a tervezett kiadásokról és az addig megjelent könyvészeti munkák felsorolása. A lap végén az eladásra felkínált és a vételre keresett művek jegyzéke kapott helyet. Előfizetési árát egy évre 5 forintban állapították meg. Hasznos, nagy szakmai tudással szerkesztett folyóirat volt, sajnos — feltehetőleg az érdeklődés hiányában — összesen csak 5 száma jelent meg, mind hasonló tartalommal.

A hosszabb életű folyóiratok közé tartozott az *Irodalmi Szemle*. 1876 januárjától 1893 végéig havonta jelent meg Egerben. Kiadója és szerkesztője *Luga László* volt, az egeri érseki könyvsajtó igazgatója. Minden számában közölt híreket, könyvészeti közleményeket és évente körülbelül negyven hosszabb ismertetést az újonnan megjelent könyvekről. A katolikus világnézetet képviselte, többnyire katolikus szempontból érdekes történelmi, irodalmi, teológiai tárgyú művekről számolt be, s így a katolikus egyházi könyvtárak állománybeszerzéséhez nyújtott segítséget.

Vértessy Miklós

Konvergencia, divergencia

A konvergencia összetartást, egymáshoz közeledést, a divergencia széttartást, egymástól távolodást jelent. Ez a fogalompár és a jelzői alakú konvergens—divergens kifejezés igen sok területen, többféle összefüggésben használatos. A matematikában a konvergens és a divergens sor a számoknak végtelen sorozatát jelenti; konvergens sorban a számok összegének véges (meghatározott) értéke van; divergens sorban a tagok részletösszege sorozatának nincs határértéke. A modern fizikában a természeti folyamatokat úgy is szokták tekinteni, mint oszcillást (rezgést, lengést, ingást) a konvergens és a divergens megnyilvánulási, törvényszerűségi formák között. Ismertetésünkben a konvergencia—divergencia természettudományi problémáival nem foglalkozunk, csak néhány társadalomtudományi, ezen belül főként szociológiai, szociálpszichológiai, pszichológiai kérdést tárgyalunk, figyelembe véve néhány információs-kommunikációs vonatkozást is.

A *Könyvtáros* 1983. évi 10. számában röviden foglalkoztunk a szocializáció fogalmával. Ezzel összefüggésben a konvergenciát úgy tekinthetjük, mint a fennálló társadalmi rend által elfogadott normákhoz, a központi akarat céljaihoz igazodó, ezt megerősítő magatartásformát, egy központi erőterhez közelítő (centripetális) mozgást. A divergencia viszont ettől a központi vonzaskörtől — kisebb-nagyobb mértékben — eltávolodni törekvő (centrifugális) mozgást, illetve magatartásformát jelent. Szélsőséges esetekben a divergens viselkedés megnyilvánulásai érintkezhetnek a rossz, kóros értelemben vett deviáns jelenségekkel. A divergens magatartás azonban pozitív, előremutató értéket is képvisel, mivel nem kis mértékben megakadályozza, hogy a konvergens magatartási formák megmerevedjenek, és

egyfajta (nem kívánatos) konzervatív, maradi szemlélet kialakulásához vezessenek.

A konszolidált társadalmi rend egyik fenntartója a „normalitás”, ennek érvényre jutását szolgálják a konvergencia irányába ható törekvések. De a társadalmi normák nem örökérvényűek, a történeti adottságok szerint változnak. Ezt a változást indítják meg a divergens, vagyis az általánostól, szokásostól (konvencionálistól) eltérő jelenségek, szemléletmódok, amelyeket úgy is tekinthetünk, mint a túlságosan meggyökerezett, ezért elavuló, kiüresedő „normalitás” állandó kritikáját. A divergensnek ható nézetek, elgondolások ellensúlyozzák a „kritikátlan törvénytiszteletet”, ami *Eörsi István* szerint a „normális ember legtorzabb tulajdonsága.”

Megemlítjük, hogy etimológiailag a divergencia szóval van rokonságban a diverzió fogalma is, ami politikai és katonai értelemben felforgató, bomlasztó tevékenységet jelent; a diverzióban résztvevő személyeket diverzánoknak nevezik. Az általában divergensnek tartott magatartás természetesen nem ebbe a kategóriába tartozik.

A konvergens folyamatok társadalmi—politikai értelmezésével kapcsolatban utalunk az úgynevezett konvergencia-elméletre, amelynek lényege az a (tévés) feltételezés, hogy a két nagy társadalmi-gazdasági világregndszer közelít egymáshoz, mivel a kapitalizmusban is megtalálhatók a szocializmus bizonyos vonásai (például néhány ágazatban a tervezés, a központi irányítás), és a szocializmusban is érvényre jut néhány, a kapitalizmusra jellemző sajátosság (például a piac nagyobb mérvű szabályozó szerepe, a vállalkozói és a versenyszellem kibontakozása stb.). Ezek a konvergenciát mutató jellegzetességek azonban nem változtatják meg a két nagy világregndszer társadal-

mi-gazdasági-ideológiai szempontból alapvetően eltérő (vagyis divergens) jellegét.

Pszichológiai és szociálpszichológiai szempontból a konvergens és a divergens magatartásformákat az emberben működő kétféle, ellentétes irányú törekvés megnyilvánulására vezethetjük vissza. Az egyik törekvés, hogy az ember szeret a többi emberhez, az őt körülvevő társadalmi környezethez hasonlítani, hozzá hasonlulni, azt követni és utánozni. Ugyanakkor mélységes vágy él az emberben arra is, hogy a többi embertől valamilyen módon elkülönüljön, a környezetéből kiváljon. Ez a kétféle törekvés szerencsés esetben kibékíthető, egyensúlyba hozható azáltal, hogy az ember időnként meg tudja újítani, „más” emberré képes nevelni önmagát s így kiszabadul az utánzás, a „beolvadás” szürke monotóniájából. Ilyen értelemben a divergens, az általánosan követett magatartástól való eltérés feltételezi az önmegvalósításnak azokat a mozzanatait, amelyekről az emberi tényezővel foglalkozó ismertetésünkben szóltunk (*Könyvtáros*, 1984/2. sz.). A divergenciával együttjáró megújulás néha csak a felszínen következik be, teljesen külsőséges formában nyilvánul meg. Erre példaként említhetjük a divatot, amely jól érzékelteti a konvergens és a divergens magatartásformák állandó jelenlétét a társadalom széles rétegeiben. Természetesen nemcsak az öltözködési, hajviseleti divatokra gondolunk, hanem a kulturális divatokra is, például egyes tudományos elméletek és módszerek vagy a nyelvhasználat időnként elburjánzó sajátosságaira.

Imets László ex librise

Az ember problémamegoldó tevékenységében a konvergens gondolkodásmód inkább a rutinfeladatokban, míg a divergens gondolkodásmód inkább az alkotó, újat létrehozó (kreatív) feladatok megoldásában játszik nagyobb szerepet. Ilyen vonatkozásban a divergens eljárást — *Edoardo De Bono* kifejezésével — „laterális” (oldalirányban elmozduló) gondolkodásnak is nevezzük. Ebben az esetben az történik, hogy a problémamegoldást végző kutató — egy időre — elhagyja a központi probléma témakörét, és más irányokban néz körül a megoldást segítő ötletekért. Ezt a szellemi eljárást „marginális” gondolkodásnak, *Selye János* szavával „periferiás látásnak” hívjuk. Ennek a szellemi jelenségnek az alkotáslélektani magyarázatát *Rosamond E. M. Harding* már a harmincas években kifejtette. Véleménye szerint amikor valaki meghatározott (számára releváns) témákon gondolkodik, igen sok eszme, ötlet megfordul a fejében; ezeknek az eszméknek azonban csak egy kis része alkalmas arra, hogy valóban hozzájáruljon a téma tisztázásához. A többi eszme, ötlet a tudat „szegélyére” szorul, és ott mint „lappangó” ismeretkészlet halmozódik föl. Alkotó feladatok megoldásakor a gondolkodó ezekből a szegélyeszmékből („fringe-ideas”) merít, és mennél gazdagabb benne ez a forrás, annál valószínűbb, hogy a tudat központjába „ugró” ismeretek kombinációjával megtalálja a helyes megoldást, néha véletlenszerűnek látszó könnyűséggel, gyorsasággal.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy a konvergenciát inkább érvényesítő „vertikális”, mindjárt kezdetben eredményre törő gondolkodásmód nem hozhat létre nagy eredményeket, de éppen azért, mert az ismeretek, jelenségek jóval szűkebb körét járja be, általában kisebb horderejű eredményekre képes, mint a divergens—laterális problémamegoldási módszer. De Bono szerint a konvergens—vertikális gondolkodás inkább a mindennapi életben és az alkalmazott (fejlesztési) tudományokban érvényesül, míg a divergens—laterális szellemi eljárással többnyire valóban új, eredeti megoldások születnek.

A konvergens és a divergens magatartásnak, gondolkodásmódnak, a témamegoldás kettős megközelítési formájának megvannak a jellegzetességei a feladatok megoldásához szükséges információk kiválasztásában és használatában is. A konvergens—centripetális—vertikális módszer azonnal a releváns információk megszerzésére törekszik, a divergens—centrifugá-

lis—laterális (marginális, periferiás) eljárási mód viszont tág teret enged a heurisztikus információnak. (A relevancia és a heurisztika problémájáról a *Könyvtáros*, 1977. évi 5., illetve 1978. évi 5. számában irtunk). Könyvtárakban, információs intézményekben a konvergencia irányába hat minden „szigorúan” szakosított feldolgozási mód és szolgáltatás, míg a divergenciát segíti elő a „találomra” keresés, például szabadpólc, böngészés, számítógépes rendszerekben a különféle adatbázisokra való átkapcsolás lehetősége, a tárgyszavak asszociációs „készletét” bőségesen feltáró tezaszavak.

Művelődési szempontból sajnálatos jelenség, hogy a tudományos ismereteket tárgyaló szaknyelv nagyon eltávolodik a köznapi, közérthető nyelvtől, közöttük a konvergencia—divergencia „ollója” roppant tágra nyílt. A különféle tudományágak képviselői számára szaknyelvük magától értetődően konvergens, mások számára viszont teljesen divergens. Ezt a jelenséget azzal is magyarázzák, hogy az egyes szakterületek képviselői ezáltal is „védik” magukat munkájuk szélesebb körű, „illetéktelennek” vélt megítélése ellen. Ezzel azonban sokszor veszélyeztetik eredményeik társadalmi hasznosítását is.

A konvergens és a divergens megnyilvánulások ellentéte a társadalom és az egyén életének jóformán minden területén okoz feszültségeket. De a feszültségek nemcsak akadályozó, hanem olykor-olykor kiegyensúlyozó és előrelendítő erők is. A társadalom és az egyén fejlődésében mindkét erőre, tehát a konvergens és a divergens mozzanatok egyidejű működésére

is szükség van. A harmonikus élet éppen a konvergens (konszonáns) és a divergens (diszszonáns) hatások állandó egyensúlyban tartásán alapszik. Mi szükséges ahhoz — a bennünk munkáló hajlamokon kívül —, hogy ilyen harmóniára törekedjünk? *Hermann Hesse* szerint az, hogy „helyesen ismerjük fel az ellentéteket, mint ellentéteket, de azután mint egy egység pólusait”. Bármennyire elágaznak is a társadalom és az egyén fejlődésének útjai, ezek az utak mégis egységes cél felé irányulnak, előbb-utóbb rátérnek erre az irányra is. Ismét Hessét idézve: „... az az igazi hős, az érdemes különös figyelmünkre, aki ... abba a helyzetbe került, hogy személyét szinte tökéletesen fel kellett oldani hierarchikus tevékenységében, s közben mégsem veszítette el azt az erős, friss ösztönzést, amelytől saját légméretét és értéket kap az egyén”. Ez a megfogalmazás szépen tükrözi a konvergens és a divergens emberi magatartás dialektikáját.

Györe Pál

IRODALOM

- De Bono, Edoardo*: New think: the use of lateral thinking in the generation of new ideas. New York, 1968, Basic Books
- Györe Pál*: A tudományos alkotó munka kétféle tájékoztatási szükséglete. 1966, NPI
- Harding, Rosamond*: Towards a law of creative thought. London, 1936, Kegan Paul
- Horgas Béla—Levendel Júlia* (szerk.): Ez most a divat. 1981, Gondolat
- Selye János*: Álomtól a felfedezésig. 1967, Akadémiai K.

Lapozgató

Ajánlott annotált bibliográfia. Technika címmel az általános iskola felső tagozatán és a gimnáziumban tanuló diákok használatára, az 1978-ban bevezetett technika nevű tantárgy irodalmi háttérének feltárására adott ki 325 tételes *ajánlott* (helyesen: ajánló!) bibliográfiát az Országos Pedagógiai Intézet. Az ötezer példányban kibocsátott bibliográfia összeállítója, *Szatmáry Béla* műegyetemi adjunktus, valamint szerkesztője, *Fekete János*, az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa az 1950—1979-es időszak könyvterméséből válogatott és 4—8 mondatos annotációkkal ellátott leírások

kat négy fejezetbe (A technikáról; Anyagok, energia-kitermelés, mérés, számítások; Műszaki rajz. Technikai modellek készítése; Az ipari technika, technológia eszközei), ezeken belül további szakcsoportokba rendezte. Különösen az utolsó, az építésztől és a környezetvédelemtől az elektronikáig és a háztartási eszközökig terjedő területeken kalauzoló fejezet alkalmaz további, sokrétű bontást. Minden művet jellel, egy, két, illetve három kereszttel is minősít a bibliográfia, aszerint, hogy az adott munkát melyik osztályba járónak ajánlja. (1983. 91 l.)

A néha kerülendő -andó, -endő

Az -andó, -endő képzős *beálló melléknévi igenév* kifogástalan alakulat, s legtöbbször *jelzőként* használatos: *elvégzendő* feladat, *kelendő* könyv, *halandó* ember, *forgandó* szerencse. Állítmányként akkor kifogástalan és természetes, ha főnevesült (Ti vagytok a *jövendő*), vagy melléknévvé vált: ez a könyv *kelendő*, az ember *halandó*, a szerencse *forgandó*.

Szükségesség, szabály, utasítás, parancs kifejezésére azonban gondoljuk meg *állítmányi* használatát! Rideg, személytelen, hatalmi felsőbbiséget éreztet a meghatározott cselekvőre vonatkozás hiánya. „A jelentés holnapra *elkészítendő!*” — kapok egy fenyegető cetlit a főnöktől, és fölmeleg a vérnyomásom. „A két szelvény egybefüggően *küldendő be!*” — parancsol rá a totózára, lottózára az OTP. „Itt felvágandó!” — süvölt rá parancsolóan sok „áruféleség” szakértője, „kiszerezője” a fogyasztóra. Az előzékeny kereskedő viszont így tájékoztat: *Itt nyitható*. A szaknyelvekben módjával elfogadható az ilyen állítmány. „Az épp, éppen határozószó két p-vel *írandó*” — állapítja meg kötelezően a helyesírási szabályzat. „Ez a két sor *törlendő!*” — vezeti rá a szerkesztő a kefelevonatra: ő most a nyomdára mint vállalatra gondol, nem erre vagy arra a nyomdászra.

Amit föltétlenül kerülni kell, az a *beálló melléknévi igenévnek célhatározó* vagy *célhatározói mellékmondat* helyett való használata. Arany János hadakozott ellene, Simonyi Zsigmond csúnya latinosságának bélyegezte a szazadelőn, de elő-előbukkan ma is. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradója írta (1984. március: 5): „Naponta 60—70 munkatársunk fordul meg itt szerény ebédjét *elfogyasztandó*.” Miért? Mi célból? Szerény ebédjének *elfogyasztására*, ebédjét *elfogyasztani*. (Az utóbbi, a főnévi igeneves megoldás még rövidebb is, mint a latinus szerkezetű!) „Könyvtárunk kész arra, hogy — főiskolai könyvtári funkciója

mellett, sőt éppen azt *segítendő* — betöltse a regionális könyvtár feladatkörét is” — írta a Könyvtáros egyik szerzője (1981.1:9). Sőt éppen azt *segítve, teljesítve, betöltve* — válogathatunk a magyaros észjárású megoldásokban. Az Országos Széchényi Könyvtár háza táján is be-becsúszik egy-egy latinus fordulat: „E helyzetben *változtatandó*, különösen fontos, hogy a bizalmiak megértsék az olvasáskultúra...szükségességét...” (Tanulmányok a szak szervezeti könyvtárak munkájáról. 1982:12). Így kellett volna: hogy e helyzet *megváltozzék*, hogy e helyzetet *megváltoztassuk*. Orvosi körökben kedveltek a latinizmusok, de az orvosi könyvtárosok ne utánozzák fehér köpenyes kollégáikat, mint itt: „A vidékre küldött folyóiratokról mindig készül egy pluszcédula a fölösleges keresgélést elkerülő” (Orvosi Könyvtáros, 83.III:222). Magyarul így: ...mindig készül egy többletcédula, így nincs fölösleges *keresgélés*, vagy a fölösleges keresgélés elkerülésére... Még néhány példa: „A könyvtárosok együttműködését elősegítendő [értsd: a könyvtárosok együttműködésének elősegítésére] megkezdődött a tanszéki könyvtárak állományának feldolgozása” (Műsz. Egyet. Könyvtáros, 83. 2:2); egyik megyénkben nem akarják szaporítani az ülések számát: „Ezt elkerülő [latinuskodás nélkül: ennek elkerülésére, hogy ezt elkerüljük] a munkaközösségnek nem lesz kötött tagsága, választott vezetősége, jóváhagyott munkaterve stb.” (Csongrád megyei Kvtáros, 83. 1—2:45); valamelyik könyvtárunk összeállít egy címjegyzéket: „Amint elkészül vele, az iskolák munkáját *segítendő* [az iskolák munkájának *segítésére*, az iskolák *segítésére*, hogy *segítse* az iskolákat] azonnal közreadja azt” (Komárom megyei Kvtáros, 83. 2:68).

Ilyen esetekben tehát kerülendő az *-andó, -endő!*

Szabó Ernő

Képeslap-múzeum és exlibris-gyűjtemény Szerencsen

Hazánk egyetlen képeslevelezőlap-múzeuma Szerencsen található. Alapítója *dr. Petrikovits László* főorvos, aki a maga nemében kiváló polihisztor volt.

Petrikovits László 1901. június 18-án tanítócsaládból született Nyíregyházán. Mintegy négy évtizeden keresztül lakott Szerencsen, egészen 1972. szeptember 22-én bekövetkezett haláláig. Egykori lakásán, a Rákóczi u. 91. sz. alatt — mely egyben fogorvosi rendelője is volt — gyűjtötte a képeslapokat, a táj régészeti leleteit, ásványokat, kerámiákat, címereket, sőt még csigagyűjteménye is volt. Régésszé autodidakta módon képezte magát. Kapcsolatban állt a környező városok múzeumaival, és korát jóval megelőzve végzett honismereti munkát. E tevékenységének elismeréseként 1967-ben, a jelenlegi Zempléni Múzeum — akkor még muzeális gyűjtemény — megnyitásának évében *Kiváló népművelő* címmel tüntette ki a művelődésügyi miniszter. Már jóval ezt megelőzően azonban szárnyára vette a világhír: levelezésben és csereviszonyban állt ugyanis számos jeles külföldi gyűjtővel, cikkek, riportok adtak tudósítást munkásságáról. A múzeum alapját a Szerencs közönségének ajándékozott 400 ezer képeslappal vetette meg. A furcsa, hobbynak hitt és tartott szenvedély mögött egyetlen gondolat élt: „A hazának adni is lehet, nemcsak várni tőle.” A szerencsi képeslevelezőlap-múzeum a világon a harmadik ilyen intézmény. Kulturális értéke felbecsülhetetlen. Alapítójáról Szerencs tanácsa 1977-ben utcát nevezett el.

Petrikovits László az 1950-es évek elejétől kisgrafikát és ex librist is gyűjtött, számuk 1967-ig mintegy 36 ezer darabra szaporodott, és az exlibris-gyűjtemény alapja lett. Ennek gondozását egy tapasztalt és lelkes gyűjtő, *Farkas István* vállalta, aki saját gyűjteményét

is átengedte a múzeumnak, sőt gyűjtőkapcsolatainak felhasználásával, cserével, ajándékozással az értékes anyag darabszámát 40 ezer fölé emelte.

A gyűjtemény — a *Soó Rezső* hagyatékából származó és az Iparművészeti Múzeumban őrzött gyűjtemény után — hazánkban a második, de világviszonylatban is jelentős. Rendezése folyamatosan halad. Különös jelentőséget ad neki, hogy Szerencs város szülőtte, *Fery Antal* (szül. 1908. jún. 12.) európai hírű művész majdnem minden kisgrafikai alkotása (ex libriseinek száma 1600 körül van) megtalálható itt. A művész a Szerencsi Cukorgyár ösztöndíjasa-ként jutott 1927-ben a Budapesti Iparművészeti Iskolára, ahol 1935-ben grafikus oklevelet szerzett. Ex libriseit 1943-ban mutatta be a Műcsarnok kiállításán. Részt vett a Krakóban, Hamburgban, Comóban, Párizsban, Barcelonában rendezett grafikai kiállításokon. (Lásd *A Könyvtáros galériája* című sorozatban, az 1977/8-as számban közölt cikket és illusztrációkat is.) Alkotásainak nagy része szülővárosához és a szerencsi régióhoz kötődik. Ezekből mutatunk be néhány igazán szép ex librist, illetve kisgrafikát. Néhány kisgrafikával pedig ízelítőt kívánunk nyújtani a határainkon túl élő művészeknek a Zempléni Múzeumban található alkotásaiból is, melyek között tengerentúli is akad.

*

A Rákóczi-vár helyreállításának előreláthatóan 1985-ben történő befejezése után a Zempléni Múzeum jelenlegi, Rákóczi u. 109/a. sz. épületéből visszaköltözik a várba, és a raktárból előkerülő könyvjegyekből nagyobb méretű kiállítást mutat be.

Németh Pál

Az Állami Gorkij Könyvtár új bibliográfiai sorozata

Nagy haditett végrehajtásába fogott az Állami Gorkij Könyvtár. Ez ugyan némiképp retorikusan hangzik, de szerényebb szavakkal nem minősíthetem súlyának megfelelően a fele részben (a hazai németek és a románok vonatkozásában) máris megvalósított elhatározását: annak az irodalomnak bibliográfiai útonmódon történő „közhírré tételét”, amely Magyarországon a felszabadulást követő harminc év alatt nemzetiségeinkről keletkezett.

E vállalkozás láttán joggal érzünk kettős örömet. Az elsőt nevezzük szakmai örömeinknek. Az Állami Gorkij Könyvtár, hála a — ugyan kinek? de írjuk le bátran! — a könyvtárügyi irányításnak, saját vezetőinek és munkatársainak, az utóbbi években végleg megtalálta és egyre markánsabban látja el a neki legjobban megfelelő feladatkört a könyvtári rendszerben, s erről mind sűrűbben tesz tanúbizonyságot változatos, ám egytől-egyig hiánypótló publikációi révén is. (E gyakorlat „feszítványának” érzékeltetésére itt mindössze egy innen igen messzeeső más kiadványáról, az ugyancsak új alapítású műfordítás-bibliográfiáról teszünk említést.)

A második öröm állampolgári öröm. Jól esik nekem, hogy ebben a sokáig kegyetlen kérdésben nemcsak a régebbi múltat merjük bevallani, hanem azt az újabbat nem kevésbé, amit már — mondjuk így — apáink halmoztak fel, nemegyszer *vice versa* alapon. Bizony: a nemzetiségi kérdés még bibliográfiánk három tárgyévztizedében sem haladhatott „eleitől fogva” az egyedül elvszerű és humánus lenini úton. S erre célszerű emlékeztetnünk magunkat. Anélkül, hogy mások magabaszállását remélnénk tőle.

A bibliográfiai sorozatot szerkesztő bizottság gondozza (*Balla Gyula, Joó Rudolf, Käfer István, Kertész Gyula, Kovács Béla, Kövágó*

László, Verseghe György). A 6620 tételből álló német és az 5241 tételből álló román „halmazt” Käfer István szerkesztette kiadvánnyá, *Komjáthy Miklósné* és *Kövágó László* lektorálta. Munkatársként a német kötetnél *Muraközy Tamásné*, a románál *Szirbucz Zsófia* asszisztált. Vegyék a közreműködők megszállt „hommage”-nak, hogy e recenzióban nem a szokásosan utolsó, hanem egy sokkal előkelőbb helyezesű bekezdésben regisztráltatik a nevük. (Megjegyzem, hogy a német és a román kötet egyaránt — a használatot némileg kényelmetlenné téve — két-két könyvkötészetű kötet „képében” jelentkezik, amit a „hordozó”, a feleslegesen magas fajsúlyú papír tett szükségessé.)

Minden bibliográfiai művet, ha az ember egyszer már ecsetelte a benne található anyag fontosságát, legcélszerűbb a keresési lehetőségek felől bemutatni. Ezt teszem én is. S külön szerencsém, hogy megjegyzéseim ez alkalommal korántsem csak majdani, általam nem ismert bibliográfiák szerkesztőinek szolgálhatnak tanulsággal, hanem a még hiányzó délszláv és szlovák kötet szerkesztése-megformálása közben is.

Előre leszögezem: noha viszonylag sok apró-cseprő kifogásom lesz a két kötetrel kapcsolatban, a bibliográfiák használatát egészében könnyűnek, biztonságosnak tartom.

Először is, ilyen dekoncentrált, jellegtelen tipografálású, egymásnak ellentmondó, nehezen értelmezhető cím- és szerzőségi „közléseket” legfeljebb az efféle hatalmas számú adatból „élő” könyvtárak tudnak produkálni! Másféle közreadók sohasem. S itt nem azt kérem számon (egyébként: kérhetném, hisz a külső borító amúgy is ilyen), hogy miért nem készültek a bibliográfiák elé nyomdai szedésű címlapok és címlaptartozékok, hanem azt, hogy még

az írógépes eljárás korlátozott lehetőségeit sem használták ki.

Ha megbirkóztunk a kiadványaink bibliográfiai leírását kísérő nehézségek elképzelésével, a tartalommutatók kerülnek a szemünk elé. Ezek egyben a tárgyköri keresés kiindulópontjai, mivel a bibliográfiai leírások csoportosítása az itt közölt sajátos (a két kötetben csak némileg eltérő) szakrend szerint történt a későbbiekben. Abban ugyan a szerkesztőknek igazuk van, hogy e vállalkozásban „az általános osztályozási és szakozási rendszer helyett az anyag által megszabott fejezetek használata a célszerű megoldás”, abban viszont kételkedünk, hogy minden esetben a „legüdvözítőbb” hangzású kifejezéseket sikerült megtalálniuk. Erre két dologból is következhetni lehet. Az egyik a jobbra-balra egyaránt nyíltan végződő vízszintes vonalka, az általános utaló gyakori használata az egyes fejezetcímeknél, ami nemcsak a cikkek és más dokumentumok tartalmi „sokszólamúságáról” árulkodik — ez kétségtelenül osztályozási, „rendteremtési” nehézség az ilyen jellegű bibliográfiai „masszában” —, hanem az osztályok és az alosztályok nem egészen pontos megfogalmazásáról is. A másik dolog: a rendszerbe „rendszeridegen” elemek, azaz földrajzi, intézményi és személynevek kerültek bele különféle hierarchiai szinteken, ami lanyhította a tematikai elvű besorolási igyekezetet, a bibliográfiai részben pedig utalási kényszereket idézett elő, miközben nem vált minden utalási kényszer utalási tétté. E „rendszeridegen” elemek itt-ott apróra törtek a bibliográfiai felsorolásban igen helyesen érvényesülő időrendet, s tulajdonképpen nem volt szükség rájuk, hiszen az indexben, jelenlegi formájában is ismételten „összejön” a bibliográfiai leírások majdnem minden illetően vonatkozása.

Sajnálom, hogy a szakrendi mutatót (tartalommutatót) nem követi a benne található tárgyszavak betűrendes regisztere. Ez meggyorsította volna a témák szerinti keresést.

Szerkesztési gondatlanság, hogy a román kötetbe javított tartalommutatót kellett mellékletként becsúsztatni, mivel az eredeti jegyzék által megadott lapszámok tévesek.

A tartalommutatót forrásjegyzék, a feldolgozott periodikumok jegyzéke követi. Benne a bibliográfiai leírásokban használt rövidített címek alapján lehet a teljes címet megkeresni. Itt kitűnik, hogy a nemzetiségi kalendáriumokat és más gyűjteményes köteteket nem dolgozták fel analitikusan a bibliográfusok. Kár. Mint

ahogyan az is, hogy az átnézett, de nemzetiségi közleményeket nem tartalmazó kiadványok listáját is hiába keresnénk, pedig a szerkesztők tudomásunkra hozzák: „az átnézett periodikumok száma ennél [ti. a szóban forgó jegyzékben felsoroltnál] sokkal nagyobb” volt.

Ha a tartalommutatóból kiválasztottuk magunknak az érdeklődésünkre számottartó kérdéskört, s megjegyeztük a bibliográfiai részben való „hollétét” (lapszámát), máris alkalmunk van megtapasztalni, mik s miképpen vannak itt. A következők és a következőképpen:

A bibliográfiai leírások pontosságra törek-szenek. Ahol lehet, kiegészítik, közös alakra hozzák a csonka, a többféleképpen írt szerzői és egyéb neveket, feloldják a betűjelek rejtélyét. A nemzetiségi nyelvű címeknek minde-nütt megadják magyar nyelvű fordítását is. A forrásmegjelölés után szükség szerint szögletes zárójelben utalnak a tétel tematikai „még hova tartozására”.

A rendezési elv mindenütt — ott is, ahol a „rendszeridegen” betűrend apróra töredezteti — a megjelenési idő, mégpedig oly módon, hogy a balra kivetített megjelenési évszám mellett előbb a nemzetiségi nyelven, majd a magyar nyelven megjelent cikkek és egyéb dokumentumok sorjáznaak oszloposan — a rend-szőik betűrendjében — egymás alatt, míg csak meg nem jelenik az újabb „vezérlő” évszám. (A nemzetiségi és a magyar nyelvű termés szétválasztásának nem látom értelmét egy-egy éven belül: az embert lépten-nyomon felbosz-szantja a három „iksz”-szel jelzett megkülönböztetés.)

Minden bibliográfiai tételhez — jobbra kivetve — sorszámmal csatlakozik. Az indexből ezek segítségével lehet kikeresni a bibliográfiai rész leírásait, illetve a tematikai csoportok — osztályok és alosztályok — végén e tételszámok utalnak a tárgyba vágó, de elsődlegesen más-hová sorolt leírásokra.

Egyébként a bibliográfiai rész horizontá-lisan világos, könnyen áttekinthető tagolású, vertikálisan azonban a sorközváltás alkalmazá-sa révén fokozni lehetett volna a tájékozódást megkönnyítő tagolást.

Az index érdekessége (kérdéses, hogy felté-tlenül szükség van-e rá), hogy a földrajzi és a személyneveken kívül (itt nincsenek tipográfiai-lag megkülönböztetve a szerzők, illetve va-lamely bibliográfiai tétel „tárgyai”) egy-egy forráshely előfordulásaira is utal (ezek címe aláhúzással van feltüntetve). Intézményi és testületi nevekről viszont nincs utalás. A „-tól-

ig”-os tételszámok általában aláhúzással szerepelnek. Az indexen belül a nemzetiségi nyelvű helynevekről utalás történik a hivatalos magyar változatokra.

Mindkét bibliográfia a *Jegyzetek* és a *Bibliográfiai rövidítések* című fejezettel ér véget. Mondanom sem kell, hogy e fejezeteknek mindjárt a címloldal mögött, de legalábbis a tartalommutatót követően volna a szerves helyük. A *Jegyzetek* helyes címe tulajdonképpen *Útmutató a bibliográfia használatához* volna, belőle tudható meg ugyanis, mit tartalmaz a bibliográfia, milyen a szakrendje, miként kell keresni benne. (Más kérdés, hogy a szóban forgó fejezet korántsem tüzetes, némelyik imént említett alakíságot, jelölési-feltüntetési konvenciót például úgy kellett „kitotóznunk” a művek tanulmányozásakor.)

A bibliográfiák — eltekintve a magyar nyelvű cikkek címének nemzetiségi nyelvre történő lefordításától — kétnyelvűek. A német kötetet csak német, a román pedig csak román tudással is lehet használni. Ez így van rendjén.

Még egy érdemi információ: a bibliográfiákban „nem kaptak helyet... a Magyarország nemzetiségi politikájával általában foglalkozó

magyar nyelvű közlemények adatai. Ezek egy külön, válogatott bibliográfiába (miért válogatottba?) kerülnek majd.” Ezt a kötetet egyébként nem kevésbé várjuk, mint a délszlávjainkról és szlovákjainkról szólót, nem is beszélve arról, hogy a vállalkozást minél előbb el kellene vinni napjaink irodalmáig.

Hogy e recenzió olvasóját ne hozzam a „nem látja a fától az erdőt” sajátos vakságába, legvégül hadd szögezzem le: jómagam is együtt mondom az egész vállalkozás „lectori salutem”-jével: e sorozat valamennyi kötete minden bizonnyal „alapvető kézikönyvül szolgál tudományos kutatóknak, nemzetiségi közművelődésünk munkatársainak, könyvtárosoknak, pedagógusoknak”. Azt azonban még szükséges hozzátennem: a nemzetiségi politika országos, regionális és helyi irányítóinak-felelőseinek is. (*Nemzetiségi dokumentáció. A/ Nemzetiségek Magyarországon 1945—1975. Németek Magyarországon 1945—1975. 1—2. köt. 130 Ft.; Románok Magyarországon 1945—1975. 1—2. köt. 100 Ft. Állami Gorkij Könyvtár — Népművelési Propaganda Iroda*)

Futala Tibor

Magyarország honismereti irodalma 1527—1944

A Könyvértékesítő Vállalat kitűnő kezdeményezése nyomán, reprintsorozatának új kiadványaként ismét megjelent *Bodor Antal* 1944 márciusában kiadott helyismereti könyvészete. Első kiadásáról Köhalmi Béla *A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban* című könyvében (1967) ezeket írta: „A visszavonuló náci hadsereg és a nyilas horda utóvédharcái idején került ki egy pécsi nyomdából egy igen hasznos helyismereti könyvészet, melynek terjesztése 1944-ben már alig leküzdhető nehézségekbe ütközött. Könyvtárainkban csak a felszabadulás után tűnhetett fel. Ezt a bibliográfiát ez okból tartjuk nyilván a felszabadulás utáni irodalom egyik termékeként, annak ellenére, hogy az a hang, amelyet a szerző, Bodor Antal tanár előszavában megüt, egy másodsorú is a sír felé vonszolt ország elvakított értelmiségének hangja. A szerző »tájékoztató«-nak ne-

vezi munkáját, és ez a szerénység helyénvaló, mert a benne foglalt több mint 14 000 (413 év alatt 18 nyelven megjelent és sokféle ismeretágot felölelő) mű címe bibliográfiák[-ból], könyvkatalógusokból és nem kézhez vétel útján történt leírás alapján kerekedett ki. Bodor könyve jó úton indítja el a kutatót.”

Az utolsó mondat határozza meg a mű jelentőségét: kiindulópontja lehet az alaposabb bibliográfiai kutatásnak. Fogyatékoságai a kötet fölütése után pillanatok alatt kiderülnek. Az elnagyolt bibliográfiai leírásokban elsősorban a keresztnévek rövidítése okoz gondot, különösen ha — akár aprócska — sajtóhiba járul hozzá. Például Jenőfi E. (336. hasáb) nem Elek, nem Elemér, hanem Éva. Önmagában helyes a helységnevek betűrendjében való anyagközlés, de zavar, ha például *Erdély* és *Székelyföld* pusztán formális (a címbeli meg-

fogalmazást szolgáló követő) okok szerint különülnek el. Így azután Orbán Balázs nagy művét is eldugva találjuk meg (350). Egy-egy helységnéven belül nem a kutatás fejlődését tükröző időrendben, hanem mechanikus betűrendben sorakoznak a címek. Igaz, ha történeti felsorolást adott volna az összeállító, névmutatót is kellett volna csatolnia, s ez megnövelte volna a terjedelmet. (A hasonmás kiadás gondozója azonban jól tette volna, ha — elismerem, nagy munkával — elkészítette volna ezt a névmutatót, s így kiegészíthette volna a keresztneveket is.) A betűrend sem korszerű, megkülönbözteti az *a~á-t*, *e~é-t*, ezért a mai használtót tévútra viheti.

Mindezek ellenére a munka jelentőségét, hasznosságát, kézikönyv-szerepét nem lehet kétségbe vonnunk, s így újbóli megjelentetésének jogosságát sem. Az új kiadás kezdeményezője, *Gazda István* tisztelettel hajt fejet a szorgalmas falukutató, Bodor Antal (1875—1955) előtt, s a szerző pótlásain kívül az 1941 és 1944

közötti helytörténeti irodalomról, jól áttekinthető szakrendben, hasznos kiegészítéseket közöl. (A *helyismereti* jelzőt tudatos szűkítő szándékkal változtatta *helytörténetire*.) Sőt *Függelékben* nagyon célszerű áttekintését nyújtja a különféle vármegye-történeti sorozatoknak. Erre már *Bényei Miklós* kísérletet tett (*Helyismereti munka a „B”-típusú könyvtárakban*, 1974), *Gazda István* összeállítása azonban részletesebb és tágabb kitekintésű.

Gazda István érdemeit pillanatig sem tagadva, mégsem értek egyet azzal, hogy a címlapon Bodor Antallal egyenlő rangú társszerzőként szerepel. Illőbb lett volna, ha csak a címlap verzóján tüntetik föl, amint olvassuk is: „Dr. Bodor Antal művét az 1941—1944. évi helytörténeti könyvészettel kiegészítette, és a függelékkel összeállította: Dr. *Gazda István*.” (1984. *Könyvértékesítő Vállalat*. 483. hasáb. 205 Ft.)

Péter László

A Ráday Gyűjtemény kéziratkatalógusa

A magyarországi egyházi gyűjtemények kéziratos anyagát feltáró sorozat újabb, immár harmadik kötete látott napvilágot. A tudományos kutatás örömmel köszönti ezt a most már rendszeressé váló, biztató ütemességet. A Dunamelléki Református Egyházkerület budapesti gyűjteményének kéziratkatalógusa *L. Kozma Borbála* és *Ladányi Sándor* gondos szerkesztésében értékes anyagot hoz közel a nyilvánossághoz. A szerkesztők előszavukban röviden ismertetik a gyűjtemény történetét, utalván arra, hogy ez a legfiatalabb valamennyi református egyházkerület tudományos kincstárjai közül. A pesti református papképzés alapintézményét 1855-ben nyitotta meg a neves Báthory Gábor püspök hasonnevű fia, és Török Pál püspök már 1861-ben megvásárolta az egyházkerület számára a nevezetes Ráday Gyűjteményt. Tudjuk, hogy a gyűjtemény iránt külföldről is nagy érdeklődés nyilvánult meg.

A bevezetés jelzi, hogy a kötet használói renghagyó feltáró segédeszközt tartanak ke-

zükben; voltaképpen egy levéltár kéziratos anyagáról kapnak képet. Az anyag jellegét természetesen befolyásolja a gyűjtemény fiatal kora és — különösen a kezdetekben — elsősorban családi jellege. Az alapító, Ráday Pál főleg olyan anyagot gyűjtött, melyet munkaeszközként használhatott politikai tevékenysége során. Fia, Gedeon már rendszeres könyv- és kéziratgyűjtő volt. Kiterjedt kapcsolatokat tartott fent a hazai irodalmi körökkel, tudományos szervezési kérdésekkel foglalkozott, szava volt a korabeli kiadványügy alakulásában. Orczy Lőrinc a „magyar litteratusok atyá”-nak, Kazinczy pedig „szent öreg”-nek nevezte őt. A katalóguskötet a gyűjtemény jellegének és a korábbi rendezéseknek megfelelően a kötetes kéziratok mellett Szemere Pál (1785—1861) értékes levél- és kéziratgyűjteményéről, Ráday Pál (1677—1733) és Ráday Gedeon (1713—1792) irat- és kéziranyagáról nyújt tájékoztatást. Nem veszi számba (helyesen) a kifejezetten levéltári jellegű dokumentumokat (például a levéltár egyházi és iskolai iratokat

tartalmazó anyagát, valamint a protestáns ügyeket a kormányzat mellett képviselő ügensek iratait). Ezekről egyébként a Ráday Gyűjteményben használható tájékoztató segédletek állnak rendelkezésre.

A Szemere-tár a kor irodalomtörténeti és irodalompolitikai szempontból legfontosabb szereplőitől származó levelezési anyagot tartalmaz 21 kötetben. Ugyanilyen vonatkozásban értékes Ráday Gedeon levelezési anyaga is. A megbízhatóan összeállított névmutatóban legtöbbször szereplő nevek szintén érzékeltetik az anyag jelentőségét. Ezek: Bajza József, Bártfay László, Bél Mátyás, Döbrentei Gábor, Guzmics Izidor, Szalay László, Vitkovics Mihály és kiemelkedően Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Szemere Pál. Az alapító, Ráday Pál anyagából fontosak a Rákóczi-kor bel- és külpolitikájára vonatkozó kancelláriai és diplomáciai iratok.

A kötetes kéziratok túlnyomó többségükben egyházpolitikai és egyháztörténeti jellegűek,

sok a prédikációgyűjtemény és a hittudományi oktatási jegyzetanyag, a kéziratos tankönyv. Ezek tükrözik a Rádayak szoros kapcsolatát is Erdéllyel. Érdekességgént említhetők Bél Mátyás részben autográf (eredeti) kéziratai is.

A szerkesztők komolyan — talán túl komolyan — vették a címben szereplő, már többször megkérdőjelezett 1850-es záró időpontot: még az ennél régebben keletkezett, de később lemasolt kéziratok adatait sem vették fel a kötetbe.

Újabb jelentős kéziratgyűjteményről kap megbízható képet a tudományos kutatás, s ez örvendetes. Várjuk a folytatást. (*A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének (Budapest) kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok. 1982. [1984.] Országos Széchényi Könyvtár, 340 l. 80 Ft. |Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai. Catalogi manuscritorum, quae in bibliothecis ecclesiasticis Hungariae asservantur. 3.*)

Tóth András

Könyvtári kis tükör

Gyermek- és ifjúsági irodalom 1976—1980

A *Benkő Zsuzsanna* szerkesztésében megjelent kötet előzményéről, amely az 1965-től 1975-ig terjedő időszak gyermekirodalmát tekinteti át, a *Könyvtáros* 1979/6. számában jelent meg ismertetés.

A könyv borítólapja alapján arra következtethetünk, hogy az 1976 és 1980 között megjelent gyermek- és ifjúsági irodalomból válogatott ajánlójegyzék készült, amely előzményéhez képest már címében is bővült, az ifjúsági irodalom felvételével. Az előszó viszont arról tájékoztat, hogy „a gyermekkönyvtári vonatkozású kiadványtermés” mellett „egyéb kiadványok” is bekerültek a kötetbe. Az újonnan felvett könyvek között meg is találjuk például a *Magyar néprajzi lexikont*, a *Természettudományi kislexikont*, a *Növénykedvelők kislexikonát*, a *Művészeti kislexikont*, a *Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei* című művet, a *Világirodalmi kisenciklopédiát*, a *Ki kicsoda?* életrajzi lexikont. Ezek a könyvek valóban „az általános tájékozódást, az elmélyültebb érdeklődést az általános iskolás korosztály körében is jól szolgálhatják”, de semmiképpen nem te-

kinthetők gyermek- és ifjúsági irodalomnak. Ezért a kötet címe félrevezető.

Az is csak részben fogadható el, hogy a „C”-típusú könyvtárak „gyermekkönyvtárosaiknak állományépítő munkáját, a gyűjtemény esetleges hiányait felderíteni segítő könyvjegyzék” készült. E könyvtárak többségének ugyanis nincs külön gyermekkönyvtára, sem gyermekkönyvtárosa, csupán a gyermekeknek és az ifjúságnak szóló könyvgyűjteménye, esetleg munkakörileg részben ezzel a korosztállyal foglalkozó könyvtárosa. Ily módon egy „C”-típusú könyvtár állományépítő munkájában szoros egységet kell alkotnia a felnőtt-, az ifjúsági és a gyermekkorosztály részére szolgáló könyvek beszerzési szempontjainak. A kézikönyvtári állomány alapjait képező lexikonok, szótárak, összefoglaló gyűjteményes munkák jelentős része mindenképpen be kell, hogy kerüljön az állományba. Ha másért nem, azért, mert az *Új Könyvek* törzsanagnak (A, B) minősíti. Ebben az esetben már nem a beszerzésről, hanem az ajánlásról, a „használatásról” van szó.

A könyvjegyzék összesen 552, illetve, ha az ebben az időszakban többször is megjelent műveket vesszük számba, 684 könyvet ajánl. Ez mindössze 34 százaléká az öt év alatt kiadott gyermek- és ifjúsági irodalomnak. A kiadványban szereplő művek 82 százalékát a Móra Kiadó jelentette meg, a fennmaradó 18 százalékon további harminc kiadó osztozik. A Móra Kiadónál 1976 és 1980 között megjelent 1640 mű 28 százalékát veszi fel az ajánlójegyzék. 1978-ban az ismeretterjesztő irodalom 62 százaléka, a szépirodalom 68 százaléka, 1980-ban pedig 71 százaléka és 88 százaléka került az ajánlás körén kívülre. Ez már olyan magas arány, hogy szinte elemzés nélkül is feltételezhető az értékvesztés veszélye.

A szerkesztő az előszóban utal arra, hogy a kiadvány összeállításakor a korábbi, az *Új Könyvek* által adott ajánlások körét szűkítették is, bővítették is. Ennek alapján az ajánlott könyvek 50 százaléka első kiadású, 27 százaléka már az előző kötetben is szerepelt, 23 százaléka új felvétel, de nem első kiadás. Elsősorban a könyvkiadók rostája bizonyult nagy lyukúnak, hiszen az előző kötetben szereplő művek 61 százaléka nem jelent meg 1976 és 1980 között, 31 százaléka átkerült az új kötetbe, s mindössze 8 százaléka hullott ki a szerkesztő rostáján. Közéjük két ismeretterjesztő és 34 szépirodalmi mű tartozik. Talán *Kalmár Zoltán* Lepkék című könyve tévedés áldozata lett, mint ahogy *Jamikovszky Éva* Málnaszörp és szalmaszál, Kire ütött ez a gyerek? vagy *Mándy Iván* Robin Hood című műve is.

Elgondolkodtató, vajon érdemes volt-e annak a 147 munkának, amely már az előző kötetben is szerepelt, a címleírását, lényeges változtatás nélküli annotációját újból felvenni. Feltételezhető ugyanis, hogy akik e kiadványnak érdemi használói, már az előzményével is megismerkedtek. Az újrakiadásokról való tájékoztatás helyett szerencsésebb lett volna az 1976 és 1980 között megjelent új könyvekből szélesebb körben válogatni.

A kiadvány új vonása, hogy ajánlott műveinek több mint a fele szak- és ismeretterjesztő irodalom, míg az előzményben 73 százalékos túlsúlyban volt a szépirodalom. Az ismeretterjesztő és szakirodalom területéről javasolt 287 mű 35 százaléka az ismert és kedvelt sorozatok — *Bölcs bagoly*, *Bűvár*, *Így élt...*, *Képes földrajz*, *Képes történelem* — kötetei közül került ki, amelyek fele első kiadású. Kimaradt az ajánlások közül nyolc *Így élt...* kötet, köztük a legkeresettebbek, az *Aranyról* és a *Napoleon-*

Fery Antal ex librise

ról szólók, valamint a *Képes történelemből Szabó Jenő* Polgárháború Észak-Amerikában és *Várkonyi Agnes* Két pogány közt című munkája.

A nem sorozatban megjelent szak- és ismeretterjesztő művek 42 százalékban vannak jelen, 63 százalékuk első kiadás. Ezúttal csak néhány olyan művet emelünk ki, amelynek szerepelnie kellene az „alapkönyvek” között. Ajánló jegyzékről lévén szó, azt is figyelembe vettük, hogy mely szakokat nem képvisel egyetlen könyv sem. Így például hiányoznak a következő művek: *Mohás Livia*: Mit tudsz önmagadról? Találkozás önmagunkkal, *Karácsonyi Rezső*: Egy a valóság, s ezer a ruhája, *János Sándor*: Jó játék a hang, a csend, *Zdenek V. Spinar*: Élet az ember előtt, *Simon Tibor—Csapody István*: Kis növényhatározó, *Jékely Endre*: A vizek óriása, *Marie-Claude Monchaux* A sebhányéves kislány, *Szűcs Ervin*: Beszélgessünk a technikáról, *Liener György*: Autótípusok, *Tüskés Tibor*: Testvérműzsák, *Kocogh Ákos*: Szép tárgyak dicsérete, *Varga Domokos—Hegyi-Füstös László*: Jó játék a fény, az árnyék, *O. Nagy Gábor*: Magyar szólások és közmondások, *Simon István*: A magyar irodalom, *Képes politikai és gazdasági világlasz*, *Földrajzi olvasókönyv. Magyarország, Történelmi olvasókönyv 5—8. osztályosoknak*, *Magyar történelmi kronológia*, *Unger Mátyás—Szabolcs Ottó*: Magyarország története.

A kézikönyvek, összefoglaló művek, lexikonok részesedése 20 százalék. Meg kell jegyeznünk válogatásuk esetlegességét, aránytalanságát. A bevezetőben említettek mellett helyet kellett volna kapniuk legalább az *Új magyar lexikon*, az *Ifjúsági*, a *Matematikai*, a *Fizikai kislexikon*, a *Biológiai lexikon*, az *Új filmlexi-*

kon, a *Magyar irodalmi lexikon* kötetének. Meglepő, hogy az *Idegen szavak szótára* és a *Helyesírási tanácsadó szótár* mellől elmaradt a *Magyar értelmező kéziszótár*, a *Magyar szinonimaszótár*, az *Idegen nevek kiejtési szótára* említése az összes idegen nyelvű szótárral együtt, holott ezek használatát a tanterv is előírja.

A kötetben felsorolt műveknek csaknem a fele a szépirodalom körébe tartozik. Ennek a 265 műnek a 42 százaléka elsősorban a 6—10 évesekhez, 58 százaléka a tíz éven felüliekhez szól. Annak ellenére, hogy az óvodásoknak ajánlható 528 könyv jelent meg az adott évben, számukra alig találunk valamit a kötetben. A könyvhöz szoktatás időszakában nélkülözhetetlen képeskönyvek csaknem 150-féle választékából mindössze négy került be a kiadványba, noha bizonyára sokan örömmel forgatnák ezeket a kitűnő képeskönyveket: A baba első lexikonja, *Arany László*: A kiskakas gyémánt félkrajcárja, *Lázár Ervin*: A nagyravágyó feketerigó, *Szabó László*: Falusi hangverseny.

A 25 gyermekvers-kötet már jobb válogatási arányt mutat. E műfaj reprezentánsainak sorából azonban kár volt kirekeszteni az új stílust meghonosító svéd költők *Ami a szívedet nyomja* című gyűjteményét, vagy a népköltészetből merítő *Kiss Anna* és *Kiss Benedek* könyveit.

A szépirodalom 32 százaléka meséskönyv, gyermektörténet. A mértéktartó válogatásban a klasszikus meséskönyvek mellett számos új kiadvány is található. *Csukás István* gazdag könyvterméséből azonban kimaradt a gyermekek körében legnépszerűbb *Pom-Pom* sorozat, illetve a *Süsü, a sárkány* című meséskönyv. Dicsérendő, hogy ebben a kötetben már szerepel *Kormos István* legújabb *Vackor*-könyve. Az már kevésbé érthető, hogy az előzményeként megjelent köteteket (*Mese Vackorról, egy pisze kölyökmackóról*, illetve *Vackor világot lát*) miért nem ajánlja a szerkesztő. Hasonlóképp élményben szegényebb lesz, aki *Lázár Ervin* mesehőseit nem követi a *Négyszögletű Kerek Erdőbe*, ahol mindegyikük bemutatkozik az 1976-ban először megjelent *Bikfibuskiferenc-bukferenc* című meséskönyvben. Nem kellett volna attól sem tartani, hogy a szerző *Berzián és Dideki* című könyve olvasótábor nélkül marad.

A szépirodalmi művek több mint 50 százaléka regény, elbeszélés. Szinte minden műfajból találunk néhány kötetet. A klasszikus regények mellett olyan — a kiadványban nem említett — kitűnő könyvek is születtek, mint *Dániel*

Anna Karambol című, Gorkij-díjas műve, *Nagy Katalin* Vakarcis történetei stb. A gyerekek körében rendkívül kedvelt kutyatörténetek közül ajánlást érdemelne *Trojepolszkij* regénye, a Feketefülű fehér Bim, *Gyurkovics Tibor* Kis kutya — nagy kutya című regényéhez hasonlóan.

17 verseskötet található még a szépirodalmi művek között, a gyermekverseket tartalmazó köteteken kívül. Összefoglaló műként szerencsés lett volna ajánlani a *Hét évszázad magyar versei*, illetve *A világirodalom legszebb versei* című köteteket, mint ahogy a javasolt művek közé kívánkozna a *Magyar népdalok*, valamint *Krizsa János* Magyar népballadák című gyűjteménye is.

Egyetlen színmű, az *Iskolai színpad* egyetlen kötete sem került a válogatásba, pedig jól tudjuk, hogy a műsorösszeállító, diákszinjátsszal foglalkozó pedagógusok és gyerekek igényt tartanak rá.

Utoljára hagytuk az általános iskolai tanterv alapvető szempontjait. A kötelező és az ajánlott olvasmányokból a közművelődési könyvtárak sem „válogathatnak”. Azok maradéktalan beszerzése — nyilván alacsonyabb példányszámban mint az iskolai könyvtárakban — elengedhetetlen. Mégis kimaradtak *Gárdonyi* A láthatatlan ember, *Hemingway* Az öreg halász és a tenger, *Jókai* És mégis mozog a föld, *Mikszáth* Tót atyafiak és A jó palócok, *Nagy László* Csodafiú szarvas, *Solohov* Emberi sors, *Sütő András* Anyám könnyű álmodt, *Tamási Áron* Ábel a rengetegben, valamint *Váci Mihály*, *Vajda János*, *Szabó Lőrinc* és *Tóth Árpád* kötetei.

Az ajánlójegyzék formai jegyeiről szólva elismerést érdemel áttekinthető, logikus szerkesztése. A kiadvány első része sorolja fel a szak- és ismeretterjesztő, a második pedig a szépirodalmi műveket. A kötetet szerzői és cím szerinti betűrendes mutató egészíti ki, amely a tételszámok feltüntetésével lehetővé teszi a gyors visszakeresést. A művek rövidített leírásaihoz tömör annotációk készültek. A bővebb tájékozódást elősegíti az *Új Könyvek* sorszámainak közlése. Néhány helyen azonban előfordul, hogy ez a hivatkozás hiányos vagy téves. Akadnak pontatlan, esetenként elírt címek is, például: *Eleven tanulmányok* helyett *Eleven találmányok* szerepel, Jirások *Kutyafejűek* című könyve *Kutyafülűekre* változott, a *Kerti boldogságokból* (Truka írása) *Kerti boldogság* lett. Fodor András *Így élt József Attila* című könyve tévedésből a szépirodalmi csoportba

került. Mindez azt is bizonyítja, hogy kár volt mellőzni a kötet lektorátását, ez valószínűleg csökkentette volna a hibák számát.

Összegzőként újból térjünk vissza arra, hogy a jegyzék a „C”-típusú könyvtárak részére készült, így mindenképpen indokolt a változtatás a teljes termésből. Éppen ezért, ha ajánló könyvjegyzék készül számukra, akkor gondosan mérlegelni kell, milyen szempontok szerint kívánja segíteni munkájukat. Ez a kiad-

vány ugyanis — elismerésre méltó törekvése ellenére is — úgy érezzük, nem tudta meghatározni a gyermek- és ifjúsági irodalom törzsanyagát, sem a gyermekeknek és az ifjúságnak ajánlható művek körét és számát. Pedig kell az ilyen *Kis tükör*, csak képe legyen tisztább, nagyobb látószögű, jobban az újdonságra irányított, s akkor kevésbé lesz torzító. (1983. [1984.] NPI. 233 l. 68 Ft)

Ramháb Mária

Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom

A magyar geodézia irodalmát feltáró bibliográfiai sorozatnak ez a harmadik kötete. Sokat váratott magára, hiszen a *Geodézia és Kartográfia* című folyóirat már 1972-ben hírt adott arról, hogy a bibliográfiai sorozat harmadik kötetének munkái elkezdődtek, megjelenését pedig 1975 elejére tervezte a szerkesztőség.

A bibliográfia alcímei szerint a *kartográfiai* irodalmat a kezdetektől, 1498-tól 1975-ig regisztrálja, s folytatja a *geodéziai* irodalom feltárását is az 1971-től 1975-ig terjedő időszakra vonatkozóan, továbbá ezen időszak geodéziai tárgyú jogszabályainak, rendeleteinek, konferenciái dokumentumainak bibliográfiai adatait is felveszi. A kiadvány e szakterületek magyar, illetve hungarika irodalmának feltárására vállalkozott a jelzett időhatárokon belül.

Szerkezete ragaszkodik az előző két kötetéhez. A geodéziai irodalmat tehát kisebb módosításokkal ugyanazon fejezetekben, szakcsoportokban találjuk, mint a korábbiakban. A változtatások főként azt célozzák, hogy az adott szerkezetben „helyet szorítsanak” a kartográfiai irodalomnak, amit kissé furcsának tarthatunk, ha nem felejtjük el, hogy e kötet eredetileg a kartográfiai irodalom feltárására volt hivatva.

Ami a feltárt kartográfiai anyagot illeti, ebben a kötetben, sajnos, nem szerepelnek azok a művek, melyeket az előző kötetek (talán történeti szempontokat követve) regisztráltak (például Xantus János: A föld- és térképkészítésről... 1879., Zak R. József: A térképrajzolás elemei. 1880., vagy Lossai Péter 1498-as műve — ami a bibliográfia kezdő időhatárát is jelenti —, és amelyre csak utalás történik egy ismerte-

tő cikk kapcsán, a *Régi magyar kartográfiai irodalom* című fejezetben).

Örültünk volna, ha az összes fontos kartográfiai mű leírását ismertetéseivel együtt ebben a kötetben találjuk, mely címében vállalta az egész magyar kartográfiai irodalom regisztrálását. Tudjuk, hogy a bibliográfiában regisztrált körülbelül 6500 tétel összegyűjtése és feltárása óriási munka, ami igazán elismerésre méltó. Ha a kartográfiai irodalom időhatárai adta anyaggyűjtési lehetőséget összehasonlítjuk a második kötet körülbelül 6000 tételes, tízéves anyagával, a harmadik kötet anyagát kevésnek ítélnék.

A bibliográfia szerkezetét illetően úgy véljük, hogy az irodalom jobb áttekinthetőségét eredményezte volna, ha a szerkesztő második rendezési elvként a betűrend helyett időrendet alkalmaz. A bibliográfiai tételek megszámozása pedig egyszerűvé és egyértelművé tette volna a hivatkozást az egyes fejezetek között és a névmutatóban is.

A bibliográfia névmutatója, mely az adatkezesést hivatott megkönnyíteni, nem több egyszerű szerzői névmutatónál, mert nem veszi fel azoknak a nevét, akikre a bibliográfiai tételek vonatkoznak.

A nagy munkával, fáradtsággal összeállított kiadvány átgondoltabb szerkesztéssel a magyar kartográfiai és geodéziai irodalomnak nemcsak reprezentálójává, de jól használható tájékoztató segédeszközzé is válhatott volna. (*Geodéziai bibliográfia 1971—1975. Kartográfiai bibliográfia 1498—1975. Szerk. Karsay Ferenc. 1983. Műszaki Könyvkiadó. 462 l. 188 Ft*)

Fülöp Katalin

A **Könyvtári Figyelő** idei harmadik számában érdekes összefüggésekre hívja fel a figyelmet *Mónus Imre* a szakszervezeti könyvtárak állományának mozgását vizsgáló cikkében: szerinte a könyvtárak és az ellátandó dolgozók számának alakulását összevetve az derül ki, hogy minden központi szándék ellenére a szakszervezeti hálózatban a szolgáltatóhelyek száma 1977 és 1981 között nem csökkent, hanem nőtt. A helyi követelmények, „elvárások” hatására ugyanis olyan lokális érdekek alakulhattak ki, amelyekben nem érvényesültek a rendszer szétaprózottságának megszüntetésére irányuló és formálisan mindenütt el is fogadott központi elképzelések, irányelvek, illetve észszerűsítési szándékok és késztetések. A szervezeti kérdéseken kívül az állomány összetételének alapkérdéseit (milyen legyen a szakszervezeti könyvtárakban — sőt a városi fiókkönyvtárakban — a szépirodalmi és az egyéb könyvek aránya, helyes-e a 70:30-as megoszlást 60:40-re vagy 50:50-re változtatni?) és mozgatásának módszertani vonatkozásait, a letéti ellátás működését is boncolgató írás olyan fontos gondolat-gondolatokat vet fel, hogy megérdemelné: a szakszervezeti központi könyvtárak igazgatói vitassák meg valamelyik országos tanácskozásukon, mégpedig minél hamarabb. Igaz, adatai 1981-ből és még régebből valók, de éppen a legutolsó, a júniusban Kecskeméten tartott szakszervezeti könyvtárigazgatói tanácskozás egyik, az állománnyal foglalkozó témaköre és vitája bizonyította, hogy régebbi adatfelvétel alapján is lehet napjainkra és közeljövőnkre érvényes tanulságokat levonni.

Az adatfelvételekből születő összefoglalások esetében általában is indokolt a türelem, hiszen a feldolgozás mindenféleképpen lassítja a következtetések levonását. Van például egy szintén 1981-es adatokkal dolgozó olvasásszociológiai elemzés is e számban; a „szegedi iskola” egyik képviselője, *Szabó Éva* a József Atti-

la Tudományegyetem hallgatóinak irodalmi érdeklődését és olvasmányainak összetételét vizsgálja az egyetem három karának 426 hallgatója által kérdőívekre adott válaszok alapján. A közölt „kedveltségi” táblázatokat, amelyek műfajok és szerzők szerintiek, a hasonló vizsgálódásokat végző könyvtárosok összevethetik saját, helyi adataikkal. A cikkben közzétett számokban, illetve névsorokban igazán meglepőkre nem bukkantunk, hacsak az nem mondható szomorú szenzációnak, hogy a legkedveltebb hűz költő társaságába, amelyben jutott hely például Rimbaudnak, Apollinaire-nek, Burnsnek és Byronnak, Petőfi nem kapott belépőjegyet a közeljövő magyar értelmiségétől.

Amint az várható volt, a *Futala Tibor—Horváth Tibor—Papp István* szerzői hármasnak a folyóirat 1983/5-ös számában megjelent vitairata („Együttműködés vagy rendszerszervezés?”), nem maradt válasz nélkül. *Vajda Gábor* (Országos Széchényi Könyvtár) a rendszer-szervezés feltételei szempontjából szól hozzá a vitaindítóhoz, s elsősorban a központi szolgáltatások feltételeivel — ezek hiányával — foglalkozik, majd írása végén javaslatot is tesz: „Az online technika közeli, széles körű alkalmazásánál realisabb, kisebb erőfeszítések árán, rövidebb távon megvalósítható feladatnak érzek egy igazán korszerű cédulaszolgáltatást. Hangsúlyozom, hogy ezt nem a közvetlen hozzáférésű adatbázisok helyett kell megvalósítani...”

Ugyancsak a folyóirat egyik régebbi írása váltott ki hozzászólást *Hegedűs Péter*ből, a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának munkatársából: ő *Balázs Sándornak* az információk közvetítőivel foglalkozó cikkére (1983/4. sz.) reagálva, az információközvetítő kisvállalkozások létesítésének gondolatát veti fel, a működésük során várható kérdéseket boncolgatja, olyanokat, mint például a kisvál-

lalkozó és az anyaintézmény (bázisintézmény) kapcsolata.

A bemutató-beszámoló jellegű ismertetések, összefoglalások műfaját három közlemény képviseli a Figyelő e számában: *Rónai Iván* az Országgyűlési Könyvtár gépesített információs rendszerének továbbfejlesztéséről, a kisszámítógép sikeres alkalmazásáról ír; az Országos Könyvtárügyi Tanács elmúlt évi munkájáról és az 1983—85-ös program végrehajtásáról *Papp István* számol be, s közli az OKT 1984. évi munkatervét is; az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1983. évi tevékenységét pedig *Szente Ferenc* tekinti át.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztató májusi (1984/5.) számában megjelent két cikk elolvasása nem könnyű, de nem is érdektelen vállalkozás. Különösen az első, a *Ranganathan osztályozásmélete* című érdeklítő, hogy sokan tanulmányozzák, mert nálunk a nagy indiai filozófust és könyvtártudóst inkább idézni szokták, mint ismerni. Igaz azonban, hogy műveinek legfontosabb részeit eddig magyarra sem fordították. *Bevezetés a könyvtári osztályozásba* című elméleti alapvetésének legfontosabb részleteit most *Ungváry Rudolf* kommentárjaival közzétette a TMT abból a célból, hogy osztályozásfilozófiájának fő vonásait megismerhessék az érdeklődők. A kommentátor szól a fazettákról és Ranganathan kettősponstos osztályozási rendszeréről (Colon Classification) is, s megjegyzi, hogy ennek Indián kívül nem volt közvetlen folytatása, mivel — noha rugalmasabb a korábbi osztályozási szisztémáknál — csak igen mesterkéltnél lehetne alkalmazni az ismeretek valóban analitikus és szintetikus rendszerezésére. Erre a deskriptoros információkereső nyelvek vagy az automatikus indexelő, illetve osztályozó rendszerek alkalmasabbak. Osztályozásmélete azonban tagadhatatlanul hatott e nyelvekre és rendszerekre, mint ahogyan osztályozásfilozófiájának bizonyos vonásaiban talán még a jövő információtechnológiai filozófiája is talál majd hasznosítható elemeket. Fontos közlése a cikknek, hogy a közreadott részletek — Ranganathan kánonjaival kiegészítve — meg fognak jelenni az *Osztályozás, tárgyszavazás, dokumentumkeresés* című nemzetközi szakirodalmi szöveggyűjteményben, amelynek kiadását az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani

Központ gondolja. (A szemelvénygyűjteményt a cikk kétkötetesnek említi, a hivatkozott, bibliográfiai leírást közlő lábjegyzet viszont három kötettről ad hírt.)

A TMT másik cikkében a Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Rendszer keretében használt mágnesszalagos bibliográfiai adatsere-formátumot ismerteti *Gerő Péter* és a szovjet *V. A. Skripkin* a rendszer központjában végzett közös munkájuk alapján. — A folyóirat e számában ismét megtalálható az *online-hírek* rovata, amely fontos értesüléseket közöl a külföldi számítógépes adatbázisok hazai igénybevételéről és új belföldi szolgáltatásokról is. Hírt ad például arról, hogy az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár 1983 végéig üzemszerűen négy nagy szolgáltatóközpont adatbázisaiból végzett kereséseket, s az így elérhető 200 bázisból 90-et igénybe is vett. A legtöbbet használt adatbázis a CA (Chemical Abstracts) Search volt. 1984 januárjától az OMIKK számítógépes irodalomkutatási szolgáltatása keretében bárki rendelkezésére áll a CAS ONLINE-rendszer, melynek segítségével valamely kémiai szerkezeti képlet egy órán belül kikereshető. Bemutatóról is olvasható hír a rovatban: Február 15—16-án az *I. P. Sharp* kanadai és a *DRI* amerikai vállalat szakemberei a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában oktatással egybekötött bemutatók keretében a közvetlenül elérhető numerikus adatbankok hozzáférési lehetőségeivel és módjaival ismertették meg a magyarországi felhasználók képviselőit.

Az **OSZK Híradónak**, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának 1984/3—4-es jelzésű, összevont számát a sok közérdekű hír, tájékoztatás jellemzi, illetve az olyan információk bősége, amelyek áttételes formában, interjúk vagy az országos sajtóban napvilágot látott közlemények adatai révén gyarapítják az olvasók ismereteit a nemzeti könyvtár helyzetéről és az intézményt foglalkoztató legfontosabb kérdésekről, mindenekelőtt az annyira várt költségkódésról. Egy szám alapján még nem tudhatjuk, hogy a sokoldalú és sok műfajú tájékoztatás mostani formái mennyiben szülöttei az új szerkesztők tudatos törekvéseinek, ha azonban e folyóiratszám erényeit sikerül programszerűen állandósítaniuk, még inkább közhasznúvá válhat a lap, amelynek a nemzeti könyvtár jelentősége következtében egyébként

is kitüntetett helye van a könyvtári híradók családjában. (Éppen ezért talán nem ártana az OSZK Híradó impresszumában is tulajdonosként-kiadóként magát a Széchényi Könyvtárt feltüntetni, hiszen a nemzet könyvtára fogalom, amely önmagában is többet fejez ki, mint részeinek, szerveinek és szervezeteinek pusztá összege, összetétele — a rész helyett tehát az egésznek kellene nevével jegyeznie a lapot...)

Néhány példa a különféle műfajú közleményekben található, általános érdekű hírekre, információkra: Közli a híradó az OSZK és — külön — a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1983. évi kiadványainak teljes jegyzékét; hírt ad arról, hogy április 6-án a Pesti Központi Kerületi Bíróságom megkezdődött a bűnper, amelynek két vádlottját a nemzeti könyvtárban 1983-ban felfedezett, nagy port felvert lopási ügy miatt állították bíróság elé; egy rövid hír szerint a Magyar Posta a jövő évben, az OSZK új épületének megnyitása alkalmából emlékblokkot ad ki; az építkezési krónika pedig nemcsak a munkák befejezésének gondjairól-bajairól számol be, hanem arról is, hogy a MAFILM dokumentációs részlege a könyvtár költözéséről filmet készít. A könyvtár jelenlegi otthonában található műemléki értékeket és régiségeket számba vevő cikk szerint a Budavári Palotában levő új helyükön ezeket az értékeket és más könyvtártörténeti emlékeket állandó kiállítás fogja bemutatni, illetve OSZK-történeti múzeum-szobát is kialakítanak. (Ehhez kapcsolódik az Apponyi-könyvtárt bemutató cikk, amely a nagy hírű hungarika-könyvtár ajándékozásának 60. évfordulójára emlékezve tekinti át a gyűjtemény sorsát a Tolna megyei lengyeli kastélytól az új épületbe költöztetésig, az ún. Apponyi-terem berendezésének mostani áttelepítéséig.) A munkatársakat bemutató interjúkra ezúttal nemcsak a frissen szerzett doktori diploma, illetve egy kitüntetés szolgáltatta az indokot (Veszprémy László a *Halotti beszédet* magában foglaló Pray-kódex szövegtörténetéről írta disszertációját, Batári Gyula kapta a Magyar Orvostörténelmi Társaság által 1984-ben adományozott Zsámboki János-emlékérmet), hanem a könyvtár két mérnökével folytatott beszélgetések ugyancsak a könyvtár költöztetésével, az új fejlesztésekkel függnek össze: *Burány Tamás* nyomdaipari üzemmérnök az OSZK kiadványainak gondozásáról, elmaradott sokszorosító üzemének nélkülözhetetlen fejlesztéséről szolt; *Gyulai Gergely Álmos* villamosmér-

nök pedig a várbeli épület gépészeti vonatkozásairól beszélt, s egyebek között a könyvszállító *Telegift*-berendezésről is érdekes adatokat mondott el: a 45 ezer m² alapterületű épületben — amelyben a raktárak 14 500 m²-t foglalnak el — az egész könyvtárat behálózó, 1200 m hosszú sínszerkezeten száz kocsi fut majd, s mindegyik kocsi nyolc kg súlyú könyvszállítmányt vihet. A kocsik oldalán levő számskálán lehet beállítani az 56 állomás kódjait, amelyek alapján a szállítmányok automatikusan, a leg-rövidebb utat választva jutnak el a kívánt helyre...

Az **ÁGK híradó**, az Állami Gorkij Könyvtár és a nemzetiségi könyvtárak módszertani folyóirata idei első számában közli a könyvtári igazgatóhelyettesének, *Verseghi Györgynek* az Olvasó Népeért mozgalom 1983 novemberében tartott III. országos konferenciáján, Gárdonyiban elmondott felszólalását. Ez sok közérdekű információt tartalmazott a nemzetiségi könyvtárügy és a nemzetiségi anyanyelvi kultúra helyzetéről, adatait, főbb megállapításait tehát nem árt felidézni: a volt Művelődésügyi Minisztérium által 1973-ban kiadott nemzetiségi könyvtári irányelvek megjelenése után egy évtizeddel már Magyarország több mint 430 településére juttatott el nemzetiségi könyveket a 16 báziskönyvtár, amelyek ellátó-gondozó tevékenységét 1978 óta az Állami Gorkij Könyvtár hangolja össze. A kormányzat évente 700 ezer forintot ad szerb-horvát, szlovák, román és német nyelvű könyvek beszerzésére, de ezt a központi juttatást a helyi tanácsok vásárlásai is kiegészítik. Mindezek eredményeként egy évtized alatt több mint 200 ezer kötet nemzetiségi nyelvű könyv került az érintett települések könyvtáraiba, 30—35 ezer pedig az iskolai könyvtárakba. Ma 111 településen van szlovák, több mint 200 helyen német, mintegy 80 településen délszláv és 18-on román nyelvű könyvállomány. A gyarapítást megkönnyíti a *Nemzetiségi Új Könyvek* c. beszerzési tanácsadó is, amelyet a magyar nyelvű könyvek gyarapítását segítő *Új Könyvek*hez kapcsolva a Könyvértékesítő Vállalattal közösen ad ki a Gorkij Könyvtár. Támogatja az évente rendszeresen megszervezett 15—17 nemzetiségi olvasótábor munkáját is, s ezek vezetői, illetve a résztvevő fiatalok számára évente pályázatot hirdet, hogy figyelmüket az olvasásnépszerűsítés módszereire és a nyelvhasználat különféle területeire irányítsa, illetve eredményeit le-

mérje. Mindezt 1981 óta teszi — amint ez egy másik írásból, az eddigi pályázatokat áttekintő és az 1983. évi olvasótábori pályázatokat értékelő, a díjazott táborok nevét és a jutalmakat közlő cikkből kiderül.

A híradó e számának másik fontos témaköre a könyvtár szolgáltatásainak ismertetése. A zeneműtár szolgáltatásairól és kiadványairól szóló áttekintés egyebek között három közhasznú periodikumot mutat be: a *Zenei Gyarapodási Jegyzék* 1968 óta jelenik meg, évente két alkalommal. Újabban csak az egyik száma tájékoztat az új szerzeményekről, a másik füzet meghatározott témájú állományjegyzék — például az 1982. évi a könyvtár népzenei tárgyú állományát tárta fel. A *Zenei Szakirodalmi Tájékoztató* a külföldi zenei szakcikkekről ad áttekintést. A harmadik periodikus kiadvány a Könyvértékesítő Vállalat hanglemezboltjába érkezett új hanglemezeket és kazettákat ismertető és a Könyvérttel közösen megjelentetett *Új Hangfelvételek* című állománygyarapítási tanácsadó, amely az ország 900 könyvtárába jár.

1983-tól adja ki a Gorkij Könyvtár a *Műfordítás-bibliográfiát*. Ez a hiánypótló vállalkozás hathatós központi szolgáltatásnak tekinthető. Évente 5—600 szépirodalmi mű magyar nyelvű fordítását veszi számba a katalóguscédulákra szétvágható füzetek formájában félévenként megjelenő, 400 forintért előfizethető cikkbibliográfia, amely 61 magyarországi, csehszlovákiai, jugoszláviai és romániai magyar nyelvű időszaki sajtótermék figyelése alapján készül.

Az ÁGK híradó tájékoztató értékét növelik a *Krónika*-rovat külföldi tanulmányúti beszámolói és a könyvtár 1983 második félévi eseménynaptára, valamint a *bibliográfiai* rovat könyvismertetései a friss nemzetiségi irodalomról, továbbá a Gorkij Könyvtár munkatársainak elmúlt évi publikációit regisztráló jegyzék is.

A Borsodi Könyvtári Híradó 1984/1—2. jelzésű, összevont számában három írás szól *Szőnyi Lászlóról*, a megyei könyvtár egykori igazgatójáról, akinek tiszteletére, 60. születési évfordulója alkalmából emlékülést rendezett a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete. A szám nagyobbik részét olvasómozgalmi írások és tanulságos statisztikai értékelések alkotják. Közülük az egyik a községi könyvtárak — elsősor-

ban a nagyközségi könyvtárak — tárgyi és személyi feltételeivel foglalkozik, épp oly lehangoló képet festvén e nagy és fontos megye falusi könyvtári helyzetéről, mint a lapunk májusi és júniusi számaiban közzétett elemzés három nyugat-dunántúli megye községi könyvtári körülményeiről. Mivel egy készülő tanulmány része a borsodi híradóban megjelent írás, még most sem volna késő, ha a szerző a borsodi adatokat összevetné *Kovács Emil* és *Tilhof Endre* vasi, veszprémi és zalai adataival (*Könyvtáros*, 1984/5—6. sz.), hiszen mind a négy megye kisközséges településszerkezetű. Egyébként *Pócsi Gusztáv* borsodi adatai alapján is érdemes ismertetni néhány felrázó tény, amelyek megváltoztatását nem volna szabad „az idők jobbra fordulásaig” elhalasztani: a 21 nagyközség közül 11-ben a 100 m² alapterületet sem éri el a könyvtárhelyiség nagysága, sőt négyben 55 m² alatt marad (Nyékládházán mindössze 30 m²-es!); a főhivatású könyvtárossal működő 24 községi könyvtár közül csupán négynek az alapterülete haladja meg a 100 m²-t, az 55 m²-nél kisebbek száma viszont 7. A megyében 77 könyvtárnak nincs önálló helyisége; a mindössze heti egy-két napon nyitva tartó könyvtárak aránya 1970 és 1983 között javult ugyan, de még mindig 65,8 százalék (1970-ben 75 százalék volt), a könyvtárak egyharmad része, 165 könyvtár csak hetenként 1—5 órában tart nyitva; a tiszteletdíjak 73,7 százaléka 500 forint alatt van; az egy órára fizetett tiszteletdíjak között túl nagyok az eltérések a sátoraljaújhelyi vonzáskörzet 9,50 forintjától a szerencsi körzet 22 forintjáig. Érdeemes megemlíteni azt is, hogy a pedagógus főfoglalkozású könyvtárosok aránya az ötvenes-hatvanas évek 50—70 százalékáról 37,1 százalékra esett vissza; a többiek közül 24,8 százalék az adminisztratív foglalkozásúak, 11,8 a háztartásbeliek és 22,7 százalék a fizikai munkát végzők, illetve nyugdíjasok aránya. A volt miskolci járásban két év alatt 13 könyvtárban 17 alkalommal volt könyvtárosváltás. Azt az adatot már a megye tanácsi könyvtárainak 1983. évi statisztikájában olvastuk, hogy az 1978. évi 156 ezerrel és az 1980. évi 194 ezerrel szemben tavaly mindössze 150 ezer kötetet vettek állományba a megye tanácsi könyvtárai.

A Borsodi Könyvtári Híradó e számának értékelésekor hadd emeljük ki a gazdagodó hírvivatot és azt a tény, hogy a folyóirat közzétette a megyei könyvtár által 1983 novemberétől 1984. május 31-ig végzett irodalomkutatások jegyzékét is.

Kiegészítések és módosítások az Egyetemes Tizedes Osztályozáshoz. 1980/1982. (FID Publ. No. 428) 11. sorozat 3. szám címmel, illetve alcímmel az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár sokszorosításban közölte a FID, a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség *Extensions and Corrections to the UDC 1980/1982 (Series 11. No. 3.) FID Publ. No. 248.* c. kiegészítő és módosító jegyzék magyar kiadását. Ez az összeállítás, amely az 1982 végéig érvényessé vált módosítási javaslatokat tartalmazza, magában foglalja a 11. sorozat első és második számának anyagát is. Függeléke külön-külön felsorolja a FID által jóváhagyott magyar, valamint idegen nyelvű ETO-kiadványokat. (1984. 116 l.)

Szilárd légszennyező anyagok mérése és mennyiségének csökkentése a címe és a tárgya az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár *Témadokumentációs kiadványok* című sorozatában megjelent 142. kiadványnak, amelyet az OMIKK a SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutatóintézetével közösen jelentetett meg 600 példányban, sokszorosításban. A 45 friss külföldi szakcikk képleteit és rajzait is tartalmazó, közvetlenül felhasználható tömörítvényeket az összeállítás szerkesztője, *Pátkay Ferenc* a következő tárgykörök szerint csoportosította: a munkahelyi és a környezeti porszennyezés megengedhető mértékére vonatkozó előírások, szabályzatok; a munkahelyi és a környező levegő portartalmának mérése; az elszívőrendszerek összehasonlítása, konstrukciós megoldásaik, szerkezeti elemeik; a por-

leválasztás általános tervezési kérdései; a porleválasztás tapasztalatai a kohászati, a textil- és az építőanyag-iparban; a porleválasztók fejlesztési és vizsgálati eredményei. (1984. 153 l. 320 Ft)

A Műszaki Könyvtári Koordinációs Kör Külföldi Időszaki Kiadványainak Jegyzéke című központi katalógus 1982/83-as kiadása számítógéppel előállítva, ún. COM-katalógus formájában, mikrofilmlapokon jelent meg. A mikrofilmlapos kiadvány az előző, 1981/82-es kötetkatalógusnak tartalmilag gazdagított és szerkezeti-
leg tökéletesített folytatása, amely külön tartalmazza az 1982-es állomány és az 1983-as rendelkezések adatait. A 469 könyvtár által jara-
tott 7734 periodikum adatait mindössze nyolc mikrofilmlap rögzíti: ebből az első két — pontosabban: másfél — lap a használatlalt ismerteti meg az igénybevevőket az előző, az útmutatók, intézményi és földrajzi kódjelek közlése által; a betűrendes jegyzék négy, az országok, valamint az ISSN-számok szerinti mutatók pedig egy-egy mikrofilmlapot töltenek meg (nem is teljesen, mert az utóbbiak csak fél-fél lapot foglalnak el). A 200 példányban készült, a szabványos borítékokban elférő mikrofilmlap-együttest 370 forintért árusítja az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. A katalógus szerkesztői *Bartos Gabriella, Bárdosi Mária, Berke Barnabásné és Cziegler Mária*. A 48-szoros kicsinyítésű lapokat a következő mikrofilm-olvasók segítségével lehet használni: a csehszlovák gyártmányú MEOP-TA-MEOFLEX RT 7 T (ára 24 600 Ft), illetve RI 21 P (21 500

Ft) mikrofilmolvasókkal, továbbá az NDK-ban előállított PENTAKTA L 100 (ára 5884 Ft) típusú, hordozható asztali készülékkel. E berendezéseket rövid határidőre szállítja az OFOTÉRT közületi boltja: 1055 Néphadsereg u. 30.

Fábián Gyula 1884—1955 címmel ajánló bibliográfiát jelentetett meg a losonci születésű, sárvári, majd szombathelyi rajztanár, népművészet-kutató és ifjúsági író születésének századik évfordulójára a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár. A 150 példányban sokszorosított, életrajzi áttekintést és betűrend szerint csoportosított bibliográfiát tartalmazó kiadvány *Szabó Erzsébet* munkája. (1984. 3 sztl. lev.)

Folyóirat-lelőhelyjegyzéket júniusban az Országgyűlési Könyvtár és a Központi Múzeumi Igazgatóság szakkönyvtára adott ki: **a hazai jogi szakkönyvtárak kurrens külföldi jogi szakfolyóiratainak 1983. évi lelőhelyjegyzéke** 11 könyvtár 559 periodikumának adatait tartalmazza, s az 1978-ban közreadott hasonló jegyzék helyébe lép (1984. 137 l., soksz.); **a Külföldi folyóiratok a magyar múzeumokban 1945—1982 c. retrospektív hálózati lelőhelyjegyzék** pedig 1240 periodikumot vesz számba 15 budapesti és 26 vidéki múzeum könyvtárának állománya alapján. (A Magyar Nemzeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum nem szolgáltatott adatokat a jegyzékhez.) A múzeumi kiadványcsere jelentőségét mutatja az az adat, amely szerint az 1240 periodikumból csupán 427-hez

jutnak vásárlással a múzeumok. (1984. 140 l., soksz.) — Mindkét — betűrendes — jegyzékhez többféle mutató is készült.

Hódmezővásárhely 1981. Bibliográfia és repertórium címmel, a belső címlapon *Hódmezővásárhely válogatott irodalma 1981* megjelöléssel évenkénti megjelenésűre tervezett, kurrens helyismereti kiadványsorozat első termékét adta közre a Németh László Városi Könyvtár abból az alkalomból, hogy 1981-ben a város jeles évfordulóit (Kiss Lajos, Pásztor János születésének 100., Németh László születésének 80. évfordulója) és egyéb eseményei igen nagy és értékes, publikálásra érdemes anyagot szolgáltatott a város történetéről, illetve jelen életéről, kulturális, valamint társadalmi törekvéseiről. A gazdag anyagot *Kőszegfalvi Ferenc* helytörténész rendezte két nagy csoportba: a városról szóló önálló művek és a hódmezővásárhelyi vonatkozású könyvrészletek (1—44. tétel), illetve a hazai időszaki kiadványokban megjelent, vásárhelyi érdekeltsgű közlemények csoportjára (45—699. tétel). A száz példányban sokszorosított kötet használatát a bibliográfiai leírásokat esetenként kiegészítő címmagyarázatokon kívül a több mint húszoldalas, egyesített név-, tárgy- és földrajzinév-mutató is segíti. (1984. 73 l.)

Könyvtári kalauzt két megye, illetve megyei könyvtár adott ki a közelmúltban: a **Nógrád megyei könyvtári kalauzt** a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár 350 példányban, sokszorosításban jelentette meg abból a célból, hogy a *Könyvtári Minerva* újabb kiadáság adatként szolgáljon könyvtárosok és könyvtárhasználók (hozzátehető: még inkább a kulturális irányítók) számára. Összeállítója, *Ferencz Rudolf* a megye legfontosabb 41 felsőoktatási, szak-, szakszervezeti és tanácsi könyvtárát sorolja fel a települések betűrendjében, s az intézményekről a címen kívül a vezető nevét, az állomány nagyságát, gyűjtőkörét, szol-

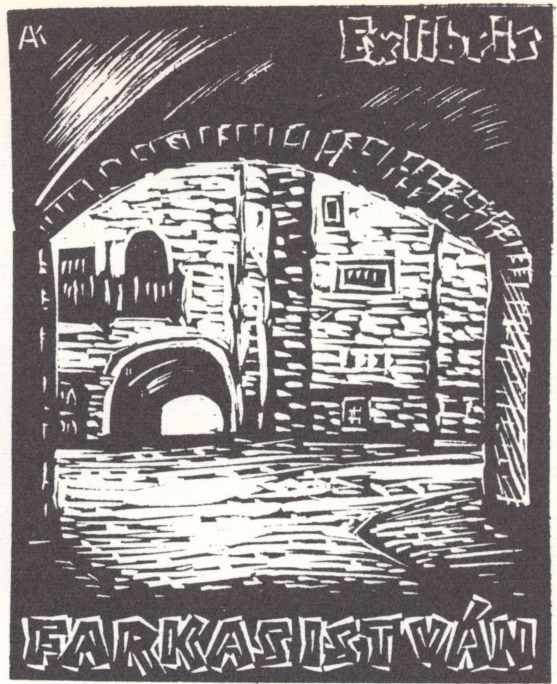

Csibý Mihály grafikája

gáltatásait (nyitvatartási idejét is), valamint az előfizetett periodikumok számát közli. (1984. 30 l.) — **A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár** című, szép kiállítású, fényképes, illetve reprodukciókat is közlő tájékoztató nyomdai eljárással készült, s az intézmény, illetve jogelődje fennállásának 50. évfordulójára jelent meg. Az olvasóknak szól, ezért tízezer példányban adták ki a nemrég elhunyt *dr. Orosz Józsefné* valóban jól kalauzoló szövegével. (1984. 16 l.)

Augusztus 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; munkabeszámolók, statisztikai adattárak: Debreceni Hivogató. 1984. július, 1984. augusztus (Debreceni Városi Könyvtár); *Eseménynaptár. Módszertani útmutató, bibliográfia és kiállítás segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóhoz. 1984/3. sz.* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknék. 1984/2—3. sz.* (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Könyvtári és informatikai központi gyarapodási jegyzék. 1984/1. sz.* (OSZK KMK); *Könyvtári Tájékoztató. 1984/7. sz., július* (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); *A Közlekedéstudományi Intézet szakkönyvtá-*

rának 1984. II. negyedévi gyarapodási jegyzéke. (Közlekedéstudományi Intézet, Közúti Közlekedési Dokumentációs és Tájékoztatói Központ); *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája. Index 1983.* (OSZK KMK); *Műfordítás-bibliográfia. Magyar nyelvű folyóiratokban és napilapokban megjelent szépirodalmi művek analitikus katonjai. 1983/2. sz.* (Állami Gorkij Könyvtár); *Műszaki és Tudományos Filmek. Technical and scientific films. 1984/1., 1984/2. sz.* (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Somogyi Honismereti Híradó. 1984/1. sz.* (Somogy megyei Tanács — Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató. 1984/7. sz.* (Testnevelési Főiskola, Könyvtár); *A Szakszervezeti irodalom cikkbibliográfiája. (Válogatás.) 1984. március, 1984. április, 1984. május* (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok. 1984/3—4. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia. 1984/3—4. sz.* (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára. 1984/6. sz., június* (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Területi Orvosi Bibliográfia.* (Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsághoz tartozó megyei közirodalma.) 5. sz., 1983. július—december (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban. Kumulált indexek. 1983/1—3. köt.; 1984/2. köt., február* (OMIKK); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1984/2. sz.* (OMIKK). — *Településeink könyvtári ellátása. A tanácsi könyvtárak statisztikai adatai. TEKE'83* (OSZK KMK); *Jelentés a központi könyvtár 1982—1983. évi működéséről.* ([A] Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára); *A Nógrád megyei tanácsi közművelődési könyvtárak 1983. évi statisztikája és annak elemzése* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján).

Várkonyi Károly, A. J. Kalasnyikov, Fery Antal,
Andruskó Károly és Kékesi László,
a hátsó borítón Josef Weiser ex librisei és
kisgrafikái
(Cikkünket lásd az 554. oldalon)

EX LIBRIS
LEOP. FEICHTINGER

Ára: 10,— Ft
HU ISSN 0450-7886